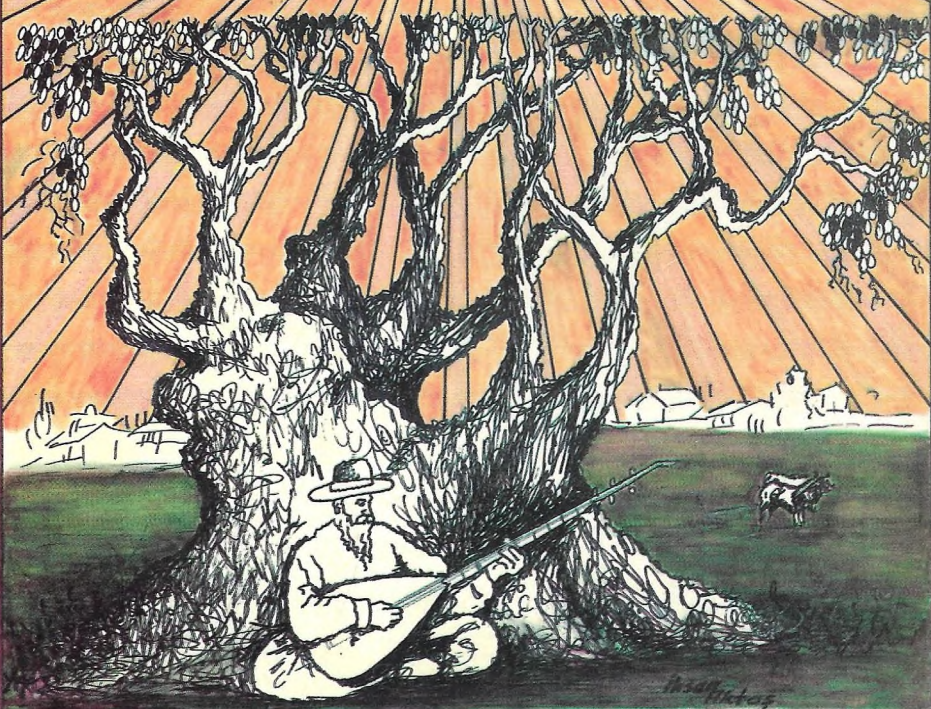

amadehude bir duru kaynak

āşik kul fakir

Arşiv Dönem M. 1940

ARAŞTIRMA-İNCELEME-DERLEME

Ali İhsan AKTAŞ – Sabri YÜCEL

ANADOLU'DA BİR DURU KAYNAK
ÂŞIK KUL FAKİR
ARAŞTIRMA - İNCELEME - DERLEME

A. İhsan AKTAŞ - Sabri YÜCEL

1991 - İSTANBUL

İsteme Adresi:

Foto Ressam İhsan

Gümüşhacıköyü

Tel. İş: 9-4717 – 2072

Ev: 9 – 4717 – 1953

3352

YIZGI - BASKI

ANADOLU MATBAA ve TİC. KOLL. ŞTİ.

Telefon : 526 79 99 – 526 20 48 Fax: 526 79 99

ÖNSÖZ

*Bizden selam olsun Kul Fakır dosta,
Gözleri arkada kalmasın gayrı.
erenler katında durup da yasta,
Bize sitemini salmasın gayrı.*

*Gerçekler kaybolmaz, geçse de zaman;
Şu yalan dünyadan göçse de insan;
Yaşar gönüllerde Kul Fakır Ozan,
Şad olsun, efkâra dalmasın gayrı.*

*Gülistanda soldurmadık gülünü,
Dinleyip mest olduk aşk bûlbûlünü;
Duyurduk âleme gönül dilini,
Bizi defterinden silmesin gayrı.*

*Binlerce gülünden bir demet derdik,
Sazından sözünden misaller verdik,
"Dürr ü gevher"ini gördük gösterdik,
Canları vefasız bilmesin gayrı.*

*Gönül koyup darılmasın, kızmasın,
Âlem-i mânâ'da mahzun gezmesin,
Kul Fakır'ım gönülcüğün üzmesin,
Sazını hüznle çalmasın gayrı.*

*Selam olsun İHSAN ile YÜCEL'den,
Selam olsun, selam can ü gönülden;
Âşıklar ölmezler evvel ezelden,
Dünyada zerresi olmasın gayrı.*

GERÇEK BİR YOL ERİ:

ÂŞIK KUL FAKIR

GİRİŞ:

Yarım Yüzyıllık Aradan Sonra:

Bir **Kul Fakır** geldi dünyamıza... Bir âşık, bir ozan, bir ermiş; bir hak ve halk adamı, yol eri, gönül yoldaşı bir dost... İyilik, güzellik ve erdem simgesi bir ulu insan... Yaşadı dolu dolu; çaldı, çığırdı, söyledi... Aşkdan, sevdadan, muhabbetten söz etti yaşamı boyunca... Ve bir **Kul Fakır** geçip gitti dünyamızdan...

Çoğu ozanımızın başına gelen, onun başına da geldi... Zaman, siyah perdelerini çekiverdi **Kul Fakır** gerçeğinin üzerine... "Nisyan ile malül" insan aklı unuttur gibi oldu büyük âşığı... Ta ki 1983'le değin...

Kul Fakır'ı yarım yüzyıldır kuşatan kara perdeleri aralamak ve bu unutulmuş değerli ozanın, bu erdemli hak ve halk adamının değerli yapıtlarını, "keramet dolu" sözlerini ele geçirmek özlemiyle düştük yollara... Ozanın (ilk) on iki şiirini derlemiş olan foto-ressam İhsan AK-TAŞ baba ile birlikte araştırmalara koyulduk. Elimizde fotoğraf makinemiz, omzumuzda teybimizle **Kul Fakır**'ın doğduğu, yaşadığı, yetiştığı çevrelere girdik. Onu tanıyan, bilen, gören, seven ve hâlâ ona gönülden bağlılık duyan dostlarıyla, gönül yoldaşlarıyla konuştuk, söyleştik uzun uzun... Girişimlerimiz, çabalarımız boşa gitmedi... Sonsuz mutluluklar içindeydik... Çünkü uğraşlarımız boşa gitmemiş, sonunda âşığın elli (50) dolayında şiirini daha ele geçirmiştik... Üzerinde inceleme yapıp gazetede tefrika ettirdiğimiz on iki şiirle birlikte altmış iki yapıt eli-

mizdeydi artık...

Bu konuda bize en büyük yardımı, **Kul Fakır**'ın köylüsü olan ve halen Merzifon'da oturan Musa ÖZTÜRK ve ozanın manevi torunu Kemal OYMAK sağladı. ÖZTÜRK ve OYMAK'la yaptığımız görüşmelerde elde ettiğimiz bilgi ve belgeleri not aldık, banda geçtik. Ozanımızın yeni şiirleriyle bu araştırmalarımız sonucu tanıştık; onun hakkında geniş ve ayrıntılı bilgiler edindik.

Kul Fakır'ın sadık ve vefalı dostlarından biri olan M. ÖZTÜRK, bu şiirleri 1960'lardan beri derleyip toplamaya çalışmış şiir tutkunu bir kişi... Saatler süren söyleşilerimiz sırasında, kenisine ozanın şiirlerini, değişlerini nasıl derlediğini eldeki yapıtların özgünlüğünü ve aslını koruyup korumadığını, bunların doğruluk ve gerçeklik düzeyini sorduk ve şu yanıt aldık.

"Dostlar, ben **Kul FAKİR**'ın şiirlerini iğneyle kuyu kazarcasına derledim. Çok büyük emekler sarfettim, bunun için yıllarca çalıştım...

Zaman zaman köylere düğünlere, bayramlara, dost ziyaretlerine giderdik arkadaşlarla... Herkes yiyip için eğlenirken, ben, âşık **Kul Fakır**'ın şiirlerini derlemekle meşgûldüm. Köy âşıklarından, yaşlı insanlardan, cem zakirlerinden, ozanın müptelalarından satır satır, kelime kelime topladım bunları... Mesala bir köyde bulduğum şiirin doğruluk derecesinden kuşkuya kapıldıysam, şiirde eksiklikler hissettiysem, onu, diğer köylerdeki âşıklara götürüp gösterdim. Bu âşıklar **Kul Fakır**'ın değişlerini cemde-cemaatte çalıp söylerler hâlâ... Bu kadarıyla da yetinmedim. Ozanımızı seven, sayan yaşlı kişilere, onu sağlığında tanımış, dinlemiş, sohbetine-muhabbetine katılmış büyüklere danıştım; bulduğum şiiri onlara da okuyup görüş-

lerini aldım. Anlayacağınız bu deyişler birçok karşılaştırmadan, kontrolden sonra kesin biçimini aldı. Zaten şurası bir gerçektir ki, **Kul Fakır**'ın şiirleri her ne olursa olsun fazla bir tahribata, değişikliğe uğramamıştır. Zira, o bu yörede kendisini sevenlerce ermiş bir insan olarak kabul edilir. Hiç kimse onun şiirlerini, "keramet dolu" bu güzel sözlerini değiştirmeye kalkmaz, kalkamaz! Olsa olsa unutmaktan veya yanlış bellemekten dolayı bir iki söz değişikliği olabilir; veya o sözün yerine benzeri, eşanlamda bir söz girmiştir. Ne de olsa âşkın ölümünden belli bir zaman sonra bunları derlemeye çalıştık.

Sözgelimi, bizim çevreden birisi, onun şiirlerini kedisine mal etmeye kalkıştı. Beceremedi tabii, öyle kolay mı? Bunun üzerine halk onu **KUL FAKİ** lakabını taktı. Bilirsiniz FAK, tuzak, hile, oyun gibi anlamlara gelir. Bu olay da gösteriyor ki, **Kul Fakır**'ı sevenler ona sahip çıkmıştır, şu veya bu şekilde tahrif edilmesine izin vermemiştir. Kısacası, biz yaptığımız titiz araştırma ve incelemeler sonucunda şiirlerin en doğru, aslına en uygun şeklini bulmaya çalıştık. Ancak bilindiği üzere biz sıradan insanlarız, bu gibi konuların uzmanı değiliz; her şeye karşın yine de eksikliklerimiz bulunabilir. Bizlerin bilgisi görgüsü elbetteki kısıtlı... Şahsen ben bu işi aşkla yaptım, yapabildiğim kadarıyla mutluyum..."

Bu yanıtlardan sonra sayın Musa ÖZTÜRK'e, ozanın niçin bunca zamandır, yani yarım yüzyıldır karanlıkta kaldığını, neden **Kul Fakır** gibi usta bir ozanla kimsenin ilgilenmediğini, onu tanıtmaya yoluna gitmediğini sorduk; Öztürk, şunları söyledi:

"Efendim, malûmunuz... **Kul Fakır**'ın yaşadığı dönem çok karışık bir dönemdir. Ortalığın tozdumanı oldu-

ğu kötü bir zamanda yaşamış bir insan... Osmanlı'nın yıkılışı, dağılışı dönemi; neyin ne olduğu, kimin nereye gittiği belli değil... Baskıcı yönetimler, Meşrutiyet çekişmeleri, fırka kavgaları... Memleketin her yanında savaşlar... Balkan, Kafkas, Çanakkale, I. Dünya savaşları... Yurdumuzun yedi düvelce istila edilmesi... Parçalanması... Derken Kurtuluş Savaşımız... Savaş, döğüş, kavga... Karma karışık bir ortam yani... Zorlu bir millî mücadeleden sonra yeni devletin kurulması... Atatürk'ün yeni rejimi yerleştirme çabaları, iç çekişmeler, isyanlar, direnmeler; yokluk, yoksulluk, sefalet... Yeniden derlenme toparlanma çabaları... Bunca sarsıntı, bunca hengâme sırasında Kırıyemirli **Kul Fakır**'la kim ilgilenecek? Sazmış, sözmüş, kimin umurunda? İç ve dış sorunlarla boğuşup duruyoruz. Ozan, öldükten sonra da bir süre ilgilenen olmamış. Gençlerimiz, okumuşlarımız, aydınlarımız, "bu lafların modası geçmiş artık" diye kulak asmamışlar! İçimizden birileri çıkıp ozanı tanıتما zahmetine girmemiş; biz, halktan kişiler olarak kendi çabalarımızla onu tanıtalım diye düşündük. Bazı girişimlerimiz de oldu, ama ne yazık ki başaramadık. Bu, içimizde hep bir özlem olarak kaldı. Siz bu konuda en iyisini yaptınız. Somut Gazetesi'ndeki (Sayı: 46-47, 16-23 Aralık 1983) tanıtma yazınızla **Kul Fakır** adeta yeniden doğmuş oldu. "İlk yayın çabamızın ardından böyle diyordu Sayın Musa ÖZTÜRK. Biz de kendisine yaptığı yardımlardan dolayı sonsuz teşekkürler sunuyor, bu büyük özverisi karşısında saygıyla eğiliyoruz.

Kul Fakır'ı kapsamlı olarak incelemeye geçmeden önce onun en önemli özelliklerini vurgulamak istiyoruz:

Âşık **Kul Fakır**, şiirlerinde (ve eylemlerinde) insanı "merkez" olarak almıştır. Bizim insanımızın, bizim halkı-

mızın dertlerini, sorunlarını özgün bir duyarlılıkla dile getirmiştir. Her ne olursa olsun, insanlar arasındaki ayrımcılığa, şu veya bu türden bölücülüğe, ikiliğe, bencil ve çıkarıcı eğilimlere karşı çıkmıştır. O, daima, güzelin, doğrunun, gerçeğin, iyinin, hakkın, adaletin... savunucusu olmuş ve bu yönde saf tutmuştur. Kendisi, "OCAKZADE (yol-oğlu)" dede olduğu halde, o görevi üstlenmemiştir. Yeri gelmiş dedelik kurumunun köhnemiş yanlarını eleştirmiştir. Çünkü **Kul Fakır** hep yenilikten, çağdaşlıktan yana olmuştur. **Kul Fakır**'da aslolan insandır, insanca yaşamaktır. O, eskimiş olan her şeye karşıdır. Çağın gerisinde kalmış her türlü kuruma, düşünceye, anlayışa, davranışa, gelenek ve göreneğe cephe almıştır. Merzifon ve yöresinde ilk şapkayı onun giydiği söylenmektedir. Bu hareketiyle (tabii en önemlisi şüirleriyle) Atatürk devrimlerine bu çevrede ilk uyum sağlayanların başında da **Kul Fakır** var. Uyum sağlamanın da ötesinde, yerel planda yeniliklere, devrimlere öncülük yapmaya çalışmış Ozan kimi yapıtlarında bunu açık açık işlemiştir.

Evet, **Kul Fakır**, Atatürkçü'dür, yenilikçi ve devrimcidir. Eskiye, batıla, tutuculuğa, gericiliğe, çağdışı ve uygarlık dışı olan herşeye tavır almış aydın bir halk adamıdır. O, insanları yürekten sever; o, insanlığa âşıktır. İnsanlığın din, mezhep, ırk, renk, dil vb. nedenlerle ayrımlanmasına şiddetle karşıdır. Çünkü **KUL FAKİR "İNSAN'A ÂŞIK"!**... çünkü **KUL FAKİR "İNSANLIK'A ÂŞIK"tır!**... çünkü **KUL FAKİR "İNSAN OĞLU İNSAN"dır!**...

KUL FAKIR'IN YAŞAMI, SANATI, KİŞİLİĞİ, DÜŞÜNCELERİ, ŞİİRLERİ

Yaşamı üzerine: Gerçekler-Söylentiler

Günlerden bir gün çevre köylerin birinde (Keçiköy-Gümüşhacıköy) bir büyük düğün vardı. O gün düğün güreşine çevre köylerden pek çok pehlivan gelmişti. Kuşluk vakti yaklaşırken, düğün yerinin (harmanın) etrafı dolmaya başladı. Okuntu (çağrı) ile gelenlerin içinde, Kireymirli Musa Dede'nin oğlu Ali de bulunuyordu.

Ali, Keçiköy'e geldiğinde doğruca **Kul Hüseyin Derviş**'in evine inmişti. Pehlivanlığa çok hevesli olan Ali, boylu boslu, zayıf ama iri yapılı, kemikli, bünyesi alımlı bir delikanlı idi. Ali, güreş yerine **Kul Hüseyin Derviş**'le birlikte geldi. Köyde, "**Âşık Hüseyin**" diye bilinen Hüseyin Derviş'in etrafını muhabbet ehli sarmış, onun sözünü sohbetini dinliyordu. Âşık Hüseyin'in her sözünde bir hikmet, bir keramet vardır diye düşünenler can kulağıyla onu izliyordu.

Güreş çoktan başlamıştı. Deste, sabun, ayak güreşleri bitmişti; ortaya güreşecekler kispetlerini giiyorlardı. Âşık Hüseyin'in çevresindeki canlar, göz ucuyla güreşi izlemekle birlikte gönül gözleri âşığın sözünde, sohbetinde idi. Orta da bitmek üzereyken **Kul Hüseyin**: "Gerçek pehlivan kendisiyle, kendi hırsıyla, nefsiyle güreşen onu yenendir!" diye sözünü bağladı. Sıra baş güreşecilere gelmişti. Meydancıbaşı başgüreşçileri meydana çağırıyordu. Ali, kendi adını duyunca derin bir sessizlik içinde kalmıştı. Düşünüyordu. **Kul Hüseyin**'in dedikleri mi; yoksa güreşte kazanacağı başarı mı önemliydi? Birden âşığın

gözlerine baktı. O gözler, bakışlar, bir ışık, aydınlık... Ali irkildi, sarsıldı; korkunç dalgalar kabardı içinde... ve aniden duruldu. "Saddaksın üstadım!" dedi içinden... Yaşamının en büyük kararını o anda verdi Ali... Bir daha gayrısıyla güreş tut-ma-ya-cak-tı!

O günkü söyleşide Ali'ye "**KUL FAKIR**" adı (mahlası) da verilmişti. Âşık **Kul Fakır**, üstadından aldığı ışık ve esinle esrime dönemine giriyordu. Yüreği ateşli duygularla kaynıyor, duygular sözcüklere dönüşüyor, sözcükler dizeleşiyor ve bu dizelerle halk şiirinin eşsiz güzellikte şiirleri örülüyordu. **Kul Hüseyin**'in elinden mânâ dolusunu içen **Kul Fakır**'ın artık dili "çözülmüş", saziyla sözüyle güzellikleri terennüm eyleyen bir çağlayan olmuştu.

"Otuzumda seyran ettim düzünden.
İkilik perdesi kalktı gözümden,
Şükür Hakkı birlemişim özümden,
Kahkahaynan güldüğüme ağlarım."

Ozanımızdaki bu değişimi çevresindeki insanlar, yakınları, özellikle de babası anlayamıyordu, onun deli olduğunu sanıyordu. Aralarındaki anlaşmazlık giderek büyüdü. Sonunda **Kul Fakır** babasından koptu, ayrıldılar.

Birkaç yıl yoksulluk çeken **Kul Fakır**, geceyi gündüze katarak çalışıyor, "Mümin olan arı gibi iniler / Alır bin çiçekten balı bir eyler" diyerek geçiminini sağlama sa-vaşı veriyor; diğer yandan da çevresindeki bağınaz takımı-na, hatta babasına karşı sözüyle saziyla direniyordu. Her geçen gün daha da yetkinleşen, olgunlaşan Âşık **Kul Fakır** birbirinden güzel ürünler, birbirinden üstün yapıtlar

üretiyordu.

Hakk'ı insanda, insanı da Hak'ta gören **Kul Fakır**, insan gerçeğini işlediği kadar toprağı da bilinçle işliyordu. Çok geçmeden köyünün varlıklı hanelerinden biri olmuştu. Geleni gideni, kendisini sevip sayanı çoğalıyordu; ozanımız da sık sık komşu köylere ziyarete gidiyor, cem'de cemaatte bulunuyor, sohbetlere, muhabbetlere katılıyordu. Özellikle doğaçtan (yekten) söylediği şiirleriyle, deyişleriyle; güzel, özgün sözleriyle, dürüst ve kişilikli davranışlarıyla büyük takdir topluyordu. Öyle ki bu derin anlam yüklü söz ve deyişleri dinleyen herkes hayranlık içinde onları belleğine nakşediyordu...

Osmanlı İmparatorluğunun birçok cephede savaşa tutuştuğu yıllardı. İmparatorluk bir çöküş içindeydi. Emperyalist devletler Anadolu'yu da işgale başlamıştı. Halk karamsarlık ve umutsuzluk içinde şaşkın ve çaresizdi. İşte böyle bir ortamda **Kul Fakır** güçlü bir önseziyle:

"Mehdi Resul gelse gerek,
Ya doğdu ya doğsa gerek,
İsa Resulün kavlince,
Hem Musahhih olsa gerek. "diyor ve bir kurtarıcının geleceğini müstuluyordu.

Kul Fakır birgün komşu köylerden Diphacı'ya gider. Akşam "dem sofrası" kurulur, söz sohbet başlar. Dem çeken canlar içinde Haydar Hoca adında birisi de vardır. Hoca, **Kul Fakır**'a bir "dolü" verir, "Sefil Ali'nin olsun" der. **Kul Fakır** kadehi alır, ocağın küllerine döker. Hoca bu kez, başka bir ermiş kişinin daha adını verip tekrar bir dolü sunar. Âşığımız bunu da ocağa dö-

ker. Haydar Hoca üçüncü doluyu verirken, "Mustafa Kemal'in olsun." der. Kul Fakır kadehi alır, "Ey erenler!" der, "O büyük zat için zehir olsa içirim. Ah mümkün olsa da ömrümüzden beşer onar yıl o cana verebilsek." Ve gözleri dolar, kadehine niyaz ederek demi içer. **Bu sözleriyle ozan, adeta M. Kemal Atatürk'ün çok uzun yaşama-yacağını ima ediyordu, önsezide bulunuyordu.**

Ozanımız köy halkının tutucu, anlayışsız ve yobaz kesimiyle bir türlü anlaşılamamıştır. O, yaşamı boyunca cahilliğe, bağınazlığa, batıla, din ve inanç sömürsü yapan herkese karşı olmuştur. Kendisi, İdrisoğullarından "ocakzade" (ocak oğlu, dede) olduğu halde dedelerle pek geçi-nemezdi. "Yolu battal etti ocakzadeler", "Yola kem baktılar gafil dedeler" diyerek onları şiddetle eleştirmiştir.

Belki bu nedenlerden olsa gerek **Kul Fakır** köyünde kalmak istemedi, Merzifon'a taşındı. Kendisine güzel bir ev yaptırarak ömrünün sonuna değin bu ilçede yaşadı.

Kul Fakır, Çelebi Ahmet Cemalettin Efendi'ye (Hacı Bektaş Ocağı postnişini) büyük saygı ve hayranlık besliyordu. Şiirlerinde "Ahmedi Cemal" adını sık sık geçirir. Ozanımız, tekke (tasavvufi, mistik) şiiri geleneğini bazı şiirlerinde sürdürmesine karşın; o, bunun ötesinde kendine özgü bir şiir yapısı (tarz, üslup) kurabilmiştir. **Kul Fakır**'ın deyişlerini bilen, icra eden (çalıp okuyan) yerel âşıklar, bu şiirlerin dizelerinin zincir gibi birbirine bağlı olduğunu söylemektedirler. Eksik veya yanlış belleme durumunda bunun hemen belli olacağını ifade etmektedirler.

İnsan gönlünü "Allah'ın Evi" olarak kabul eden **Kul**

Fakır, insanın "Haklaşması" (Batını mutasavvıfların Ene-l Hak düşüncesi) için yoğun çaba harcaması gerektiğini, işleğinin-amel-temiz, yüreğinin açık, düşüncelerinin aydınlık olması gerektiğini söylüyordu. O, "Kalbi Beytullah'tır türbe-i Celil", "O dergâhın bu dergâhtır", "Mümin gönlü Beytullah'tır"... diyerek Tanrı'yı hiç bir mekânda gösteremeyen inançlara karşı çıkıyor, aşk ehlinin gönlünü Allah'ın mekânı olarak gösteriyordu. Ozanın bu içerikteki yapıtlarının dikkatle okunması gerektiğini inancındayız.

Ozanın şiirlerinin öz-biçim yapısı üzerine söyleşi:

İhsan AKTAŞ: "Sevgili YÜCEL, siz, **Kul Fakır**'ın şiirleriyle ilk kez 1983'lü yıllarda tanıştınız. Bir Türkçe-Edebiyat öğretmeni olarak bu yapıtlar -ki o zaman elimizdeki şiirin sayısı on iki taneydi- sizin çok dikkatinizi çekti. Bunlar üzerinde bir inceleme yazısı kaleme alarak bunu **Somut Gazatesi**'nde yayınlatınız. Ozanı basın dünyasına ve kamuoyuna sundunuz. Öncelikle sizi bu çabanızdan dolayı kutlamak istiyorum. Sayın Hocam, **Kul Fakır**'ın sözkonusu şiirlerini sanat-edebiyat açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Sabri YÜCEL: "Teşekkür ederim İhsan Baba, Konumuza ozanın şu deyişi ile girelim istersiniz.

Eylik ehli eyilikte kalacak,
Bundan böyle kem belasın bulacak,
Yolu doğru süren Ali olacak,
İsterse atası dine hor baksın."

Görüleceği üzere, **Kul Fakır'a** göre önemli ve öncelikli olan insanın kendisidir. İnsanın atası (anası, babası) isterse dinsiz olsun, kişi birey olarak bundan sorumlu değildir. İyi veya kötü insan olmanın soy sopla ilgisi yoktur. Kişi, isterse Hz. Ali'nin soyundan gelsin. Yüce insanlara ırsen bağlı olmak kişiyi erdemli yapmaya yeterli değildir. Ali'lik mertebesine çıkmak için "yolu doğru sürmek" gerekir. Yolu doğru sürmek demek, erdemli, dürüst, temiz, mert adam olmak demektir. Adam, erdemsiz, ahlâksız, bayağı, ikiyüzlü, onursuz, arsız, namert ise Ali'den gelse ne yazar...

Kul Fakir, şiirlerinin genelinde, insan'a ve toplum'a ilişkin düşüncelerini-duygularını, dinsel-tasavvufî formları kullanarak dile getiriyor. Kullandığı bu formlara bakarak ozanımızı salt bu yönde değerlendirmeye kalkarsak yanılgıya düşebiliriz. Bu noktada yapılması gereken şey, sözkonusu formların ifade ettiği "değerler sistemi"ni anlamaktır. Şu şiiri hem öz, hem de biçim açısından değerlendirmeye çalışalım:

AŞK İLE AŞNA OLANLAR EĞLEŞİR SULTAN GİBİ

Ey dile mânâ verenler, defter-i Kur'an gibi
Aşk ile aşna olanlar eğleşir sultan gibi

İlmine âmil olmayan, azdırır Şeytan gibi
Serseri gezme ey gafil, fark eyle insan gibi

Bir makamda bin can gördüm, cümlesi bir can gibi
Onlara neşter çekenler, Şimir ü Mervan gibi

Can u dilden diler isen, derdine derman gibi
İşidip de anlamazsan, gidip gel hayvan gibi

Nan-ı nimet (i) fark etmezsen, yediğin saman gibi
Mecazîde eli vardır, görünür Rahman gibi

Kurda kuşa talip olmuş, hükm-ü Süleyman gibi
Adaletin bâki kalsın, ussuz kalma Han gibi

Zulmle yapılan binanın, âhiri viran gibi
Gafil durma hey canım, bu okunan ferman gibi

Niyazım ol veçhullahta, Hak âdemde var gibi
Hakk'ı âdemde bilmeyen, küllühün finnar gibi

Kul Fakır'ım gönlüm ister, âlemi görem gibi
Toprağa secde etmezim, ol sofı-yu har gibi •

Evet, ozanın en güzel yapıtlarından biri olan ve onun kişiliğini en iyi yansıtan bu şiir, yaklaşımlarımızı doğrular niteliktedir. Kullanılan formlar, mazmunlar, simgeler, dil vd. Öğeler bakımından bu şiir tasavvufî bir şiirdir. Fakat şiirin özünü salt tasavvufî-mistik bir yorumla değerlendirmek acaba doyurucu olabilir mi?

Ozan, "Serseri gezme ey gafil, fark eyle insan gibi / İşitip de anlamazsan gidip gel hayvan gibi" derken; "Mecazide eli vardır, görünür Rahman gibi", "Zulmle yapılan binanın âhiri viran gibi", "Hakk'ı âdemde bilmeyen küllü-

h n finnar gibi", "Toprağa secde etmezim ol sofu-yu har gibi" derken yalnız tasavvuf mu yapıyor? Haydi biraz daha açık söyleyelim: Ehl-i s nnet e çoğu kez m lhitlik (dinden çıkma) sayılan Batınlığın, propagandasını mı yapmaktadır? Hayır... Bizce bu ve diğer dizelerin anlattığı başka gerçekler de var... Bu gerçekler, insan  ve toplumsal gerçeklerdir. Anadolu toprağından, Anadolu halkının bağrından çıkan Yunuslar, Nesim ler, Pir Sultanlar, Kaygusuz Abdallar gibi Kul Fak r da tasavvuf formlarıyla anlatıyor, insan ve toplum ger eklerimizi...

Diğer şiirlerine göre bu şiirde kullandığı ölçü, nazım birimi ve uyak (kafiye) düzeninde de bir farklılık görülüyor. Genelde hece ölçüsü, dörtlük birimi ve yarım uyak (halk  iirimizin temel dış yapısal özelliği) ile şiir söyleyen ozan, burada ölçü olarak gene hece ölçüsünü kullanmıştır. Ancak burada, divan şiirinden halk  iirine geçen 15'lik ölçü kullanılmıştır. Divan  iirinin nazım birimi olan "beyit"  eklinde ve 15'lik ölçü ile yazılan bu şiir, ortadan ikiye bölünerek "dörtlük" haline getirilebilir. Çünkü dize ortalarında da uyak vardır. Bu biçime "musammat gazel" denir. Türk  iirinin  nc  ozanlarından olan Yunus Emre'de bu tür şiirlere çok rastlıyoruz. Zaten kendisi de bir Bekta i olan Yunus, daha sonra gelen aynı gelenekteki Bekta i açıklarının da etkilemiştir. Bu nedenle **Kul Fak r** bu geleneğin içinde pi mi  biri olarak, bunun gibi bazı şiirlerini musammat gazel tarzında söylemiştir. Ozanımız,  iirlerindeki tekdüzeliği kırmak için zaman zaman biçim arayışlarına da yönelmiştir. Kimi  iirlerinde bunun güzel örneklerini görmekteyiz. A ağıya alacağımız şiirde de yine 15'lik hece ölçüsü kullanılmı ken, birim olarak bu kez dörtlüğe ba vurulmu . Bu  iiri de bütün olarak incele-

mekte yarar görüyoruz.

Dörtlüklerin her dizesinin başında "Lâ feta illâ Ali..." yinelemesi yer almış, ki bu durum şiire özel, hoş bir "ritim" sağlıyor. Öz (tema, içerik) olarak salt Alevî-Bektaşî tasavvufunu dile getiren bu yapıtta dize başlarındaki sözler (sesler) dinsel coşkuyu (vecd-esrime) da müzikal bir biçimde yansıtmaktadır. Şiiri yüksek sesle okuduğunuzda, "-1, -m-, -n-, -r-" sesleriyle yaratılan aliterasyonlar derhal dikkatimizi çekecektir. Bir toplantıda (Ayin-i Cem) bu şiiri dinleyenler, hem şiirin anlamıyla, hem de müzikal etkisiyle cezbolacaklardır. Okuyalım:

LÂ FETA İLLÂ ALİ, LÂ SEYFE İLLÂ ZÜLFİKÂR

Lâ feta illâ Ali'dür, aşk-ı kenzullahımız
Lâ feta illâ Ali'dür, dilde zikrullahımız
Lâ feta illâ Ali'dür, hem kelâmullahımız
Lâ feta illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr

Lâ feta illâ Ali'dür, müminlerin aynası
Lâ feta illâ Ali'dür, âşıkların hocası
Lâ feta illâ Ali'dür, hem gündüzü gecesi
Lâ feta illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr

Lâ feta illâ Ali'dür, delil-i bürhanımız
Lâ feta illâ Ali'dür, cism içinde canımız
Lâ feta illâ Ali'dür, yârimiz canânımız
Lâ feta illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr

Lâ feta illâ Ali'den açıldı eyyamımız
Lâ feta illâ Ali'dür, kimse bilmez halımız
Lâ feta illâ Ali'ye vermişiz ıkrarımız
Lâ feta illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr

Lâ feta illâ Ali'dür, âleme sultan olan
Lâ feta illâ Ali'dür, gönülde mihman kalan
Lâ feta illâ Ali'ye zerrece sığmaz yalan
Lâ feta illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr

Lâ feta illâ Ali'dür, kâinatın binası
Lâ feta illâ Ali'dür, yerin göğün arası
Lâ feta illâ Ali'yi sevmeyen Hakk'a asi
Lâ feta illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr

Lâ feta illâ Ali'dür, yüz dört kitap mânâsı
Lâ feta illâ Ali'dür, hem hecesi, sayısı
Lâ feta illâ Ali'dür **KUL FAKİR**'in suresi
Lâ feta illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr

- Evet İhsan Baba-**Kul Fakır**'ın usta bir halk ozanı olduğunu savlıyoruz. Bu savlarımızda yanılmadığımızı görmekten dolayı da kıvanç duyuyoruz. Sözü daha çok uzatmadan **Kul Fakır** ustayı dinlemeye devam edelim. Görüşlerimizi onun dizeleriyle kanıtlayalım. Bunu yaparken örnek aldığımız şiirleri olduğu gibi verelim. Çünkü sözkonusu edeceğimiz yapıtların bir dizesini dahi atlamaya gönlümüz elvermiyor. Çünkü bu şiirlerin her bir dizesi birbirinden güzel... Çünkü her bir dizesi birbirinden özgün, birbirinden enfes, birbirinden albenili... Bunların tümü, sözün gerçek anlamıyla "Şiir"dir... Özüyle içeriğiyle,

diliyle, anlatımıyla, biçimiyle, biçemiyle, sesiyle ritmiyle... kısaca tüm estetizmiyle şüirdir bunlar. İşte bir "aşk şiiri"... İnsanî aşk deyin, dünyevi aşk deyin, tasavvufî aşk deyin... Ne dersiniz deyin; bu, bir aşk şiir'dir:

İSMİMİZ KUL FAKİR KALDI DA GİTTİ

Seyrimde gezerken bir dilber gördüm
Aklımı başımdan aldı da gitti
Muhabbet bağının güllerin derdim
Serimi sevdaya, saldı da gitti

Böyle sultan bulunur mu cihanda
Methi vardır Dört Kitap'ta, Subhan'da
Ona kem bakanlar kalır vebalda
Şükür muradımız, verdi de gitti

Şükür ettim dost cemalin görünce
El bağlayıp divanına durunca
Muhabbetten Muhammet'e varınca
Çığırdığım yere, geldi de gitti

Gele gide gönlümüzü yol etti
Ucu başı görünmedik çöl etti
Gâhi derya etti, gâhi göl etti
Gâh yüzüp oynayıp, daldı da gitti

Deryaya dalınca nasibin aldı
Muhammet Ali'nin kadrini bildi

Lâhmike cismike ruh be ruh oldu
Nerden baktıysa, gördü de gitti

Sağır duymaz, körler görmez Tanrı'sın
Bilen bilir, gönül sevmez gayrısın
Aşk ehli olanlar bilir doğrusun
İlm-i Cavidan'ı, sordu da gitti

Sora sora haber aldım yerini
İkilikten geçtim buldum bir'im
Hakk'a teslim ettim küll ü varımı
İsmimiz **KUL FAKİR** kaldı da gitti

Her şeyiyle ilginç ve güzel olan bu şiirin, "Gele gide gönlümüzü yol etti/Ucu başı görünmedik çöl etti/Gâhi derya etti, gâhi göl etti/Gâh yüzüp oynayıp, daldı da gitti" dörtlüğü bilmem ayrıca dikkatinizi çekti mi İhsan Baba. Bu dörtlükteki imge, betim, buluş, uyum, duygusal yoğunluk, sevgi, sevgiliye bakış, ona duyulan özlem, eşi bulunmaz bir incelikte sitem, ama herşeye karşın onu sevmenin derin mutluluğu... Yalın, özlü, duru bir dil; basit, süssüz ama çarpıcı bir anlatım! Bu gibi özellikler acaba kaç şiirimizde vardır dersiniz?

Âşık, şu şiirinde ise insana, topluma ilişkin duygu ve düşüncelerini gene aynı ilginçlikte, aynı duyarlılıkta ve aynı güzellikte dile getiriyor. Şiir sanatının o gizemli gücü, o büyülü etkisi **Kul Fakir**'in gönlünde, dilinde ve telinde bakın nasıl somutlaşmış:

GÖNÜL YOLDAŞ OLAK ENGİNLERİNEN

Enginlerden giden yokuş bilmedi
Ali'yi sevende hilaf olmadı
Muhabbete serin veren kalmadı
Şimdiki ülfetler zenginlerinin

Zengin derler sim ü zer'i olana
Bakmazlar ki başındaki borana
Hak mihmandır kanaatte kalana
Sinek bir olamaz zambullarınan

Zambul olup bal yapmaya başlarsan
Hakk'a sevilirsin emrin işlersen
Bir ağaca kırk meyveyi işlersen
Bir ağaca kırk meyveyi aşlarsan
Yemişi çekilir zembillerinen

KUL FAKIR'ım ezelinden zem bilmez
Mümin olan gazezinen kem bilmez
Sen seni bilirsen seni kim bilmez
Muhabbet eyleyek duygunlarınan

Bu şiirin her dörtlüğünün içerdiği anlam derinliği üzerinde sayfalar dolusu yorum yapılabilir. Önce şiirdeki iki sözcüğün anlamını açalım.

"Zambul (zambır diye de söyleniyor)" yerel bir sözcük, balarısı yerine kullanılıyor. Ancak ilginç olanı duygun sözcüğüdür. Âlim, ârif, eren, ermiş, bilge, aşk ve mu-

habbet ehli kişi vb. anlamları içeriyor. Ama bence hiç biri tam karşılığı değil... "Duygun" bambaşka bir sözcük... Dörtlük içinde öyle bir anlam yoğunluğunu, öyle bir değişik kavramı içeriyor ki, onun yerine başka bir sözcük koy-sak, asla "duygun"un verdiği anlamı vermiyor. Onun anlamını hissettirmiyor.

şiiirin son dörtlüğü üzerinde ayrıca durmakta yarar var. **Kul Fakır**, köyden yetişmiş bir ozan. XIX. yy.'ın son çeyreğinde dünyaya gelen ozanımız mektep medrese gr-memiş; söylenenlere göre okuma yazma bilmiyor... Ama o, öyle bir kaynaktan beslenmiş, öyle bir okuldan ders görmüş ki, nice eğitimi kişilerin, eremediği, ulaşamadığı bilgeliğe bu kaynak sayesinde erişivermiş... Bu kaynak, bu bitmek tükenmek bilmeyen gr kaynak "halk kayna-đı"dır. **Kul Fakır**'ın bu erence sözleri işte o varsıl halk kaynağından almış tüm esinini... **Åřık Kul Fakır**, olsebep-ten **zem bilmemiş!...** **Kem**'lik gütmeyen, **garaz** besleme-yen bir **inanmış erkişi** olmuş... Hepsinden nemlisi, "Sen seni bilirsen, seni kim bilmez" diye düşünmüş; insan'ı, "kendini bilmeye" ağırmış..." Duygunlarınan muhabbet eylemek", bilge ve ermiş kişilerle düşüp kalkmak gereği-ni vurgulamış... Evet, biz ne desek az İhsan Baba... Yine en güzelini halkımız söylememiş mi, (anlayana sivrisinek saz!) diye."

İhsan AKTAş: "ok güzel Sevgili YÜCEL, düşünce-lerinize ben de bütün kalbimle katılıyorum. Kuşkusuz ozanın şiiirlerinin hepsi güzel, hepsi birbirinden anlamlı. Ancak şu şiiir benim çok dikkatimi çekiyor. şiiri ben oku-yayım, yorumunu yine siz yapın.

Sabri YÜCEL: Tabii neden olmasın, sizi dinliyorum İhsan Baba.

BİR PINARDAN BİN DERYAYI SÜZEN VAR

Her neyi ararsan vardır bu demde
Velâgat keremna ben-i âdemde
Uzaktan arama, fark et sen sende
Bir pınardan bin deryayı süzen var

Cümlelerin mabutu Hak sende hazır
Vezirlikten geçip olursun nazır
Her nereye baksan görünen Hızır
Yek nazarda dü cihanı gezen var

Cümle aradığın vardır âdemde
Arayıp bulanlar demezler bende
Görenlerde der ki, ne olur şunda
Dört Kitap'ı derceyleyip yazan var

Okuyup ilmine âmil olanlar
Seni fark etmez mi kendin görenler
Mümin-müslim böyle mi olur erenler
Günde yüzbin, tarikinden azan var

Gerçek olan belli olur işinden
Dost, dosta varamaz gönül kışından
Halım yaman oldu adu taşından
Ebu Cehil gibi kuyu kazan var

Erenler sevmezler yoldan azanı
Bu cem'e almazlar ıkrar bozanı
Gerçek erler fark etmez mi düzeni
Sen demeden diyeceğin sezen var

KUL FAK(I)R'ım taş atan kendine atar
Herkesin attığı kendini tutar
Sabreden kulların Didâr'a yeter
Kırklar meclisinde engür ezen var

- Teşekkürler İhsan Baba, bu şiirden anladığımı
öz olarak vermeye çalışayım:

- Şiirlerinin hemen hepsinde, "insan"ı, duygu ve düşüncelerinin odağı yapan; ona değişik boyut ve açılardan-dinsel, tasavvufî, felsefî, psikolojik, sosyolojik, etik vb-yaklaşan ozan, bu konuda gerçekten özgün ve çaplı değerlendirmelerde bulunuyor. Okuduğunuz bu yapıtın her dizesi hem şiir sanatı, hem de içerdiği yoğun anlam ve yansıttığı engin duyuş açısından insanı büyüleyecek niteliktedir. Şiirin, "Bir pınardan bin deryayı süzen var", "Cümlelerin ma-
butu Hak sende hazır", "Yek nazarda dü cihanı ge-
zen var", "Cümle aradığın vardır âdemde", "Dört Ki-
tap'ı derceyleyip yazan var", "Seni fark etmez mi
kendin görenler", "Günde yüz bin, tarikenden azan
var", "Dost, dosta varamaz gönül kışından", "Gerçek
erler fark etmez mi düzeni", "Sen demeden diyece-
ğin sezen var", "Uzakta arama, fark et sen sende",
"Herkesin attığı kendini tutar" gibi dizeleri şiir sana-

tının artistik ve estetik değerlerini olanca güzelliğiyle yansıtıyor. Bu dizeler tek başlarına bile şiir sayılabilecek üstünlüktedir bence.

Ozanın, insana ve topluma değgin düşünceleri--duyguları burada da dinsel, tasavvufi, mistik söyleyiş biçimleriyle veriliyor. Ama **Kul Fakır**, "İnsan" (toplum) denen o anlaşılması güç, bilinmesi zor varlığı ne denli özgün, çarpıcı ve eşsiz bir "duygun"lukla **teşhis** ve **tahlil** ediyor! "Pir Sultan ABDAL'ım şunda / Çok keramet var insanda" diyen pir'i gibi, o da insan oğlunun "kerametlerine" inanmıştır. Ona göre insan, en yüce varlıktır. "eşref-i mahlûk"tur, yani yaratılmışların en şerefliisidir. Hakk'ı (Tanrı'yı) şurda burda aramaya gerek yoktur. "Hak, âdemde"dir. İnsan gönülden dilerse, aşkla isterse Tanrısal yetkinliğe ulaşabilir. Hallac-ı Mansur'un "Ene-l Hak" demesinin "esrar"ı neydi? Evet, "Cümle aradığın vardır âdemde". Bunu anlamak için "gönülden kışı" sürmek gerekir. Kişi, ikrarını bozup yolundan azmazsa "Gerçek"e erer. Yoksa, "bir pınardan bin deryayı süzen, yek nazarda dü cihanı gezen, Dört Kitap'ı derceyleyip yazan ve kırklar meclisinde engür ezen..." İNSAN'ı başka türlü nasıl yorumlamalı?..

Kul Fakır'ın şiirdeki ustalığını belgeleyen, üzerinde bir başka açıdan duracağımız şu şiirine göz atalım şimdi de:

DERELERDEN AKAN ÇOŞKUN SEL GİBİ

Yine gam çağlıyor divane gönlüm
Derelerden akan coşkun sel gibi
Hiç merhamet etmez hub-liga yârim
Uğrun gelir uğrun gider el gibi

Uğrun olma Hak'tan gizli yer yoktur
Her nereye baksan görünen Hak'tır
Benim sevdiğim dost, cihanda tektir
Hayali gönlümde balkır **nur** gibi

Nur nura karışır nuru görünce
İkiliği attım bir'i bulunca
Gönül, dürrün aldı bahre dalınca
Kimin aldım kimin sattım **bir** gibi

Birlik makamında didâr görünür
Yalancı sofular mihnette kalır
Bana bundan iyi tamu mu olur
Pervaneyim yanıyorum **nar** gibi

Nar'ı nur eyleyen erdi visale
Nokta huruf oldu düştü lisane
"Hak" kendini mihman etti insana
Ben kendimi **göremedim** kör gibi

Kendini **görene** âlem göründü
Levh-i Mahfuz'da bir kalem çalındı
Her kulun kısmeti anda verildi
Nasibim Hûda'dan gelir **dür** gibi

KUL FAKİR'ım **dürrün** hara talatma
Yakından fark eyle uzağa gitme
Hükmeden Kadı'nın sözünü tutma
Defterine yazdırırsın şer gibi

Ozanın bu şiirinin biçimsel bir özelliği üzerinde durmak istiyorum. Bunun için şiirin ilk dördlüğünün son dizesi ile ikinci dördlüğün ilk dizesini gözden geçiriniz. İlk dördlüğün son dizesindeki "uğrun" sözcüğü, ikinci dördlüğün ilk dizesinde de geçmektedir. Bu gibi bağlantı sözcükleri şiirin bütün dörtlüklerinde görülmektedir. Bu bağlantıları göstermek açısından dörtlüklerin son ve ilk dizelerine yeniden göz atalım:

Hayali **gönlümde** balkır **NUR** gibi
NUR nura karışır nuru görünce
Kimin aldım kimin sattım **BİR** gibi
BİRlik makamında didâr görünür
Pervaneyim yanıyorum **NAR** gibi
NARı nur eyleyen erdi visale
Ben kendimi **GÖR**emedim **kör** gibi
Kendini **GÖR**ene âlem göründü
vb...

Kul Fakır'ın yapıtlarının hemen hepsinde dörtlükler, buna benzer bağlantı sözcükleriyle birbirlerine bağ-

lanmışlardır. Ozanın yakınları, bu durumun, onun okur-yazar olmayışından kaynaklandığını belirtiyorlar.

- İhsan Baba, ben ozanın şiirlerinin bu özelliğini size sormak istiyorum. Halk şiirinde bu gibi özelliklere pek rastlanmıyor, siz bunun açıklamasını nasıl yapıyorsunuz?

- Sayın YÜCEL, sanırım dörtlükler arasındaki bu bağlantılar, unutmayı önlemek, bir başka deyişle anımsatmayı kolaylaştırmak için ozan tarafından alınmış özel bir yöntem olmalı. Gerçekten dikkat çekici bir yöntem değil mi?

- Evet, gerçekten öyle... Ancak edebiyatta, şiir sanatında bunun örnekleri var. Bu tekniğe Divan Edebiyatında rastlanıyor; bir dizenin veya beyitin son sözcüğünün, ondan sonra gelen dize yada beyitin ilk sözcüğü olarak kullanılmasına İADE deniyor. Böyle yazılan şiirler de MUÂD diye anılıyor. Buna FUZULÎ'den bir örnek vermek istiyorum:

"Kan töker çeşmüm hayâl ettükçe hevl-i (mahşeri)

(Mahşeri) eşküm verür seylâba ger rûz-u ceza
Olmasa makbû der-gâha sirişküm (gevheri)
(Gevheri) dūr aşk bahrın FUZULÎ ab-ı çeşm" (Edebiyat Ansiklopedisi-Copyright, 1991. sf. 141; Milliyet Yayınları.)

- Kul Fakır'ın bunu şiirlerinde uygulaması ilginç. Kul Fakır, herşeyden önce bir halk ozanı... Sizin dediğiniz gibi, o bu yöntemi şiirlerini sonradan anımsamak açısından kullanmış olmalı...

Kul Fakır Toplumcu Bir Halk Ozanıdır

İhsan AKTAŞ: «Hocam, sizin en önemli savlarınızdan biri de **Kul Fakır**'ın "toplumcu-halkçı bir ozan olduğu yönünde... Gerek özel sohbetlerimizde, gerekse Somut'ta yayınladığınız yazıda bunu ısrarla vurguluyorsunuz. Somut Gazetesi'ndeki yazınızda şöyle diyorsunuz: "Derlenebilen çok az sayıdaki şiirlerine göz attığımızda çağının sorunlarını dile getirmeye çalıştığına tanık olmaktadır. **Kul Fakır**'ı bu açılarından değerlendirdiğimizde, ona, toplumcu bir ozan dememek elde değil..." Bu görüşlerinizi kanıtlayacak örnekler verebilir misiniz?»

Sabri YÜCEL: «Elbette İhsan Baba. Elimize yeni geçen yapıtları, kuşkuya yer bırakmayacak ölçüde **Kul Fakır**'ın toplumcu-halkçı bir ozan olduğunu belgeleyecek niteliktedir. Ancak daha önce de değindiğimiz gibi, ozan yeni yapıtlarında da toplum sorunlarını yine çoğunlukla tasavvufi bir söyleyişle dile getiriyor.

İşte bir örnek:

GÜNAH AFFOLUR MU KEFARETİNEN

Hayının kallesin müddeti doldu
Devran iyilerin kemaletinen
İşleğine bakmaz der bize n'oldu
Dünya dolayazdı hıyanetinen

Hakkı sevenlere kıymet yoğudu
Edepsiz âdeme hürmet çoğudu
Talip olan dedesinden soğudu
İtikat kalmadı olmaz cahtınan

Yola gidilir mi yahu zorunan
Menzil alınır mı kalleş şerinen
Hayır âmel ister helâl kârınan
Evlât mı olunur aslı zatınan

Evlât olan doğru gider çığıra
Anlatmaynan duyuraman sağıra
Yola gelmez, gider zora bayıra
Günah affolur mu kefaretinan

Yol'u battal etti ocak-zadeler
Hakka kem baktılar gafil dedeler
Helâl haram demediler yediler
Hayır alır satar nedametinan

Kemâle ermiştir aslına yeten
Nehyini terk edip emrini tutan
Muhammed Ali'ye göz gönül katan
Gerçeklerin sinni ziyaretinen

KUL FAKIR'ım kul olalı Ali'ye
Sırrı Balım Sultan, Bektaş Veli'ye
Onların elinden erdi doluya
Kadir Allah'ımın inayetiynen

Kul Fakır, insan ve topluma ilişkin gözlemlerini ne denli içten ve gerçekçi bir anlatımla dile getiriyor bu yapıtında. Çağının insanî ve toplumsal yozlaşmalarını, değer yargılarının bozulmuşluğunu yer yer esprili, yer yer acımasız bir dille eleştiriyor. Ama o, herşeye karşın umutludur; geleceğin iyi olacağı inancındadır. Şiir, aynı zaman-

da ozanın mensup olduğu toplumsal kesimin kötü niyetli ilerigelenlerini yermesi bakımından da ilginçtir. Alevî--Bektaşî inançlı yurttaşlarımızın temiz din duyguları, zaman zaman tarikat önderlerince (ocak-zadeler, dedeler) sömürülmüştür. **Kul Fakır** o toplum içinde yaşayan bir kişi (hatta bir önder) olarak bu gerçeği daha yakından görmüş ve ilerici bir tutumla bu sömürü olgusuna karşı çıkmıştır. Şiirin beşinci dördlüğünde bu tutumunu net bir şekilde ortaya koyuyor.

Ozanımızın toplumcu kişiliğini yansıtan şu dördlüklerle de dikkat edelim:

Zamane halkında çevir yüzünü
Kulak sağır, duyuraman sözünü
Mahlûk Deccal olmuş, kaybet izini
Doğru dost yoluna varan kalmadı

Gönül varlığını verme havaya
Suret uğruları girdi araya
İtikat kalmadı ana ataya
Büyük küçüğünü sayan kalmadı

Zamane halkının yanına varma
Her cahil âdeme sırrını verme
O seni görmezse sen de onu görme
Budur bu âlemde halin makbûlü

Sen bir bezirgânsın her hana konma
İrızasız kâra elini sunma
İlmine âmil ol, cifeye kanma
Sak ol bu sözümü yabana atma

Sadıkların hile olmaz işinde
Koymaz sevdiğini gönül kışında
Baykuş gibi her viranın başında
Mahlûk Deccal olmuş ötmek isterler

Silah nedir, kılıç nedir, el nedir
Edep nedir, erkân nedir, yol nedir
Efsaneyi gerçek gibi dinletir
Hakkı bilebilen süre kalmamış

Doğru tutun terazinin dilini
Doğrulukta sevdi Allah Kulunu
Ali ile Muhammetin yolunu
Saklayanlar bu meydanda er gibi

Hacı olmaz Beytullah'a varanlar
Bir mümin gönlüne girmeyinceğiz
Didâr görmez dalalette kalanlar
Masivadan elin almayıncağiz

Bütün bu örnekler **Kul Fakır**'ın toplumcu-halkçı bir kişiliğe sahip olduğunu kanıtlıyor. Çağının toplumsal ve insanî sorunlarına bilinçli olarak eğildiğini gösteriyor. Çağın, o çağın insanlarını, toplumu, toplumsal kurumları sorguluyor, yargılıyor, eleştiriyor. Doğru, güzel, iyi olanı göstermeye çalışıyor."

İhsan Aktaş Kul Fakır'ı Yorumluyor

Sabri YÜCEL: "İhsan Baba, biliyorsun ozanın bazı şiirleri simgeli anlatımlarla yüklü. Özellikle dinsel-tasavvufi şiirlerinde, bir başka deyişle Alevî-Bektaşî inancını işle-

diği yapıtlarında bu duruma sık rastlıyoruz. Bu tür şiirleri anlamak gerçekten zor. Böylesi gizemli, simgeli söyleyişlere Alevî-Bektaşî âşıkları çok yer vermişler.

Örneğin ozanın şu şiiri benim çok dikkatimi çekti:

KAF'INAN NUN'DAN HASIL

Atası var anası yok
Kendi var neden hasıl
Aslı bir zerre olanın
Mayası kün'den hasıl

Kün deyince karar kıldı
On sekiz bin âlemi
Ayn aşikâr görününce
Kaf'ınan Nun'dan hasıl

Kaf u Nun kadir padişah
Pa'yını andan alır
Vav velâyet meskenidir
Lâm Elif Ye'den hasıl

Lâm Elif'e ikrar verdik
Otuz üç nişan ile
Pa ile Ç a, Z a, ile Ka
Türkçe'si Lâm'dan hasıl

KUL FAKİR'ım lâm deminde
Meskeni görünür Cim'de
Bu nedir ki cansız tende
Mayası demden hasıl

- Gördüğünüz gibi şiir anlamca gizemli... Ozan duygu ve düşüncelerini bir takım simgelerle anlatıyor. Bunu bize biraz açar mısınız?

- Tam anlamıyla bu açıklamayı yapabilir miyim, bilemiyorum Sayın YÜCEL. Dilimin döndüğü kadar açıklamaya çalışayım:

İlk dörtlükte Yaratılış'la ilgili düşünceler işleniyor. Havva Ana'nın atası var, anası yok denilse de, her varlığın aslı bir zerredir. Her zerrenin bir mayası vardır. Bilindiği gibi "Kün", "ol" demektir. Tanrı'nın varlık âlemini yaratırken verdiği buyruk Kün'dür. Varlığın asıl nedeni Kaf ve Nun'dur. Kün sözcüğündeki "k" ve "n", Kaf, Nun diye okunur. Kaf ile Nun ana babayı simgeler. İnsanı simgeleyen alfabede 28 harf vardır. Dört Kitap'ı simgeleyen "Pa", "Ça", "Za", "Ka" ile 32 olur. Yaradan'ı simgeleyen "Lâm-Elif-Ye" ile 33 olur. Ozanın anlatmak istediği insan, "İnsan-ı Kâmil"dir. Başka bir deyimle insan "Kur'an-ı Natık"tır. İnsan konuşan Kur'an'dır. Candan ve bedenden oluşmuş "Canlı Kitap"tır insan. Cim, Muhammed'i; Lam, Ali'yi simgeliyor. **Kul Fakır** bu yüce kişilerle sevgi deminde muhabbet eylediğini söylüyor.

- Sağol İhsan Baba; isterseniz, ozanın "Bugün ben bir kale gördüm" dizesiyle başlayan ve biraz önce açıklamaya çalıştığınız şiiri andıran yapıtı üzerinde konuşalım. Önce şiiri okuyalım, sonra da ozanın "kale"sine girelim:

VUCUT DÖRT KİTAP'A BENZER

Bugün ben bir kale gördüm
Çevre yanı nura benzer

Ötüşür kumru bülbüller
Bağ u gülistana benzer

Yedi kapısı var arşta
Dördü samit üçü beşte
Seb-ül Mesan(i) yetmiş üçte
Ol Elif ü Lâm'e benzer

Elif Ba'dan neler hasil
Mim Muhammed oldu asıl
Muhabbetle olduk vasil
Vucut Dört Kitap'a benzer

İncil vardır dizimizde
Tevrat vardır elimizde
Zebur vardır dilimizde
Bu serim Kur'an'a benzer

KUL FAKIR'ım Ene-l Hak'tır
Derim ya Ali Saddak'tır
Hak'tan gayrı nesne yoktur
Zikrolan Kelâm'a benzer

- Evet, bu deyişte "kale" insanın (insan-ı kâmil'in) vücududur. Nurdan maksat candır, ruhtur. Bülbüller, sevenleri; güller, sevilenleri simgeler. Vücut kalesinin yedi kapısı vardır. İki göz (gören), iki kulak (duyan), iki burun (koklayan) ve bir de ağız (tat alan-konuşan) kapısıdır bunlar. Bu yedi kapının üçü sesli (ağız, burun), dördü sessiz (göz, kulak)dır. (Samit: dilsiz, sessiz, konuşmaz.) Kendini bilen, ermişlik düzeyine yükselen kişi, Hak'tır. (Ene-l Hak'tır) İnsan bu mertebeye erince yetmiş üç yüce insanın katına, "Güruh-ı Naci"ye ulaşır. Elif ile Ba'nın

muhabbetinden Mim, yani Muhammed hasıl olmuştur. Dört kitap'ın sonuncusu Muhammed'e gönderilmiştir. Kur'an ve diğer üç kutsal kitap Allah kelâmıdır. Ancak Allah'ın en yüce kitabı "insan"dır. O yüzden ozan, insan vücudunu Dört Kitap'a benzetiyor.

-Sayın Yücel, bu şiirler, Alevî-Bektaşî inancında önemli bir yeri olan "Dört Kapı", "Kırk Makam" anlayışıyla yazılmıştır. Bu şiirler okunurken, çalınıp söylenirken, bunları aşkla, sevgiyle, muhabbetle dinleyenlerin gönlünde bir nurlu yol açılır; kalpten kalbe köprü kurulur. Sonunda öyle bir menzile gelinir ki aradan bütün perdeler kalkar; Gerçek (Hak, Hakikat) görünür. Bunu görmek için ÂRÎF olmak gerekir. Ancak ârifler gönül gözü o YÜCE GERÇEK'i görebilir; yalnız KÂMİL olanlar o YÜCE GERÇEK'i anlayabilir.

-İhsan Baba, bu söylediklerinizi biraz daha açabilir misiniz? Ozanın yaşamından, deyişlerinden örnekler gösterebilir misiniz bize?

-Elbette, neden olmasın: Günlerden bir gün, **Kul Fakır**, Gümüşhacıköy'e bağlı Sarayözü köyünde bir CEM'e katılır. Cemde yapılan sohbetle tekke, tarikat, kitap, itikat, dünya, ahiret, cennet, cehennem, türbe, Kâbe vb. kavramları soyut ve karışık sözlerle anlatan Dede'ye içten içe kızıyor ve "Kendini göremeyenin Hakk'ı göremeyeceğini" söylüyor. Cemdeki canlar. Onun gerçek bir âşık olduğunu duymuşlardır; kendisini dinlemek için can atmaktadırlar. O anda bütün gözler **Kul Fakır**'ın üzerinde odaklanmıştır. Bu durumdan rahatsız olan Dede, Cem'e son vermek ister. Gözcü Baba'ya, "sakka suyu"nu getirin Cem'i bağlayalım, der. Gözcü, Dede'ye, mürüveti ne sığınarak söylerim, emme âşıklara bir deste daha bağlatalım, canlar böyle istiyor, diye ricada bulunur. İstek ka-

bul edilir. Diğer âşıklardan sonra sıra **Kul Fakır**'a gelir. Âşığımız canlardan, erenlerden himmet diledikten sonra şu üç şiiri doğaçtan (irticalen, yekten) söyler. Cemdeki canlar âşığı huşu içinde, vecd ile dinlerler. **Kul Fakır** o gece sözüyle, sesiyle, teliyle gönülleri fetheder. Böyleşi güzellikte şiirler karşısında duygulanmamak, çoşmamak, kendinden geçmemek mümkün mü?

Ozanımıza kulak verelim:

HERDEM HÜSEYİN'E BOYUN EĞMELİ

Ârifler indinde dünya bir puldur
Sultanımın mah cemalin öğmeli
Gönül bu ahvali sultana bildir
Emri budur, galip nefsi döğmeli

Hak gönülde aşk gemisi oynarken
Ârifler katında mânâ anarken
Muhabbetin ummanları kaynarken
Ol dem hemen aşk teline değmeli

Ârifler satarlar dürr ü mercanı
Ârifler vezninen tartar her canı
Kimin bunda işlemezse dükkânı
Onlar mahlûk bu sıradan koğmalı

Bin üç yüz yirmi üç* tamam duyarsan *(1907)
Ağnayıp sır edip kalbe koyarsan
KUL FAKİR'ım aziz cana kıyarsan
Her dem Hüseyin'e boyun eğmeli

İBLİS'İ GÖNLÜNDEN SÜREN İNCİMEZ

Âb-ı engür müminlerin gönlüdür
Daldırıp tasını içen incimez
Gözün görüp doğru dosta gidersen
Aşk-ı muhabbete eren incimez

Aşk ilahi hidayettir erene
Aldanma kalleşe, yüze gülene
Hak demişiz kevn-ü mekân kurana
Kadim ıkrarında duran incimez

İkrarımız, ırızamız bir oldu
Yedi uçmak kevn-ü mekân sır oldu
Sekiz Cennet cemâlinde nur oldu
Her dem muhabbete dalan incimez

Ali- Muhammet'tir muhabbet yolu
Âlemin sultanı sevenin kulu
Kendisi gösterdi ol "yeşil el"i
Görüp inanıp da kanan incimez

Veçhinde görünen "İlm-i Kur'an"dır
Bunu fark etmeyen fikr-i yalandır
Elbet erin ere gönlü âyândır
Muhabbet evinde kalan incimez

Şah-ı Merdan görmeyince tapmadı
Mümin olan çığırından sapmadı

Veçhi âdem vücudundan çıkmadı
Emrini tutarsan Kur'an incimez

KUL FAKIR'ım kuran kurdu âlemi
Kiramen kâtibi çaldı kalemi
Sağdaki yazıyor hayır olanı
İblis'i gönlünden süren incimez

SAKIN DURMAN YALANCININ DÂRINA

Allah gülü muhabbetten yarattı
Muhammed alnının terini kattı
Şah-ı Merdan kokuladı sır etti
Erilmezdi ol sultanın sırrına

Hasan-Hüseyin'i armağan kıldı
Kerbela gününden bir nişan oldu
Nesl-i imamlardan Âbidin kaldı
Sakin durman yalancının dârına

İmam Bakır dediğimiz bir sırdır
Dostun cemâlinde balkıyan nurdur
Caferî olanın ıkrarı birdir
Kem bakmayın erenlerin yoluna

Musa'yı Kâzım'dan haddini tanı
İnkâr etme Hakk'ın verdiği nanı
Çıkma ırza'dan fark et sen seni
Sürülürsün ol tamunun nârına

Muhammed Taki'yi verdi emanet
Sakın emanete etme hıyanet
Ali'yyel Naki'den erdi hidayet
İkrar verdim ol üçlerin birine

Hasan-ül Askeri sahavetidir
Ehl-i müminlerin kemaletidir
Muhammed Mehdi'nin velâyetidir
Sultan olan ihsan eder kuluna

Her dem dergâhından ihsan umarım
Sıdkınan seveni ben de severim
İstemem Cennet'i arzum Didar'ın
Kıymet yetmez dostun zülfü teline

KUL FAKİR'ım kıymetini bilersen
Ser-best olup ıkrarında durursan
On İki İmam'a meylin verirsen
Kavuşursun erenlerin nuruna

- Ama ne yazık ki düz mantıklı, geleneksel kalıpların dışına çıkamayan tutucu Dede, bu değişlerden de bir şey anlayamamıştır. Canlar meclisinde dost didârını arayacağı yerde ahiretten, ölümden, sevaptan, günahdan dem vuruyor. Alışıl gelmiş kavramlardan medet arıyor. Ârifler huzurunda ortaya çıkan bilinçsizliğini, bilgisizliğini örtmek için sürekli "korku" temasını işlemeye çalışıyor. Dede'nin yarattığı bu nahoş atmosferden rahatsız olan **Kul Fakir Cem'i** terk ediyor. Köyde bulunan "Ali Pircivan" türbesine gidiyor. Elinde sazi, dilinde sözü ve alev alev kaynayan özüyle Ali Pircivan'a döküyor içini... "Lâ feta il-lâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikar" deyip şu deyişi okuyor:

DAR-I ÇEÇ'DE NAMAZ KILMAYA GELDİM

Ceddi Piri Baba bir bab sultanım
Gönüller evinde aziz mihmanım
Fatiha suresi, ümm-ül Kur'an'ım
Yüzüm dergâhına sürmeye geldim

Girdim dergâhına yeşil serili
Körler görebilmez, perde gerili
Beytullah'ta gören var mı Halil'i
Onun ananesin sormaya geldim

Kalbi Beytullah'tır türbe-i Celil
Piri Baba Sultan önümde delil
Sırrı Balım Sultan, Pir Bektaş Veli'm
Gönülde makamım görmeye geldim

Nerede çağırısam hazır yanımda
Söyleyen ben değil, Hızır yanımda
Muhammed-Ali'nin vezir yanında
Sahavet hüccetin almaya geldim

Muhabbet Muhammed-Ali değil mi
Nasipler verici veli değil mi
Cümle evliyadan ulu değil mi
Dar-ı Çeç'de namaz kılmaya geldim

Müminin kiblesi dostun didârı
Muhabbet âşığı neylesin varı
Dilde zikrederim On İk'i İmam'ı
Ölmeden evvelin ölmeye geldim

Sene bin üç yüz kırk birde geldi
Allah Muhammed'e Cebrail saldı
Cebrail Ali'yi Kandil'de buldu
Kubbe'nin üstüne konmaya geldim

Kubbe muallakta altı suyudu
Gelen geçti, gene dünya buyudu
Hasan-Hüseyin'in nesli büyüdü
Zeynel'im zindana girmeye geldim

İmam Bâkır idi çöllerde gezen
İmam Cafer idi "BUYRUK"u yazan
Ebu Cehil idi kuyular kazan
Musa Kazım serim vermeye geldim

Şah Takî ba-Nakî dest-i velayet
Hasan-ül Askerî göster sahavet
Mehdî "yol" içinde yapar adalet
Girip mağaraya kalmaya geldim

Mağarayı muallağa koydular
Orada bileydi "Üçler", "Yediler"
İmamlar ismine "Erkân" kurdular
Onun icraatın bilmeye geldim

KUL FAKIRım yol Muhammed-Ali'nin
Settar eyle sır Muhammed-Ali'nin
Hilaf katma din Muhammed-Ali'nin
Gulâmım kapında durmaya geldim

- Bu uzun ve anlamlı düvazda **Kul Fakır** din, tasavvuf, tarikat, inanç, tapınma gibi sosyal ve insani konularda bazı mesajlar veriyor. Örneğin biraz önce anlattığımız Cem olayında Hakk'ı göremeyen kişiler gönül gözlerine perde çekmiş olmuyorlar mı? Karşılarında konuşan, söyleyen Ümm-ül Kur'an'ı göremeyenler, okuyup anlamayanlar Hakk'ı, Gerçek'i bulabilirler mi? Kendini, kendi vücudunu Beyt-ül Hak bilmeyenler Hz. İbrahim'in yaptığı taş binanın içinde "Celil"i bulabilirler mi? **Kul Fakır**, işte, bütün bunları "sormaya geldim" diyor. O, gördüğü, bildiği, bulduğu inancındadır. Aşkla, muhabbetle, gönül gözüyle bakanlar neleri görmezler ki?... İşte bu nedendir ki gerçek halk ozanları, hak âşıkları fanatik kişi ve çevrelerce sevilmezler, benimsenmezler; daha da kötüsü dışlanırlar, horlanırlar, cezalandırılırlar... Geçmişte de bunun birçok örneği vardır.

-Çok doğru İhsan Baba. Ozanın yaşamıyla, sanatçı-şair kişiliğiyle ilgi bu bilgiler yer yer söylencesel öğeler taşımakla birlikte ilginçlik arz ediyor. Bu konuda başka bildikleriniz var mı acaba? Anlatırsanız memnun oluruz.

- Hiç olmaz mı Yücel Bey? Hangi birini anlatmalı... Bu yörede **Kul Fakır**'la ilgili çok şey anlatılır. Ozanın gerçek yaşamı ile efsanevî yaşamı birbirine karışıp gitmiş. Öyle durumlar olur ki gerçek ile söylentiyi birbirinden ayırmak güçleşir. Ben bunu, ozanın halk tarafından çok

sevilmesine bağlıyorum. Halkımız sevdiği kişileri yüceltir, destanlaştırır, efsaneleştirir.

Yıl 1923... **Kul Fakır** Çorum'un Araphacı köyündedir. Köyün ileri gelenlerinden İmamoğullarının büyüklüğüyle ünlü cemevinde bir "müsahip kurbanı" töreni yapılacaktır. Tavanında on iki uzun kirişi bulunan, on iki metre uzunluğundaki yüzyıllık cemevi tıklım tıklım doludur. Cem başlamak üzeredir. Âyine gelen canlar gözcü babayla görüşüp Dede'nin huzurunda "dâr"a duruyorlar; Dede'nin dualarını aldıktan sonra cem halkasında yerlerini alıyorlar. Cemi yöneten dede genç birisidir, cemde iki âşık (zakir) vardır. Dede âyini başlatacağı sırada kapıda uzun boylu, mavi gözlü, kumral uzun sakallı nuranî yüzlü biri belirir. Yanında hanımı da vardır. Cemevinin kapısındaki gözcü babayla görüştüktan sonra Dede'nin huzuruna gelip dârâ dururlar. Dede dua etmemektedir. Çünkü Dede dahil herkes ayaktadır. Cemdeki tüm canlar bu değerli konuğa saygı göstermektedir, evet bu konuk **Kul Fakır** ustadır.

Kul Fakır Dede'ye niyaz edip, "Oturun sultanım, siz vazifenizi yapın." der. Dede, içten bir saygıyla; "Bu makam zat-ı âlinizindir, buyurum." diye karşılık verir. Bu jestten çok duygulanan **Kul Fakır**, Dede'ye, "Âli olan o makamda vazifeli olandır. O vazifenin ehli sensin, burada bize eyvallah düşer sultanım." der. Dede makamına oturur, dua eder; ayaktaki canlar da yerlerine otururlar. Dede, âşığımızı sağ yanına oturtmuştur; âyin hizmeti için ondan himmet diler. **Kul Fakır** da ona, "Eyvallah erenler, yolunuz açık olsun, destur sizindir." deyip izin verir. Böylece cem erkânı başlamış olur.

Önce Allah-Muhammed-Ali aşkına cem meydanını süpürürler. Sonra ön safta oturanlar ellerini yıkarlar. Üçüncü hizmette "çerağ" yanacaktır. Ortaya küçük bir seccade serilir. Seccadenin üzerine ucunda mum bulunan bir şamdan konur. "Nur Suresi"nden okunacak âyetler ve düazde imamla çerağ yanacak (uyanacak), böylece gönüller, kalpler aydınlanmış olacaktır. Bu loş ışık altında cemde bulunan canların gönüllerine mutluluk, sevgi ve güven güneşi doğmuştur. Alınan her nefeste uhrevi bir haz duyulmaktadır.

Artık sıra zakirlere (âşıklara) gelmiştir. Dede, çalıp söylemeleri için her iki âşığa da destur verir. Her iki âşık da usta malı deyişler söyler. Aşıklardan yaşça büyük olanı, erenlerden himmet diledikten sonra, Âşık Kul Hüseyin'in müsaibine söylediği çağrı niteliğindeki deyişi okur: (**Kul Fakır**'ın yetişmesinde büyük etkisi olan Kul Hüseyin'in deyişini kitabımıza almakta yarar görüyoruz.)

DEVİR GAM YÜKÜNÜ ÇÖZE GEL ÇÖZE

"İbrahim'im gelmez oldu selamın
Gel bizim ellere geze gel geze
Kesret-i kem derler kaldır aradan
Devir gam yükünü çöze gel çöze

Gece gündüz aşk verip de çağırtan
Gafil olup çıkmayasın çığırdan

Çiğnenen kul oldu yükü ağırdan
Özün turap edip toza gel toza

Neye benzettiler bedende canı
Eğer ârif isen fark eyle anı
Gelin oyunbazdır aldatır seni
Muhabbet ararsan kıza gel kıza

Didâr âşığının sevgisi canda
Maşuğun hayali canda cananda
Şeriat, tarikat, marifet sende
Hakikat ilminden yaza gel yaza

KUL HÜSEYİN'im der duyamadın mı
Küfrümüz imana sayamadın mı
Bu kadar çevrime doyamadın mı
Dediler üstat Hak, seze gel seze"

Bütün cem ehli, âşığı heyecanla dinlemektedir. Ama bundan en etkilenen **Kul Fakır**'dır. Çünkü Kul Hüseyin, Aşık **Kul Fakır**'ın da ustası, üstadıdır. O nun gönül gözü-nü açan, manevi dünyasını aydınlatan mürşididir. Birden Kul Hüseyin'le Âşık İbrahim'in karşılaştıkları günü anımsıyor. Herşey bir düş gibi gözünde canlanıyor.

Kul Hüseyin Keçiköy'ündeki evinde kendisini ziyarete gelen canlarla muhabbet ederken söylemişti bu deyişi. Ziyaretçi canlardan biri de Kumbaba (Osmancık-Çorum) köyünden İbrahim Derviş'ti. İbrahim Derviş Kul Hüseyin'in "müsahip" dostu idi. O da dostu Kul Hüseyin gibi saz çalar, şiir söylerdi. O da bir halk ve hak âşığıydı.

Günlerden bir gün İbrahim'in içinde bir sızı beliriyor. Yüreğinde tarifsiz bir yangı... Gönlünde dost özlemi alev alev... Eşine, "Hanım, biraz azık koy heybeme, yola çıkacağım, Hüseyin Ağa beni çağırıyor." diyor. Onca yolu ne kadar sürede katediyor bilemiyorum; ama bizim İbrahim, müşahibi Kul Hüseyin'in evine, "Hü erenler". deyip giriveriyor. Kul Hüseyin, "Hoş geldin İbrahim'in evine, diyerek bir dolu veriyor kendisine. Biraz solukluklandıktan sonra sazı alıyor eline, himmet dileyip şu deyişi söylüyor doğaçtan. Kendisine yapılan çağrıya yanıt veriyor böylece:

"Üstadım Haydar'dır evvel ahiri
Çiğneniriz daim etmeyiz arı
Hocam üstadımsın serimin varı
Gerçekler yolunda ize gelmişem

Âşıklığın cümle âleme duyuldu
Âşıklar içinde ismin sayıldı
Çinenen kul oldu mertlik alındı
Özüm turap edip toza gelmişem

Didâr âşığıyız ta Elestü'den
Maşuğun hayali lâm ile be'den
Şeriat, tarikat, marifet Hü'den
Hakikat ilminden yaza gelmişem

İBRAHİM'im kahrın küfrün imanım
Beli dedim inkâr eylemem canım
Bu kadar noksana kalma sultanım
Mürşit hak dediler seze gelmişem"

Üstatlarının şiirlerinin bu âşıklarca cemde söylenmesi karşısında çok duygulanmıştı **Kul Fakır**.

İkinci âşık da Alevî-Bektaşî ozanlarından güzel deyişler sunar. Sıra **Kul Fakır**'a gelmiştir. Cemdeki canlar he-yacan içindedir. Hepsi pürdikkat kesilmiştir. Ozan De-de'den himmet ve destur isteyip dokunur sazının telleri-ne ve başlar doğaçtan söylemeye... (Cemlerde doğaçla-ma söylenen şiirler daha çok takdir görür.)

ERENLER VERDİĞİN ALMAZ İNŞALLAH

Yüz yirmi dört bin nebinin sesi
Sesinin duyanlar çekerler yası
İsmi Âzam ol Ali'nin duası
Okuyanlar mahrum kalmaz inşallah

Nice nebi, veli göçtü bu handan
Sevenleri biz de severiz candan
Alış-veriş etmek biz her dükkândan
Erenler verdiğiñ almaz inşallah

Erenlerin kavli birdir ik' olmaz
İkilikte kalan menzile ermez
Nâra atsalar da şu canım yanmaz
Ali'yi sevenler ölmez inşallah

"Muti kable ente mute" ermişiz
Olmeden evvelin bir kez ölmüşüz
Biz bu hana üç beş defa gelmişiz
Bâki ıkrar fani olmaz inşallah

Elüstü bezminde bir ıkrar verdik
Gâhi akıllandık gâhi del' olduk
Sultan Veyis ile Yemen'den geldik
Sırrımıza kimse ermez inşallah

Âşığın çektiği aşk belâsıdır
Hitabından gelen Hak nidasıdır
Kendini bilmeyen Hakk'a asıdır
Böyle güruhlara salmaz inşallah

KUL FAKIR'ım başa gelen ne haldir
Hakkında ferman var işin de zordur
Balım sultan düşmüşleri sen kaldır
Bize bühtan eden onmaz inşallah

Kul Fakır kendi şiirlerinin yanı sıra diğer ozanlardan, Zefil Ali'den(1) Âşık Kâtibi'den(2) şiirler okur. Cem biter. **Kul Fakır** şiirleriyle birkez daha gönülleri fethetmiş, ustalığını birkez daha kanıtlamıştır.

- İhsan Baba, bize ozanın doğumu, ölümü, özel yaşamı, ailesi hakkında da bilgi verebilir misiniz biraz?

- Sevgili YÜCEL, ozanımızın Amasya'nın Merzifon ilçesine bağlı Kireymir köyünde doğduğunu belirtmiştik. Ancak onun doğum tarihini kesin olarak bilemiyoruz. Bu tarih tahminen 1873'tür. Ölüm tarihi ise büyük önderimiz Atatürk'ün de ölüm tarihi olan 1938'dir. Buna göre **Kul Fakır** 65 yaşlarında yaşama veda etmiştir, daha doğru bir deyişle "Hakk'a yürümüş"tür. Bu değerli insan ya--

(1) Zefil Ali, Çorum'dan bir âşık

(2) Âşık Katibi, (Güzüdü ana) Ahmet Cemâlettin Efendi'nin kız kardeşi

şamı süresince iki kez evlenmiş... Eşlerinin birinin adı **MELEK**, diğerrinin adı ise **ARİFE**'dir. Ne yazık ki ozanımız her iki evliliğinden de çocuk sahibi olamamış. İki kez evlenmesinin nedeni de belki bir çocuk sahibi olma-tı, ama olmamış işte. Karısı Arife birinde, çocukları olma-dığından yakınmış... **Kul Fakır** karısını teselli edip ona şu erdem dolu yanıtı vermiş: "Hanım öyle içten içe tasala-nıp durma... Kadın yalnız çocuk doğurmakla ana olmaz. Sen ana olmasını bildikten sonra herkes senin evlâdın-dır; herkese ana olabilen kadın gerçek anadır. Sen böyle bir analığı dile, ötesine boşver..." Düşünmeye değer bir söz değil mi?

- Gerçekten öyle İhsan Baba, tek başına bu söz dahi **Kul Fakır**'ın nasıl bir insan olduğunu göstermeye yeti-yor. Şiirlerindeki o ulu sözlerin kaynağı da anlaşılmış olu-yor böylece.

- Karısına bu yanıtı verdikten sonra, düşünüyor **Kul Fakır**, onun çocuk arzusuna hak veriyor. Bunun üzerine Arife'nin kardeşinin oğlu Ahmet'i evlâtlık olarak alıyor-lar, büyütüp besliyorlar. Evlât sevgisini Ahmet'te buluyor-lar. Şimdi ozanımızın evlât edindiğı bu Ahmet'ten(1) dört torunu var. Torunlarından üçü erkek, Ali, Kemâl, mustafa, biri kız Kevser (Oymak) **Kul Fakır**'ın ocağını Kemâl ve Mustafa tütürüyor. Ozanla ilgili ilk çalışmaları-mızda Kemal OYMAK'tan çok yardım görmüştük, şiirle-rinin bir kısmını da ondan almıştık biliyorsun. Özel yaşa-mına gelince buna azçok değindik ve değineceğiz kitabı-mız boyunca. Yer yer efsaneleştirilmiş 65 yıllık bir ya-şam... Düşünün ki ozanın evi yanındaki kabri türbe hali-ne getirilmiş, ziyaret yeri olmuştur. Halk tarafından za-man zaman ziyaret edilen, adaklar adanan, kurbanlar ke-silen bir türbe...

1) **Kul Fakır**'ın evlatlığı Ahmet OYMAK, ozanın yeğeni olan tekmile ile evlenmiştir. Tek-mile OYMAK halen yaşamaktadır. Ozanımızın türbesinin bakımıyla bizzat ilgilenmek-tedir. Kendisine sonsuz saygılar sunuyoruz.

- Verdiğin bu bilgiler için teşekkürler erenler...

Kul Fakır Ulusal Kurtuluş Savaşında

-Sayın Yücel, Âşık **Kul Fakır**'ın Kurtuluş Savaşımızın verildiği yıllarda yerel planda önemli bir misyonu yerine getirdiği biliniyor. Bu konudaki araştırmalarınızı bize anlatır mısınız?

- Anlatayım erenler... Âşığın en önemli özelliklerinden birisi de Ulusal Kurtuluş Savaşımızda kendi yöresinde yaptığı çalışmalardır.

Yaşamının olgunluk dönemini ve son yıllarını Cumhuriyet Devrinde geçiren ozan, Ulusal Kurtuluş Savaşının ve genç Cumhuriyet'in büyük önderi Mustafa Kemal'e içten bir sevgiyle, daha da ötesi, bilinçle bağlı idi. Atatürk'ün ilkelerine, ülkülerine, devrimlerine özüyle, sözüyle, eylemleriyle inanmış, onun tüm girişimlerini candan desteklemişti.

Türk ve Dünya Tarihinde çok önemli bir yeri olan Kurtuluş Savaşımız ve Cumhuriyet Türkiye'sinin doğuşu, örgütlenişi, utku ve başarılarının tarihsel ve toplumsal kökleri araştırılırken, bu sosyo-politik oluşumu yaratan temel objektif birikimleri iyi değerlendirmek gerekir. Söz konusu oluşumun "üst" düzeydeki gelişme sürecini iyi biliyoruz. Ancak, o günlerde yaşanan gelişme süreci hangi ortamda boy atıyordu? Yani, "taban" ne durumda idi? XX. yüzyılın başlarında yedi düvelin, uluslararası emperyalizmin "yutmak" istediği "yorgun bir ulus", "öldü" zannedilen bir halk nasıl olup da şahlanmıştı? Binbir olumsuzluk içinde, çağdaş Türkiye Cumhuriyeti nasıl doğabilmişti? İşgal ve zulüm altında inleyen, yokluk, yoksunluk ve acı içinde kıvranan Anadolu'nun en ücra-köşelerine de-

ğin "Kurtuluş Ülküsü" nasıl yayılabilmmişti? Bu soruların yanıtlarını araştırırken, **Kul Fakır** karşımıza bir "prototip" olarak çıkıyor. Evet, iddia ediyoruz ki, Anadolu İhtilâli'nin adsız, sessiz ve alçakgönüllü kahramanlarından biri de **Kul Fakır** Ali Ağadır.

Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı'nı örgütlerken, Anadolu'da o gün için büyük etkinlikleri olan aydın din ve tarikat önderleriyle ilişkiye geçer.

İşte, Mustafa Kemal'in, Kurtuluş Savaşı'nı örgütlediği günlerde bağ ve ilişki kurduğu din-tarikat önderlerinden biri de Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın (Nevşehir-Hacıbektaş ilçesi) postnişini Alevî-Bektaşî toplumunun dinsel önderi AHMET CEMALETTİN ÇELEBİ'dir. Ahmet Cemalettin ÇELEBİ'nin Ulusal Kurtuluş Hareketimizde çok önemli bir yeri vardır. O, etkinliği (nüfuzu) bulunan yörelerde Kuvayı Milliye Hareketine büyük destekler sağlamış ve bizzat hareketi örgütleme çalışmalarına madden ve manen katılmıştır. **Kul Fakır**'ın yapıtlarında Ahmet Cemalettin ÇELEBİ'nin adına -ya da onu ima eden sözlere- sekiz-on yerde rastlıyoruz. Bu değerli insan (1862-1921) ilerlemiş yaşına ve hastalığına karşın Alevî-Bektaşî yurttaşlarımızın yoğun olarak yaşadığı bölgelere bizzat gitmiş, buralardaki inanç ve tarikat yoldaşlarına Ulusal Kurtuluş Davasını aşılarmış, onları Mustafa Kemal'in safında örgütlemiştir. Bu örgütlenme girişimlerinde **Kul Fakır** gibi yerel tarikat önderlerinin de yadsınamaz emek ve katkıları vardır.

Burada bir belge sunuyoruz. Belge, savlarımızı kanıtlama açısından büyük bir önem taşıyor:

«Ahmet Cemalettin Çelebi'nin postnişin oluşundan on yıl sonra Birinci Dünya Savaşı patlıyor. Cemalettin Çelebi, topladığı bir gönüllü birliği ile Doğu Cephesinde

savaşa katılıyor. Mücahidin Alayı adıyla anılan bu birlik Rusya'nın bütün cephelerde savaşa son vermesi üzerine geri dönüyor.

A. Cemâlettin Çelebi'nin I. Dünya Savaşı sırasında Talat ve Enver Paşalarla görüşüğünü biliyoruz. Enver Paşa Mücahidin Alayı'nı cephede ziyaret ederek teftiş etmiştir. Cemâlettin Çelebi'nin Kurtuluş Savaşından önce Mustafa Kemal'le tanıştıklarına dair bir bilgi yok. Ancak Atatürk'ün Samsun'a çıkışını izleyen günlerde Cemâlettin Çelebi ile Atatürk'ün sıkı temas halinde oldukları anlaşıyor. Atatürk, Cemâlettin Çelebi'ye olağanüstü önem vermektedir. Atatürk Büyük Nutuk'unda şöyle diyor:

"2 Ocak 1920 günü cemiyetin merkez kurullarına ve Hacıbektaş'ta Çelebi Cemâlettin Efendi'ye, Mutki'de Hacı Musa Bey'e ayrıca bildirim yaptık. Bu bildirimimizin içindekiler ve yazılış biçimi şöyledi: Yolculuğumuz sırasında görüp incelediklerimiz bizlere, gerçek koruyucu ulu Tanrı'nın yardımı ile meydana gelen ulusal birliğimizin dayanağı olan ulusal örgütün kök salmış, ulusun ve yurdun geleceğini kurtarmak için gerçekten güvenilir bir güç ve erk durumuna gelmiş olduğunu sevinçle gösterdi.

Dış durum, bu ulusal dayanak ve birlik yüzünden, Erzurum ve Sivas Kongreleri ilkelerine göre ulusun ve yurdun yararına elverişli şekli girmiştir. Kutsal birliğimize, dayanak ve inancımıza güvenerek töreye uygun isteklerimizin elde edileceği güne değin hiç yılmadan ve bu bildirimimizin **köylere** varıncaya dek bütün ulusa duyurulması rica olunur. "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Temsilciler Kurulu adına Mustafa KEMAL/NU-TUK, s.24

Bu belge, Cemâlettin Çelebinin Atatürk'le çok aktif ve sıkı bir işbirliği yaptığını göstermektedir. Atatürk tebli-

ğin bütün köylere duyurulmasını rica ettiğine göre, Cemâlettin Çelebi, Atatürk'ün başlattığı Milli Mücadelenin daha ilk günlerinde, örgütsel biçimde onun çalışmalarına fiilen katılmıştır. "(Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevî-Bektaşî Yolu-s. 99-100/Av. Celaleddin ULUSOY)

Atatürk'ün bu belgedeki sözleri bizim yaptığımız çalışma için ayrı bir değer arz ediyor. Atatürk'ün ulusun yazgısını ilgilendiren bu "rica"sı Ahmet Cemâlettin Çelebi'nin kanalıyla köylere değin ulaşmıştır. Cemâlettin Çelebi bunu nasıl gerçekleştirmiştir? **Kul Fakır**'ın misyonu işte bu noktada başlıyor. Ozanımızın Cemâlettin Çelebi ile görüştükleri, ülke sorunları üzerinde konuştukları şiirlerinden anlaşılıyor.

Büyük önderin köylere dek duyurulmasını istediği rica (ulusal ülkü) **Kul Fakır**(lar) aracılığı ile yayılmıştır. Ozan elinde sazı, dilinde sözü ve yüreğinde kutsal ülkü ile köy köy, il il dolaşarak Cemâlettin Efendiden (dolayısıyla Atatürk'ten) aldığı bildirimleri halka iletmıştır. Halkı, kurtuluş ve bağımsızlık konusundaki kuşkulardan, kararsızlıklarından kurtararak örgütlenmeye hazır hale getirmiştir. **Kul Fakır** bu anlamda, Ulusal Kurtuluş Hareketinin yerel (mahalli) bir misyoneri ve propagandacıdır. Buraya değin söylediklerimizi şiirleriyle örnekleyelim. Ozan, "Merhaba hoş geldin ey din ulusu" diyerek Ahmet Cemâlettin Efendiyi karşılıyor:

İNŞALLAH ÜLKEYE BİR SAHİP GELE

Merhaba hoş geldin ey din ulusu
Yolu doğru süren dinim velisi

Gelmen mübah olsun Ali reisi
Geldiğın makamlar şen memur ola

Hidayet Allah'tan biz de söylesek
Yükümüzü cevahirden taylasak
Al(i) evlâdın tellallığın eylesek
Dersimizi Sultan Cemâli vere

Dersimi almışım Sultan Cemâl'den
Efendim ayırma zat-ı Kemâl'den
Elestü gününde ikrar imandan
Müminlikte kavl ü karar bir ola

Mümin olan özün hakka yetirir
Yalancılar tuzağına tutulur
Sabre delim azan belasın bulur
Bin üç yüz otuz üç (beş) eşrafın gele

KUL FAKIR'ım vakit yakın dediler
Bunda ayırt olur adil, adûler
Kütüpler kelâmı yektir dediler
İnşallah ülkeye bir sahip gele

Bu şiirdeki, "Dersimi almışım Sultan Cemal'den" dizesi, ozanın, A, Cemâlettin Çelebi ile yüzyüze görüştüğünü kanıtlamaktadır. Bu dizinin altındaki, "Efendim ayırma zat-ı Kemâl'den" dizesi ise Mustafa Kemâl'le ilgilidir sanıyoruz. Yalnız, şiirde, "Bin üç yüz otuz üç eşrafın gele" dizesinde bir tarih veriliyor. Bu tarih miladî olarak 1917'ye tekâbül ediyor. Söz konusu tarihte, derlemenden kaynaklanan küçük bir yanlışlık olabilir diye düşünüyoruz. Tarihin 1335 (ya da 1336) olma olasılığı vardır. O

takdirde 1919'un sonu veya 1920'nin başlarında Cemâletten Çelebi Merzifon yöresine gelmiş olmalıdır. Mustafa Kemal'in A. Cemâlettin Çelebi'ye gönderdiği bildirim 2 Ocak 1920 tarihini taşıdığına göre tarihin 1335-36 olması akla yakın geliyor. Eğer derlemede bir bellek yanılması yoksa ve tarih gerçekten 1333 ise, Cemâlettin Çelebi'yle Kul Fatır, Kurtuluş Hareketinin başlamasından iki yıl önce ve memleketin içinde bulunduğu kötü durum hakkında konuşmuşlardır. "İnşallah ülkeye bir sahip gele" dizesi, bu iki tarikat ilerigeleninin memleketin başıbozuk gidişini tartıştıklarını, bir kurtarıcı (sahip) beklediklerini ifade etmektedir, diyebiliriz.

Ahmet Cemâlettin adının ve 1333 tarihinin geçtiği şu şüire de bir göz atalım:

Batın tarafından bir haber geldi
Yetiş Balım Sultan car deyi geldim
Okudu fermanı elime verdi
Yetiş Balım Sultan car deyi geldim

Sak durun erenler meydan açacak
Çürüğünen sağlamları seçecek
Kâfirin beyleri geri kaçacak
Yetiş Balım Sultan car deyi geldim

Ahmedi Cemal'den gele bir emir
Şah-ı Merdan şu meydanda dolanır
Taberleri Horasan'da bilenir
Yetiş balım sultan car deyi geldim

Doksan bin evliya gülbengin çeker
Al-beyaz bayrağı meydana diker

Çok savaş eyleyip çok kanlar döker
Yetiş Balım Sultan car deyi geldim

Cihanda feleğe eyleme minnet
Mümine kaç oldu farz ile sünnet
Yine sizden olsun bizlere himmet
Yetiş Balım Sultan car deyi geldim

KUL FAKİR'ım otuz üçte kalacak
Mahlûk azdı belasını bulacak
Yol'u inkâr edenleri kıracak
Yetiş Balım Sultan car deyi geldim

Burada da, "Ahmedi Cemâl'den gele bir emir" dendiğine göre, Kurtuluş Savaşı günlerinde Ahmet Cemâlettin Efendi, Kul Fakır'la ve başka yerel takat liderleriyle ilişkilerini sürekli sıcak tutmuş, Mustafa Kemâl'den gelen buyruk ve bildirimleri onlara iletmiiştir. Tabii onlarda halka yaymışlardır bu buyruk ve bildirimleri. (Nakarat dizelerinde adı geçen Balım Sultan 1516'da ölmüş Alevî Bektaşî ulularından birisidir. Ermiş ve kutsal bir kimse olduğu için ondan yardım (car, çare) umulmaktadır. Ulu kişilerden yardım isteme halk şiiri geleneğimizde vardır. Ozanın:

"Gönül arzuladı düştük yollara
Sürdüğümüz Balım Sultan yoludur
Düşürdün sultanım bizi dillere
Durduğumuz Ali Mansur darıdır

şükür kavuşturdu Pir Balım Sultan
Gezindi bendimi ol şah-ı merdan

Kusurum çok imiş yakamda noksan
Sıtkınan sevenin sadık yâridir" dörtlüklerinde de Balım
Sultan adıyla karşılaşıyoruz. Bu şiirin tamamı ise şöyle:

DURDUĞUMUZ ALİ MANSUR DÂRIDIR

Gönül arzuladı düştük yollara
Sürdüğümüz Balım Sultan yoludur
Düşürdün sultanım bizi dillere
Durduğumuz Ali Mansur dâridir

Dârına dururuz cem-i âlâda
Göster didârını bize seyranda
Sultan Cemâl derler aslı pak-zade
Cemâlin görmek de gözün kâridir

Şükür kavuşturdu Pik Balım Sultan
Gezindi bendimi ol Şah-ı Merdan
Kusurum çok imiş, yakamda noksan
Sıtkınan sevenin sadık yâridir

Dertliyim derdime dermana geldim
Ali'm veliyullah fermana geldim
Cömertsin sultanım ihsana geldim
Gözel nutkun kalp evini artırır

KUL FAKİR'ım serim kurban yoluna
Sultan olan bakar kulun halına
Lahmike cismike indi şanına
Ruh be ruhumuzu veren velidir

"Güzel nutkun kalp evini arıtır" dörtlüğünden anlaşıldığı kadarıyla Cemâlettin Çelebi yandaşlarının kalplerini "güzel" nutuklarıyla arıtmış (aydınlatmış, savaşa inandırmış), onları Ulusal kurtuluş hareketine çekmiştir.

Kul Fakır'ın bu konuda dile getirdiği şu yapıtlara da bakmak gereğini duyuyoruz. Bu şiirde ozan, Cemâlettin Çelebiyi yolcu ediyor ve ondan kendilerini unutmalarını diliyor:

NUR-U CEMÂLETTİN YA İKİ GÖZÜM

Gelmek iradettir, gitmek icazet
Yerle gök damarı dürüldü kat kat
Halk içinde oturuyor Muhammed
İsmarladık sizi, unutman bizi

Evvel ezelinden ıkrarım verdim
Gönülde ezberim, dilimde verdim
Şükrolsun efendim cemalini gördüm
İsmarladık sizi, unutman bizi

Cemalde mevcuttur ol yedi âyet
Peygamber ruhuna vererek salâvat
Hem doğar dolunur nur-u velâyet
İsmarladık sizi, unutman bizi

Sidret-ül Mümtaha ol yedi kapı
Üç yüz altmış altı ayetin hepsi

Her daim edelim Ali'nin methi
İsmarladık sizi unutman bizi

KUL FAKİR'ım pir'e bağladım özüm
Sırrı Balım Sultan süreyim yüzüm
Nur-u Cemâlettin ya iki gözüm
İsmarladık sizi unutman bizi

Evet, **Kul Fakır**, çelebi hazretlerini yolcu ededursun biz yine tarihî kaynaklara başvuralım: "Alevilerin, cumhuriyetle ve Atatürk'le ilişkileri, onların bugünkü tavırlarının belirginleştirilmesi açısından önemlidir. Bizce, cumhuriyetle ilişki üç ana bölüme ayrılıyor: 1-Kuruluş dönemi ilişkileri, 2-Partileşme ve ikili parti dönemi, 3-Toplumcu ideolojiye açılma dönemi...

Bilindiği gibi, Aleviler, Osmanlı devleti zamanında, birinci düşman güç ilan edilmişler ve her zaman ezilmişlerdi. Alevilerin, devlet katındaki konumu, bırakalım diğer Müslüman mezhepleri, azınlık sayılan Yahudi ve Hristiyanların durumundan daha kötüydü. Hiç değilse, azınlıklar, inançlarından dolayı öldürülme tehlikesi ile karşı karşıya değillerdi. Halbuki Aleviler, sırf inançları yüzünden, kolayca katliama tabi tutulabiliyorlardı. Bu nedenle, Osmanlı devletine karşı başlatılan Ulusal Kurtuluş Savaşı, Aleviler tarafından büyük memnunlukla karşılandı. Mustafa Kemal'in başlattığı bu savaş, dışta emperyalizme, içte Osmanlı düzenine yönelikti. Bunu, Aleviler açıkça anlamışlardı. Zaten; Atatürk, bu mücadelesinin

başarıya ulaşabilmesi için Alevi kitlenin desteğine ihtiyaç olduğunu biliyordu. Bu nedenle, kendisi, o sıralarda Hacı Bektaş Veli postunda oturan Cemâlettin ÇELEBÎ ile ilişkiye geçmek gereğini duymuştu. Aynı postun dedebaba geleneğinden bir başka ortağı olan Salih Niyazi Dede-baba ile de Mustafa Kemal'in ilişki kurduğu bir gerçektir.

Ali Celâlettin Ulusoy'un anlatımına görede; Atatürk'ün Samsun'a çıkışını izleyen günlerde, Cemâlettin ÇELEBÎ ile ATATÜRK'ün sıkı temas halinde oldukları anlaşılıyor.

Cemal KUTAY, "kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları" adlı kitabında, **"Amasya'da, Mustafa Kemal'i karşılayan heyetin içinde Cemâlettin Çelebi'nin de bulunduğunu"** yazmaktadır.

Mustafa Kemal'in Havza'da kaldığı Mesudiye Otelinde Ali Baba adlı bir Aleviye aitti, ve Atatürk burasını bilinçli olarak seçmişti.

Mustafa Kemal, Amasya'dan, Tokat'a geldiği zaman da bir Alevi olan Rıfat Efendi'nin evinde kalmıştı.

Atatürk, o dönemlerde Cemâlettin Çelebi'ye olağanüstü önem vermektedir. "Rıza ZELYUT, Öz Kaynaklarına göre ALEVİLİK, AKY, 2. Baskı, İst. 1990, s.286-287.

Tüm bu belgeler de gösteriyor ki **Kul Fakır** postnişin Cemâlettin Çelebi'nin Kurtuluş Savaşımızda köylere dek uzanan kolu olmuştur ve Mustafa Kemal ülküsünü saziyla-sözüyle gönüllere aşlamıştır.

Kul Fakır'ın Şiirlerinde ATATÜRK

İHSAN AKTAŞ: "Sayın hocam, **Kul Fakır**'ın Kurtuluş Savaşımızda Atatürk'ün yanında yer aldığı belli bir şey... Bazı şiirlerinde ima yollu, bazı şiirlerinde ise açıktan Mustafa Kemâl temasını işlemiş... Savaş sonrasında saziyle sözüyle Atatürk'ü, Atatürkçülüğü savunmuş... Gericiliğe, yobazlığa, köhnemiş düşüncelere, çağdışı anlayışlara, tutumlara karşı çıkarak Atatürk'ün devrim ve ilkelere sahip çıkmış... Bizi biraz da bu konuda aydınlatır mısınız?

SABRİ YÜCEL: "Elimizdeki belgeler ölçüsünde aydınlatmaya çalışayım ihsan Baba... Alevî-Bektaşî kökenli halk ozanlarında geleneksel bir "mehdî" inancı vardır. Tarihte zaman zaman haksızlıklara, kıyımlara uğrayan Alevî-Bektaşî unsurlar devlet erkine karşı başkaldırmış, zor ve umutsuz günlerinde hep "mehdî" (kurtarıcı) beklemişlerdir. İşte Alevî-Bektaşî yazınının en güçlü temsilcilerinden biri sayılan Pir Sultan Abdal'dan bir örnek:

"Yer yüzünü kızıl taçlar bürüye
Münafık olanın bağıriye
Sahib-i zamanın emri yürüye
Mehdî kim olduğun bilinmelidir

Pir SULTAN'ım eydür ey Dede Dehmen
Kendini çevir de andan gel heman
İstanbul şehrinde ol sahip-zaman
Tac ü devlet ile salınmalıdır"

Mehdî motifi, zaman ve ortama göre azçok farklılıklar göstermekle birlikte, genelinde "Mehdî" bekleyişi, insanca ve hakça yaşam özleminin yarattığı **beşerî** bir motiftir. (Aslında Mehdi on ikinci imamdır; kaybolduğuna inanılmaktadır. Birgün yine gelip dünyaya düzen vereceği inancı Aleviler arasında yaygındır.)

Mustafa Kemal, emperyalizme ve onun yerli işbirlikçisi Osmanlı hanedanına karşı savaş açınca-nicedir bazı siyasal, sosyal ve dinsel nedenlerle Osmanlı yönetimine ters düşmüş olan- Alevî-Bektaşî kesimlerce bir mehdi gibi kabul edilmiş ve desteklenmiştir. (Bu desteği salt böyle gerekçeyle bağlamak niyetinde olmadığımızı ayrıca vurgulamak isteriz. Ozanın anlatım biçemi nedeniyle bunlara değinme gereği doğmuştur.)

Kul Fakır'ın,

"Batın tarafından gelir haberler

Mehdî çıkıp oynayacak teberler

Okundu fermanlar duymadı kerler

Âşıklar müjdeler satmak isterler" dördlüğündeki "mehdî" öyle sanıyoruz ki Mustafa Kemal'den başkası değildir. Şu şiiri bu düşünceler ışığında düşünelim. 13 dörtlükten oluşan bu uzun şiirde mehdi beklentisi, Alevî-Bektaşî ozanların geleneksel din-tasavvuf-tarikat söylemiyle veriliyor. Simgeli-gizemli anlatımlara ozanın bu şiirinde de rastlıyoruz. Ancak şiirin genel havasından bir "kurtarıcı"nın beklendiğini seziyoruz. Ozan **Kul Fakır'a** kulak verelim:

MİM DE MİME VURSA GEREK

Mehdî Resûl gelse gerek
Ya doğdu ya doğsa gerek
İsa Resûl'ün kavlince
Hem musahhih olsa gerek

Kavl ü karar hep bir olur
Münkirin işi zor olur
İnkâr yolunda yorulur
Menzilinde kalsa gerek

Düzeltir yolu erkânı
Sorarlar mezhebi dini
Hakk'a giden doğru yönü
Aşikâre kılsa gerek

Aşikâr Muhammed dini
Kadimdir Ali'nin yolu
Allah'ın sevgili kulu
Bir musahip gelse gerek

Gözleriz sahip sultanı
Ya geldi ya gelecek yani
Alınır İmamlar kanı
Tez tufanlar verse gerek

Tufan münkire yakışır
Mümin yoluna çalışır

Küsülüler hep barışır
Kul eyliğe dönse gerek

Eyiler eyliği güder
Azgınlar eğriye gider
İşleği Şimir'den beter
Ben müminim dese gerek

Müminler öyle mi olur
Müslimler böyle mi olur
Ehl-i Beyt'e ser verilir
Kul da kurban olsa gerek

Yanına kullar dökülür
Bırakıp aradan çekilir
Göz gördü gönül yakılır
İkrarında dursa gerek

İkrarımız Amentü'ye
Yoldaş olunmaz kötüye
Ne desin kalbi batıya
Dergâhından sürse gerek

İblis dergâhtan sürülür
Eyi eyiyen derilir
Ay doğar güneş dolunur
Şamaları yansa gerek

Cemde çerağlar yanacak
Bir ismi Lam'la gelecek

Aydın aydınlık olacak
Mim de Mim'e vursa gerek

KUL FAKIR'ım karar olur
Aydın Mim ile bir olur
Akıl ermez esrar olur
Cim cemâli görse gerek

(Bu şiirdeki dörtlükler de bağlantı sözcükleriyle (iade) birbirine bağlanmıştır. Daha öncede belirttiğimiz gibi şair bu yönetime şiirlerinde sık sık başvuruyor.)

Aşağıda göreceğimiz uzun şiirinde, ozan, Mustafa Kemal'e doğrudan, yani adı ile sesleniyor. Osmanlı'nın başıbozuk yönetimini de eleştirdiği şiirinde Mustafa Kemal'in ülkeyi kurtarmaya gelidğini müjdeliyor. Bu gelişten duyulan mutluluk çşkulu bir söyleyişle dile getiriliyor. Bu savaşında Mustafa Kemal'in galip geleceğı inancı yer yer dinsel bir vecd ile vurgulanıyor. Örneğın. Ozanın, "Yedi kıral olsun Hak muın ise / Esef çekme yetmiş dahi gelirse / Onların askeri topu var ise / Şükür bize Hak'tan bürhan (delil-öncü) geliyor. "dörtlüğünde bu inancı açıkça görüyoruz. Şiirin dörtlüklerinin son dizeleğinde kullanılan "gelıyor" rediflerinden önce kullanılan nitelermeler, (meydan, sultan, kurban, can, aslan, bürhan, zindan, derman, ferman seyrarı) büyük öndere duyulan inancın çarpıcı ifadeleridir. En iyisi sözü **Kul Fakır**'a verelim:

Kemâl'in var olsun Mustafa Paşa
İrakıplar ölsün hele sen çok yaşa

Ortaýı mal ettin hazır ol başa
Vakit tamam oldu meydan geliyor

Meydanda bell' olur er ile körler
Düzde menzil almaz dikine zorlar
Çoktan geçtiydi hayır ü şerler
İslahat memuru sultan geliyor

Sultan olan kula bulmaz kusuru
Hicaz'ı, Mekke'yi bekle Mısır'ı
Sıdkile tutarsan alun yesiri
İsmail'e Hak'tan kurban geliyor

Kurban olan Ehl-i Beyit yoluna
Kem bakmayın siyasinin haline
"Allah-ü Ekber"i getir diline
Binine yetecek bir can geliyor

Canını verenler cananın bulur
Canını sevenler geriye kalır
Acaba onların hali nic' olur
Zülfikâr elinde aslan geliyor

Yedi kiral olsun Hak muin ise
Esef çekme yetmiş dahi gelirse
Onların askeri topu var ise
Şükür bize Hak'tan bürhan geliyor

Hani padişahlık'nerede kaldı
Zevk ü safa ile aklını aldı

Yol'a kem bakanlar belasın buldu
Dünya başlarına zindan geliyor

Tanrı'nın aslanı Hazreti Ali
Ta ezel Kandil'de kurdu bu yolu
Sıdkile tutarsan yetürün eli
Nice bin dertliye derman geliyor

Pâ noktası gönüllerinden çıktı
Ecnebi kızları evini yıktı
Sekiz yüz cariye belini büktü
Sandılar ki hergün bayram geliyor

Bilemedi milletin halini
İtalyan kızına yaktı balonu
Başa geçirmişler elin körünü
Halbuki hakkında ferman geliyor

KUL FAKIR'ım fermanını okudu
Andelibim dost bağında şakıdı
Aklı selim gönül evi pak idi
Mümin müslümana seyran geliyor

- Ne garip çelişki değil mi Sabri Bey?
- Ne gibi erenler, anlayamadım?
- **Kul Fakır**'dan yetmiş yıl sonra Âşık Mahzuni Şerif
de Atatürk'ü çağırıyor ve şöyle diyor bir şiirinde:

"Sana hasret sana hayran gönlümüz
Sarı saçlım, mavi gözlüm neredesin

Bu gemi, hemi de bu Karadeniz
Sarı saçlım, mavi gözlüm nerdesin

Kara peçe yakışmıyor kullara
Kurban olam gitticeğin yollara
Hele uyan, bir bak bizim hallara
Sarı saçlım, mavi gözlüm nerdesin

Bulutlar terinden, dağlar kokundan
Sarhoştur Mahzuni senin kokundan
Bir daha gel, ne olur gel, Samsun'dan
Sarı saçlım, mavi gözlüm nerdesin" Anadoluyu Ku-
caklayan Ozan: Âşık Mahzuni Şerif-S.35/İhsan AKTAŞ)

-Çok haklısın İhsan Baba, ne diyelim, çağırtañlar
utansın... Demek ki **Kul Fakır**'dan Mahzunî'ye dek ge-
çen zamanda Atatürk Türkiye'sinde birtakım kara tablo-
lar oluşmuş... Gericilik, yobazlık, çağdışılık kol geziyor or-
talıkta... 21. yüzyıla girmek üzereyken dünya, Türkiye'de
din devleti, şariat düzeni, hilafet-saltanat özelemleri çığlık
çığlık... Artık işi gücü bıraktık "türban tesettür" sorunla-
rıyla uğraşıyoruz; hükümeti, üniversitesi, basınıyla... bun-
ları tartışıyoruz. Biz yine sen iyisi sözü **Kul Fakır** ustaya
bırakalım:

HAYIN KALLEŞ İŞ BAŞINDAN TARDOLDU

Hayın kalleş iş başına geçince
Orta yerde hak-bereket dur oldu

Muhannet tohumu boz'a saçınca
Kör yanında darı eksen har oldu

Kör körün elinden tutmuş gidiyor
Körler sağlamlara bühtan ediyor
Gaybete gelince gör ki ne diyor
Surete gelince diller lâl oldu

Lâl olan dillerin ne oldu söyle
Beytullah sendedir, gir tavaf eyle
Kaf u Nun'dan olan sürüyü heyle
Hak nidasın duyan canlar var oldu

KUL FAKİR'ım kasap girdi sürüye
Ali'yi seveni çekti beriye
Hem "bin üç yüz kırk" dediler seneye
Hayın kalles iş başından tardoldu

Kul Fakır'ın bu yapıtı da Hilâfet'in kaldırılması ve Laiklikle ilgilidir. Mustafa Kemal'in, Osmanlı Saltanatına ve Halifelik Kurumuna son vermesini Alevî-Bektaşî kesimi büyük bir sevinçle karşılamış ve candan desteklemiştir. Genel olarak Sünni Osmanlı yönetimince yüzyıllardır horlanan, kimi zaman da açıktan açığa dışlanan, ezilen Alevî-Bektaşî zümresi, Atatürk'ün laiklik Devrimini canı gönülden benimsemiştir. Alevî ve Bektaşîlerin Laiklik'i benimsemesindeki psiko-sosyal koşullar- diğer mezhep ve tarikatlere göre- biraz daha farklılık arz eder. Laiklikle birlikte artık, din ve mezhepler arasında bir ayırım yapılamayacaktı. Herkes din-inanç ve vicdan özgürlüğüne sahip olacaktı. Bundan böyle kimse, inancından,

ibadetinden dolayı kınanmayacak, aşağılanmayacak, toplum dışına itilemeyecekti. Din ve devlet işleri birbirinden ayrıldığından, herkes devlet ve yasalar önünde eşit olacak; devlet-hükümet, her dinden, her mezhepten, her inançtan, her ırktan, her renkten... Vatandaşına eşit davranacak, aynı hakları tanıyacaktı. Böylece, inançlarından dünya görüşlerinden ötürü yüzyıllardır toplumsal bir eziklik içine itilmiş olan insanlarımız da gerçek hüviyetlerine kavuşmuş olacaktı...

Burada, Alevî ve Bektaşîlerin "Laiklik"e, Atatürk Devrim ve İlkelerine niçin içtenlikle bağlı olduklarını kavrayabilmek için tarihî bir belge sunmak istiyoruz. Bu belge, Osmanlı Yönetiminin Alevî ve Bektaşî kitlesine bakış açısını yansıtmaya açısından ibret vericidir. Şeyhülislam Ebussut Efendi'nin 16. yüzyılda verdiği fetvalardan bir bölüm: "...Soru: Kızılbaş topluluğunun, dine göre topluca öldürülmesi helâl midir? Bunları öldürenler gazi, bu öldürme sırasında ölenler de şehit olur mu? Cevap: Kızılbaşların topluca öldürülmeleri elbette dinimize göre helâldir. Bu, en büyük, en kutsal savaştır... Bu yolda ölmek de şehitliğin en ulusudur. Soru: Kızılbaşların öldürülmesi, İslam Sultanı (Osmanlı Padişahı)na düşmanlık besledikleri için mi şarttır, yoksa başka nedenleri de var mıdır?... Cevap: Bunlar hem Sultana isyan ederler, hem de dinsizdirler..."(1)

Bir de şu belgeye göz atalım: Başbakanlık Arşivleri-30 numaralı Mühimme Defteri, Tarih: 1576, belge No:488, "Bozok Beylerbeyine hüküm: Kızılbaşlıkla suçlanan kişilerin yazıldığı defter suretleri gönderilmiştir. Bu

1) Öz Kaynaklarına Göre ALEVİLİK, Rıza ZELYUT, Anadolu Kültürü Yayınları, 1990, S.274

kişiler soruşturulsunlar, kızılbaşlıkları gerçekse, idam edilsinler. Kızılbaş oldukları kanıtlanamamışsa bunlar Kıbrıs'a sürülsün..."(2)

Haklarında böyle yüzlerce emir, ferman gönderilen ve yüzyıllar boyu Osmanlı sultanlarının zulmüne uğrayan bu insanların Mustafa Kemal Atatürk'e candan, gönülden bağlanmalarından doğal ne olabilirdi.

Kul Fakır'ın şiirinde "hayın kalleş" diye nitelediği kimse son halifedir. "Hem bin üç yüz kırk dediler seneye / Hayın kalleş iş başından tart oldu. "dizelerinde Halifelik'in kaldırılışı vurgulanıyor. (1340-1924)

Kul Fakır'ın Aşk Anlayışı

İhsan AKTAŞ: "Sevgili Yücel, buraya değin âşığımızı değişik açılardan irdeledik, yorumladık. Onu şiirlerinden örnekler vererek tanımaya, tanıtmaya çalıştık. Ancak **Kul Fakır'a şair dedik; ozan, âşık dedik ama aşkından pek söz etmedik. Yani onun aşk anlayışı üzerinde ayırntılı açıklamalar yapmadık. Bu konudaki düşünceleriniz nedir acaba?"**

Sabri YÜCEL: «Çok önemli bir noktaya parmak bas-tınız baba erenler... Hiç aşk olmadan âşık olunur mu? **Kul Fakır**'ın hemen hemen tüm yapıtları "aşk" üzerine-dir desek, acaba bir abartma yapmış olur muyuz? Oza-nın elimize geçen yapıtlarına dayanarak söylüyoruz ki, hayır... Ozanımızın şiirlerinin tümünde bir "aşk teması" işlenmektedir. Yalnız bu aşk çok yönlü bir aşktır. Dünyevî, uhrevî, maddî, manevî, felsefî, tasavvufî, ilâhî, insanî,

2) Age, s.272

kişisel, toplumsal... hangi türden olursa olsun bu aşkın en belirgin, en çarpıcı niteliği "içtenlikli (samimi) oluşu"dur. Onun terennüm ettiği aşk (sevi-sevgi), katıksız, yapmacıksız, yalın ve içten bir aşktır. Yapıtlarının her sözcüğü içli ve özlü bir sevginin türküsünü söyler. Bu şiirlerde aşk, sevdâ, muhabbet, dostluk, kardeşlik insanlık, insan-cılık, hak, doğruluk, birlik, bütünlük... kavramları (duygu ve düşünceleri) kâh lirik, kâh didaktik; bazen açık ve yalın, bazen gizemli ve simgeli bir söyleyişle dile getirilir. Ozanın "aşkı" için çok yönlüdür dedik ama çoğu vakit bu çok yönlülüğü birbirinden ayırt etmek oldukça güçtür. Çünkü onda, dünyevî olanla uhrevî olanı, insanî olanla ilâhî olanı, kişisel olanla toplumsal olanı, siyasî olanla tasavvufî olanı birbiriyle kaynaşmış, birbirine geçmiş olarak görebiliriz. Yapıtlarının genelinde durum böyledir. **Kul Fakır**'ın deyişlerini okurken, insan, ister istemez derin düşüncelere dalar. Bu yapıtlardaki engen duygu ve düşünce yoğunluğu, artistik ve estetik özgünlük, dize kurgusu, sözcük mimarisi, duyuş ve anlam derinliği, mantıki kıvraklık, dil ve anlatım zenginliği insanın yüreğini sarıp sarmalıyor. Ruhunuzda tuhaf dalgalanmalar, durulmalar, gel-gitler, iniş çıkışlar... hissediyorsunuz. Şiir sanatının o, tarifi gayrı mümkün gizine erer gibi oluyorsunuz. Bu söylediklerimiz ışığında şu şiirini okuyalım ozanın:

IRAKIBIN BAĞRI TAŞTAN KATIDIR

Deli gönül pervaz vurdu uçuyor
Kanat da yeleğin ibadetidir
Gözlerinden kanlı yaşlar saçıyor
Dilber de meylinin hasiretidir

Hasretinden oldu gönöl perişan
Meyinden içenler olur ürüşan
Kul olup da kapısında çalışan
Daim âşıkların iradetidir

Âşık oldu iradeye yetenler
Her dem hub-cemale nazar edenler
Bizden değil eğri yola gidenler
Irakıbın bağı taştan katıdır

Kara taşa tohum eksen biter mi
Dert görmeyen derde derman katar mı
Bülbül gülsüz, kuru dalda öter mi
Gül de sevdiğimin muhabbetidir

Muhabbet eyleyek cesetten candan
Geçmişiz dünyadan, maldan melaldan
KUL FAKIR'ım cöfer saçar dükkândan
Alış-veriş eyle kâr gayretidir

Ozandan başka bir aşk şiiri... Tabii ozanın aşk anlayışı için söylediğimiz özellikleri bu şiirde de görüyoruz. "İncinir mi" redifleriyle yazılmış bu şiirde sözcüğün yarattığı inceliğe diyecek yok!" Aşkına giden de yol incinir mi" hiç... Yol incinmediği gibi, "el" de, "dil" de, "gül" de, "göl" de, "hal" de incinmez!...

HAKİKATE EREN HAL İNCİNİR Mİ

Gel gönül gidelim dost illerine
Aşkınan giden de yol incinir mi
Sultanı bilirse kulun halini
Mushaf'ın yazmaya el incinir mi

Mushaf-ı Kübra'dır vücud-u insan
Allamel Esmâ'yı buyurdu Subhan
İlm-i Müsemma'yı zikreder lisan
Hal ile söyleyen dil incinir mi

Dilde ıkrar gerek, tekrar olmasın
Güllerimiz has bahçede solmasın
Kel ırakıp andelibi görmesin
Bülbülün sesinden gül incinir mi

Güllük gülistanlık dostun cemalı
Aslı pak olanlar bulur kemalı
Su balığı sakın öldürmen anı
Balık oynayınca göl incinir mi

KUL FAKİR'ım marifet burasında
Kulluk hatmolunda ba-yı isminde
Yüz on dört surede mevcut yasin'de
Hakikate eren hal incinir mi

Ozanın aşk temasını işlediği (ki, kimi dizelerinde bir Fuzûlî edası seziliyor), nazım birimi ve dizilişi farklı bir şiiri... (Bu yapıtın nazım birimi ve dizilişinde iki ayrı yaz-

mada değişik iki durumla karşılaştık. Bir yazmada ilk ve son iki dize beyit, diğer yazmada ise dörtlük halinde yazılmıştı. Şiirin diğer on iki dizesi dörtlükler halinde diziliydi. Her iki durumunda aynı şiir üzerinde gösteriyoruz.)

NAZLI YARİM GEL YETİŞ

Gün be gün artıyor ahım
Nazlı yarım gel yetiş
Bağı hüsnüm goncalandı
Dil-figarım gel yetiş

Hasrêtin şiddetinden gözlerim kan ağladı
iniler kürre-i derya, ol asuman ağladı
Merhamet buyur gedana, bende derman kalmadı
Leyl ü nehar arzederim, dil nigârım gel yetiş

Yeri göğü derk etmeyen maksuduna eremez
Kaf u Nun'u fark etmeyen, didârını göremez
Bu bir Beytullah kapısı, binde bir can giremez
Sen hakikat miftahısın, aslan Ali'm gel yetiş

Irakıplar tan ederler Hakk'ı sevdiğim benim
Dostun sevdası serimde, sarardı nazik tenim
Ne bağıram ne çağırım, sana ayandır halim
Elim yerde gözüm gökte, bi-mekânım gel yetiş

(Kul Fakır'ın yâri sensin, türlü cöfer dürrüsün
Dergahından ayrı kılma, arttı zarım gel yetiş)

Kul Fakır'ım yâri sensin
Türlü cöfer düri üsün
Dergâhından ayrı kılma
Arttı zarım gel yetiş

Kul Fakır'ın tasavvufî (din, mezhep, tarikat, inanç) aşkını dile getirdiği şiirlerinde simgesel ve gizemsel sözlerle sık sık rastlamaktayız. Bunun nedenleri üzerinde biraz duralım:

Alevî - Bektaşî (genelinde Batınî) inançlar geçmiş tarihimizde hemen her dönemde hor görülüş, aşağılanmış, hatta kimi kez "dinden sapma ve dinsizlik"le suçlanmış; bu yüzden siyasal ve egemen toplumsal güçler tarafından sıkı sıkıya izlenmiştir. Bu gibi inançların öncülüğünü yapanlardan bazıları (Hallac-ı Mansur, Esterabatlı Fazlullah, Seyyit Nesimî, Pir Sultan Abdal vb.) hapsedilmiş, sürülmüş, ezilmiş; kimisi derisi yüzülerek, kimisi boğdurularak ya da asılarak öldürülmüştür. Bu tür uygulamalar yalnız önder kişiler düzeyinde de kalmamış, gerektiğinde Batınî (Alevî, Rafîzî, Hurufî, Babaî, Bedrettinli...) İnançlı halk yığınları da aynı katı ve kanlı uygulamalara tabi tutulmuştur. Siyasal erkin baskı ve terörü halkı canından bezdirmiştir. Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluklarını içten sarsan (hatta yıkan) bir çok başkaldırının (Babaîlire, Celalîler, Şah Kulu ve Türkmen, Şeyh Bedrettin vd.) temelinde siyasal yönetimlerin izlediği ayrımcı ve despotik zihniyetin tohumları vardır. Şah İsmail ile Yavuz Sultan Selim arasında geçen Çaldıran Savaşı öncesinde -Şah taraftarlığı gerekçesiyle- Anadolu'da girişilen ve sayısı on binlerle ifade edilen "Kızılbaş Katliamı" bunun en somut, en unutulmaz örneğidir! Sayın Rıza ZEL-

YUT'un yapıtından aldığımız belgeler, sözkonusu katli-
amın yüzyıllarca sürdüğünü gösteriyor. Alevî kitle ile
Sünnî şeriat ideolojisine dayanan devlet erkinin dinsel-si-
yasal zıtlaşması sonucunda Alevî ve Bektaşiler genellikle
"gizlenerek", "Takiyye" kuralını uygulayarak varlıklarını
sürdürmeye çalışmışlardır. Bu nedenle de inanışlarını,
duygu ve düşüncelerini korumak, yaymak ve yaşatmak
için "simgesel-rumuzlu-anlatım dizgisi" geliştirmişlerdir.
Alevî-Bektaşî yazınında simgeli-gizemli anlatımlara sıkça
rastlanmasının en önemli nedeni budur kanımca İhsan
Baba.

- Bunlar çok doğru saptamalar Sayın Hocam...

Ozanın tasavvufî aşkını dile getirdiği şüirlerden bir
iki örnek sunalım:

BALIM SULTAN DERYASINDA YÜZERİM

Bu gün de savuştu âdem olmadım
Vücudum şehirden haber almadım
Cihane geleli bir dem gülmedim
Nedir suçum bilmem, ağlar gezerim

Adem Ümm-ül Kur'an imiş bilmedim
Okuduğum ilme âmil olmadım
İrzasız kâre elim sunmadım
Noksanımın olduğunu sezerim

Kusur bizim noksan sayman erenler
Aslın sormaz müsemmasın bilenler

Dört Kitap'tan sebakını alanlar
Bir harfinen bin bir mânâ yazarım

Aslı bir noktadır her ilmin başı
Bin biri bir eder görürse kişi
"Kün" ile var etti arşınan kürsi
Kaf u Nun'un madenini kazarım

KUL FAKİR'ım Nun vilayet Haydar'ın
Cehdedirsen fethedersin Hayber'in
Ehl-i mümin olan bilir rehberin
Balım Sultan deryasında yüzerim

Sadık yar olana can kurban ola
Dilerim Mecnunlar Leylasın bula Âşık mâşuğunun ha-
linden bile
Merhaba sevdiğim sen safa geldin

Musa Kâzım Horasanî
Ezelden sevmişem anı
İmam Rızanın erkânı
Lâ feta illâ Ali...

Muhabbete âşık olan
Ol kesreti âyan sanır
Canı dilden meyil veren
Sevdiğini sultan sanır

KUL FAKİR'ım, Dört Kitap da, aynıdır
Ayakta ölenin hali gayrıdır

Bu aşkın elinden sinem dağlıdır
Derdi olmayanda derman ne gezer

KUL FAKIR'ım mâtem ehli müminin
Makamı bellidir Kaf ile Nun'un
Sevdası serimde İmam Hüseyin'in
Aşkı derûnumu yaktı nar gibi (...)

Gerek buraya örnek olarak aldığımız şiirlerinde gerekse diğer şiirlerinde **Kul Fakır** aşk konusuna özel bir önem veriyor. Aslında **Kul Fakır**'ın şiirlerini incelerken ayrı bir "aşk şiirleri" başlığı açmaya gerek yoktur. Çünkü onun şiirlerinin tümü aşk temasını işler. Çünkü **Kul Fakır** daima aşk türküleri söyler, daima aşkı terennüm eder... Çünkü o... AŞK ADAMI'dır.»

- Sayın Yücel, bu şiirlerin dış güzelliğinden hiç söz etmeyecek misiniz?

- Şiirlerin biçimsel özelliklerini kastediyorsunuz herhalde; elbette o konuya da değinmemiz gerekiyor İhsan Baba...

Kul Fakır'ın Şiirlerinin Biçimsel Yapısı

- Ozanın tüm şiirleri halk şiirimizin geleneksel ölçüsü (vezni) olan Hece Ölçüsü ile yazılmıştır (söylenmiştir). Genel olarak da bu ölçünün 8'lik, 11'lik, 15'lik kalıpları kullanılmıştır. **Kul Fakır** hece ölçüsünü şiirlerinde büyük bir başarı ve ustalıkla kullanmıştır. Yapıtlarında ölçü kusuru hemen hemen yok gibidir. Var olan az sayıdaki ölçü yanlışlıklarını derleme hatalarına bağlayabiliriz.

Ölçü: 8'lik kalıpla:

Tufana münkir karışır
Eyiler eyliğe çalışır
Küsülüler hep barışır
Kul eyliğe dönse gerek

Kul Fakır'ım evvel ahır
Hakikat ilmini okur
Dilberin alnında balkır
Noktasından hesap eyle

Acep merhamet etmez mi
Benim ol hub-liga yârim
Hemi dünya hemi ukba
Hemi oldur kisb ü kârım

Elif ba'dan neler hasıl
Mim Muhammed oldu asıl
Muhabbetle olduk vasıl
Vücut Dört Kitap'a benzer

11'lik kalıpla:

Cümle muratları verici Hüda
Efendim Dergâh'tan eyleme cüda
Zülumat çoğaldı yetiş Mustafa
Mahlûk azdı, yakın ola belası

Âdeme kem bakıp gezme serseri
Âdemde bulunur türlü cöferi

Fark edenler erdi sırrı didârı
İblis olan eremedi bu deme

Kör körün elinde tutmuş gidiyor
Körler sağlamlara bühtan ediyor
Gaybete gelince gör ki ne diyor
Surete gelince diller lâl oldu

Kul Fakır'ım kürresinde pişerse
Gönül gözü muhabbete düşerse
Hak ne desin kul yolundan şaşarsa
Umduğuna layık olmayıncağız

15'lik kalıpla:

İlmine âmil olmayan, azdırır şeytan gibi
Serseri gezme ey gafil, fark eyle insan gibi

Irakıplar tan ederler, Hakk'ı sevdiğim berim
Dostun sevdası serimde sarardı nazik tenim
Ne bağırım ne çağırım, sana ayandır halim
Elim yerde, gözüm gökte, aslan Ali'm gel yetiş

Bazı dizesi 8, bazı dizesi 7'lik kalıpla:

Atası var anası yok
Kendi var neden hasıl
Aslı bir zerre olanın
Mayası Kün'den hasıl

Kul Fakır'ın lââm deminde
Meskeni görünür cim'de
Bu nedir ki cansız tende
Mayası demden hasıl

Duruk: 8'lik kalıp yazılan şiirlerde duraksız kalıplar ağırlıktadır:

"Seyranda görmüşüm düşü", "Dilberin alnında bal-
kır"

"Çağlayıp akıyor özüm", "İsa Resûlün kavlince" vb.

8'lik kalıpta (4 + 4) duraklı dizelere rastlanabilir:

"Deli olsam(4) eller güler(4)", "Akıl ermez esrar
olur"vb.

11'lik kalıpla yazılan şiirlerde (6 + 5) duraklı dize-
ler çoğunluktadır:

"Zülumat çoğaldı(6) Yetiş Mustafa(5)"

"Dosta ıkrar verdik uçmak şehrinde"

"Güller şad olmaz mı bülbül öterse"

"Güllük gülistanlık dostun didârı" vb.

11'lik kalıpta (4 + 4 + 3) duraklı dizelere de görülü-
yor:

"Silah nedir(4) erkân nedir(4) yol nedir(3)"

"Edep nedir erkân nedir yol nedir"

"Kusur bizim noksan sayman erenler

"Kul Fakır'ım Har olanlar Hür oldu

Duraksız 11'lik dizelere de rastlıyoruz yer yer:

"Sana bin üç yüz kırk bir de geldi(11)"

"Kerbelâda akan kanlar hürmeti(11) vb.

15'lik kalıpla yazılmış şiirlerde duraklar (8+7) şeklindedir. 8+7'li duraklar da kendi arasında (4+4) ve (4+3) şeklin bölümlenebilir bazen.

"Zulmle yapılan binanın (8) ahiri viran gibi (7)"

"Eşitip de ağnamazsan gedip gel hayvan gibi"

"Hasiretin şiddetinden gözlerim kan ağıladı

"Iraklılar tan ederler Hakk'ı sevdiğim benim"

"Elim yerde(4) gözüm gökte(4) bi-mekanım(4) gel yetiş(3)"

15'lik kalıpta durak bazen (7+8) şeklinde de yapılmıştır.

"Gafil durma hey canım(7) bu okunan ferman gibi(8)"

Uyak: Ozanımız şiirlerinde uyak (kafiye) konusuna da çok dikkat etmiştir. Beyit ve dörtlüklerinde hemen her tür uyağa yer vermiştir. Ancak çoğunlukla "yarım uyak"ı kullanmıştır; ki bu da halk şiirimizin geleneksel bir tutumudur. Hatta bazı şiirlerinde uyak görevini rediflere yüklemiştir. Halk şiirimizde işin içine çalgı ve ezgi de girdiği için yer yer uyak kusurlarına rastlayabiliyoruz. Yazımda kusur gibi görülen uyaklama, çalış söylerken müziğin ve sesin etkisiyle pek hissedilmez.

Yarım uyakla söylenmiş dörtlükler:

"Mümin olan hile katmaz kâ-r-ına
Ârif ne göstere sin elin kö-r-üne
Doğrusun söyle sen gider zo-r-una
Görüp inanır sa yâr im ayrılmaz"

"Şeriatın şartlarını a-t-alım
Tarikatta pir emrini tu-t-alım
Marifette bir mürşide ye-t-elim
Sazlar düzen tutmaz teller elinden"

Tam uyakla yazılmış dörtlükler:

"Veçhinde görünen ilm-i Kur'an-dır
Bunu fark etmeyen fikri yal-an-dır
Elbet erin ere gönlü ây-an-dır
Muhabbed evinde kalan incimez"

"Muhammed-Ali'den bir nişan o-l-du
Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den ge-l-di
Hamdolsun ülkemiz sahibin bu-l-du
Ham lar has'ı görüp pişti de gitti"

"İmam İrazada balkır nu-r idi
Bin bir donda baş gösterdi bi-r idi
Takî, Nakî hem Askerî va-r idi
Aşk edip yollara düştü de gitti"

"Tufan münkire yak-ış-ır
Mümin yoluna çal-ış-ır

Küsülüler hep bar-ış-ır
Kul eyliğe dönse gerek"

"Sırrı beyan etsin âş-ık-lar dedi
Mânâsını versin sad-ık-lar dedi
Gafil olmaz ârif, ay-ık-lar dedi
Bunu fehmetmiyen kör olmadı mı"

"Şah Takî Ba-Nakî dest-i velay-et
Hasan-el Askerî göster sahav-et
Mehdî yol içinde yapar adal-et
Girip mağaraya kaymaya geldim"

Zengu uyaklı dizeler:

"Nanı nimeti fark etmezsen, yediğin sa-man gib
Mecazide eli vardır, görünür Rah-man gibi"

"Muhammed Takî'yi verdi em-anet
Sakın amenete etme hıy-anet" vb.

Ozanın kimi şiirlerinde uyak hataları olmakla birlik-te, bu durum şiirin genel yapısını bozmamaktadır. Örne-ğin:

"**Kul Fakır**'ım yol Muhammed-Ali'nin
Settar ile sır Muhammed-Ali'nin
Hilaf kılma din Muhammed-Ali'nin
Gulamım kapında durmaya geldim" dörtlüğünde,
"Muhammed-Ali'nin" sözcükleriyle "redif" yapılırken
"yo-l, sı-r, di-n" sözcükleri birbirine uyak kabul edilmiş-

tir. Gerçekte bu sözcükler arasında uyak sözkonusu değildir. Böylesi uyaklamalara birçok halk şiirinde rastlamak mümkündür. Biraz evvel belirttiğimiz gibi, bu tür kusurlar şiirin ezgili olarak söylenmesi durumunda pek dikkat çekmemektedir. Aynı türden hataları ozanın şiirlerinde ki şu uyaklarda da görebiliyoruz: "... o-l-masın/...so-l-masın/...gö-r-mesin." "...cema-l-ı/...kema-l-ı /...a-n-ı.", "...ve-r-dik/...o-l-duk/...ge-l-dik."..

Bazı dörtlüklerinde uyağa hiç önem verilmemiş... Uyakların yarattığı ses ahengi redifler yoluyla sağlanmak istenmiştir. Bilindiği gibi uyak, dize sonundaki sözcüğün kökündeki ses benzerliğidir. Aşağıdaki dörtlülüğü inceleyelim:

"Kul Fakır"ım marifet burasında
Kulluk hatmolundu ba-yı isminde
Yüz on dört surede mevcut Yasin'de
Hakikate efen hal incinir mi"

Dize sonlarındaki "bura, isim, Yasin" sözcüklerinde uyak yoktur. Bunların aldıkları ekler rediftir. (-sında, -inde, -de) redifleriyle ses uyumu yapılmış...

Nazım birimi:

Kul Fakır, şiirlerinde "nazım birimi" olarak da halk şiirimizin geleneksel ve yoğun olarak kullandığı "dörtlük" birimini kullanmıştır. Bir iki şiirinde divan şiirimizin (gazel) geleneksel nazım birimi "beyit (ikilik)"i denemiştir. Ancak bunlar da ortadan (8+7) ikiye bölündüklerinde dörtlük haline gelebilmektedir. (Bu şekle musammat gazel dendiğini belirtmiştik.)

Dil ve anlatım özelliği:

Âşığımızın ölçü, nazım birimi ve uyak anlayışını bu şekilde saptadıktan sonra, şimdi de onun "dil ve söyleyiş (anlatım) özelliği" üzerinde duralım:

Kul Fakır'ın yaşadığı dönem göz önüne alındığında, ozanın kullandığı dil ve anlatımın oldukça sade olduğunu söyleyebiliriz. Kimi şiirlerinde yabancı (Arapça, Farsça) sözcüklere de yer vermiş âşık. Fakat bu yabancı sözcük ve terimler dinsel-tasavvufî içeriklidir. **Kul Fakır**'ın Tekke-Tasavvuf şiirimizin etkisi altında kaldığını, dahası o geleneğin yetiştirdiğini söylemiştik. Bu geleneğin etkisinde yetişen bütün ozanlar ortak terim niteliği gösteren dinsel tasavvufî sözcükleri yapıtlarında sıkça kullanmışlardır. Ozanın dildeki bu tutumunu geleneğe bağlılıkla açıklamak yerinde olur. 18. 19. ve 20. yüzyılda (başlarında) yetişen halk ozanlarının dil ve anlatımında divan şairlerine özendiklerini (Dertli, Seyranî, Sümmanî vb.) de vurgulamakta yarar var. Ancak her şeye karşın dil ve söyleyişte **Kul Fakır** kendine özgü bir özgünlük yaratabilmiştir. Dinsel-tasavvufî içerikli şiirlerindeki yabancı sözcükleri bir an görmezden gelirsek, **Kul Fakır**'ın yaşadığı çağın halk Türkçe'sini gayet başarılı bir biçimde kullandığına tanık oluruz; İşte birkaç örnek:

"Ham Karışmaz ehl-i aşkın işine
Seller gam çağlıyor didem yaşına
Bilmezem ki hangi aylar başına
Bize dost elinden destur buyurdu"

"Bilirim ki kalp evinde durağın
Ol sebepten yakın oldu ırağın"

Gün be gün artıyor ahım firağım
Yine senden erdi derde dermanım"

"Gelin bir nasihat edelim kardaş
Dost deyi sevdiğim çıkıyor kallaş
İş dikkate bindi sanmayın yavaş
Özü bağ olanı hamdan ayırdı"

"Kör gezerdim açmamıştım gözümü
Yapalağa yoldurmuşum bazımı
Cahillere ifşa ettim sözümü
İkilikte kaldığıma ağlarım"

"Tel kıramaz hakikate karışan
Aşkın kürresinde kaynayıp pişen
Herdem bahar olur goncaya düşen
Kul Fakır'ın zarı güller elinden"

"Dilberin alnında balkır
Noktasında nazar eyle"

"Yâr odur ki hakka yarar yâr ola
Ta tepeden tırnağına nur ola"

"Kime vardıysam sadığım dedi
İşleğine baktım işlemez adû"

"Okumuşum aktan karayı bilmem
Bin derman verseler bu derdi vermem"

"Canım kurban olsun mert oğlu merde"

Meyil verilir mi tilkiye, kurda"

"İçi ahret, dışı dünyaya benzer"

"Sinemde goylanan aşkın dağıdır"

"Halim yaman oldu körler elinden"

"Muhabbet başına düşürmen kışı"

"İş başına tilki çakal dizdiler" vb.

Son Söz Yerine

Gerçekte, Anadolu'nun küçük bir köyünden Türk Halk Yazını tarihine sunmaya çalıştığımız bu büyük ozan için bir "son söz" yazma niyetinde değiliz. Biz, elinizdeki şu naçizane çalışmamızla yalnız bir "ön söz" yazmaya gayret ettik. Bunda başarılı olduk veya olmadık bu ayrı bir tartışma konusu olabilir. Hemence belirtelim ki, biz, herşeye karşın gösterdiğimiz çabaların yeterli olmadığına inanıyoruz. Konumuz ve savlarımız, halk yazını uzmanlarımızın, yazın ve sanat eleştirmenlerimizin eleştirilerine daima açıktır. Kimi noktalarda yanılmış olabiliriz. Çalışmalarımızın eksik, yetersiz tarafları bulunabilir. Fakat tüm bunlara karşı ortada somut bir gerçek vardır: **Kul Fakır**, halkımızın yetiştirdiği kayda değer ozanlardan biridir. Şiirlerinde göze çarpan birtakım kusurlar, onun şairliğinden, sanatçılığından değer yitirtecek boyutta değildir. Kaldı ki bu kusurlar da olsa olsa şiirleri belleğin de tutan kişilerin unutkanlığından, ya da derleme sırasında ki teknik yetersizliklerden, yanılmalardan ileri gelmiş olabilir. Bizim yaptığımız inceleme ve etüdler eldeki yapıtların yüzde yüze yakın oranda doğru olduğunu göstermektedir. Ama yine de bu konuda ölçülü davranmak gerektiği kanısındayız. Çünkü konu bir "uzmanlık" işidir. Bu konuda son sözü, gerçek yargıyı uzmanlarımızın vermesi gerekiyor.

Bu arada özel bir düşüncemizi de belirtmek istiyoruz: Böylesi güzel yapıtlar vermiş bir ozanın şiirlerinin 62 ile sınırlı olmaması gerekir. Ozanın, mutlaka daha başka deyişleri de vardır diye düşünüyoruz. Fakat bunları derlemenin kolay bir iş olmadığı da ortada... Köy köy, kasaba

kasaba gezmek... Sayısı nerdeyse tükenmekte olan **Kul Fakir** çağdaşlarını bulmak... Onlarla görüşüp konuşmak, dinlemek... Bulguları bilimsel ve nesnel araştırma yöntemleriyle ayrıştırmak, değerlendirmek, incelemek... Bütün bunlar çok zaman, emek, özveri ve maddi güç isteyen; hepsinden önemlisi uzmanlık gerektiren işler...

Sözelimi ben, Gümüşhacıköy'lü yaşlı bir kadından (Emine BOZKURT - 85 yaşlarında öldü) şöyle bir şiir derledim:

"Ârif olsam ilm-i hikmet söylesem
Doğru söz kimseye tesir etmiyor
Yalan, düzen şöhret bulmuş cihanda
Fasık-fücur kalbimizden gitmiyor

Kibir-gurur bize olmuş müptelâ
Şeytan bizi takip etmekte hâlâ
Doğru söyleyene derler budala
Akıl mağlûp cahile güç yetmiyor

Softalar Hak için ibadet kılmaz
Doğruluk cahilin işine gelmez
Zamana uymayan itibar bulmaz
Kitap, sünnet asla fayda etmiyor

Bir kimse Hak için vermez selâmı
Memur rüşvetsiz tutmaz kalemi
Yum gözünü sükût geçir âlemi
Kul FAKİR'ım senin aklın yetmiyor"

Emine Bozkurt, şiiri **Kul Fakir** mahlasıyla okumuş-

tu. Şiir öz, biçim ve söyleyiş biçemi bakımından ozanımızın şiirlerine benzerlikler gösteriyordu. Ben, daha sonra yaptığım soruşturma ve incelemelerde bu yapının **Kul Fakır**'ın çağdaşı olan başka bir yerel âşığa, Gümüşhacıköylü PİR GÜNAH'a ait olduğunu saptadım ve şiiri **Kul Fakır**'ın şiirleri arasına koymadım. S.Y.) Yapılacak yeni araştırmalarda doğabilecek bu gibi durumları dikkate almak gerekiyor. Yalnız, artık şurası bir gerçektir ki, ozanın bundan sonra başka yapıtları ele geçmeyecek bile olsa, derlenebilen bu 62 yapıt **Kul Fakır** ustanın ozanlığını ve sanatçı kişiliğini belgeleyecek güçtedir, kanısındayız.

Evet, biz yapmış olduğumuz şu alçak gönüllü çalışmayla ozana duyduğumuz minnet borcunu karınca karınca yerine getirmeye uğraştık... Takdir halkımızındır!

Ve biz son sözü yine **Kul Fakır**'a bırakıyor ve diyoruz ki... Mezarının "dost köyü"ne kazılmasını isteyen, bu insanlık ve dostluk vurgunu "duygun âşık"ın, insanı, insanlığı, hakkı ve halkı terennüm eden sevda türkülerini gön-lümüze **kazalım!!!**

MEZARIMI DOST KÖYÜNE

Dertli gönlümü deftere
Yazın n'eyleyim n'eyleyim
Ben söyledim yâr tutmadı
Sözüm n'eyleyim n'eyleyim

Deli olsam eller güler
Gönül pervan'olmuş döner
Gece gündüz durmaz yanar
Özüm n'eyleyim n'eyleyim

O yâr merhamet etmiyor
Sevdası serden gitmiyor
Kırık kollarım tutmuyor
Dizim n'eyleyim n'eyleyim

KUL FAKIR'ım dost yoluna
Dost düşman çıktı seyrine
Mezarımı dost köyüne
Kazın n'eyleyim n'eyleyim

1 Temmuz 1991

Sabri Yücelİhsan Aktaş
Türkçe ÖğretmeniFoto-Ressam

VE BİR ÇAĞRI

Âşık **KUL FAKIR**'ın deyişleri (şiiirleri) bugün hâlâ Merzifon-Gümüşhacıköy yöresinde yerel (köy) âşıkları tarafından cemlerde, cemaatlerde, dost söyleşilerinde çalınıp söylenmektedir.

Bu deyişlerin ezgisel (müzik) tespitini yapmak sayın müzik otoritelerimize düşen bir görevdir.

Konuyu halk müziği derlemecilerimizin dikkatine sunuyor, kendilerini görev başına çağırıyoruz:

Bu konuda aşağıda ad ve adresi verilen kişilere başvurmalarını rica ediyoruz:

1- Âşık Musa ÖZTÜRK (Dane)
Merzifon / AMASYA < İ0 >

2-Kemal OYMAK (**Kul Fakır**'ın torunu)
Kıreymir Köyü / Merzifon / AMASYA

3- Âşık Hasan Özabdal
Halaz Köyü / Gümüşhacıköy / AMASYA

4- İhsan AKTAŞ
Gümüşhacıköy / AMASYA

KUL FAKİR'İN DİĞER ŞİİRLERİ

MAHLUK DECCAL OLDU ÖTMEK İSTERLER

Aman bu dünyanın tadı kalmadı
Gerçek erler durmaz, gitmek isterler
Er olanlar bâki kaldı, ölmedi
Gizli pünhanlarda yatmak isterler

Sadıkların hile olmaz işinde
Koymaz sevdiğini gönül kışında
Baykuş gibi her viranın başında
Mahlûk Deccal oldu ötmek isterler

Ârif olanlara ilm-i müsemma
Velâkin bu işler gizli muamma
Hak'tan ne gelirse meçhuldur amma
Erler Batın oku atmak isterler

Batın tarafından gelir haberler
Mehdî çıkıp oynayacak teberler
Okundu fermanlar duymadı kerler
Âşıklar müjdeler satmak isterler

Kulak ver KUL FAKİR dinle bu halı
Âşık olan kullar bulur kemali
Batın padişahı Balım Sultan'ı
Anlamaz mahlûklar sapmak isterler

SULTAN BEYAZİT'TE OLA CEMİMİZ

Aşk ehli olanlar halımdan bile
Dost yoluna zerre kurban canımız
Sadık dostlar ile gidelim yola
İnşallah hayıra döner yönümüz

Fitne Deccal her işleri bozdular
İş başına tilki çakal dizdiler
Tıfıl bölüğüne tufan yazdılar
Aşk ehli olanlar duya ünümüz

Gerçek anlar her işlerin hesabın
Bilediler satırını kasabın
Sahibi gelecek kadim mesabın
Sultan Beyazıt'te ola cemimiz

Yekten kelâm ister sözü kabalar
Devir azgın kabul oimaz tövbeler
Eğnime dar geldi şallar abalar
Peyik yetmez, açılıyor yenimiz

KUL FAKİR müjdemiz habibullahtan
Bize hayır ihsan resulullahtan
İnayet olursa hikmetullahtan
Ahirinde iyi gele sonumuz

KUL HÜSEYİN YÂRİM BENİM

Acep merhamet etmez mi
Benim ol hub-liga yârim
Hemi dünya hemi ukba
Hemi oldur kisb ü kârım

İstemem gayrı dünyayı
Göster didârın ya Ali'm
Hem bu sevdaya düşeli
Artıyor kârım benim

Ya ilâhi sen bilirsin
Küllü ihsan elindedir
Kevn ü mekân çarkı kurdun
İlm-i hikmet dinim benim

Suçluyum yere bakarım
Hep daima dost yanında
Ol sebepten durmaz akar
Vallahiki hunum benim

Hun-u giryan nedir suçum
(...) varmayın kaçın
Kiliseden farkı yoktur
Durmaz akar kanım benim

KUL FAKİR'ım putanedir
Mescitten yek meyhanedir
Hızır Sersem desteğim
Kul Hüseyin yârim benim

MERHABA HOŞ GELDİN AZİZ MİHMANIM

Cemalın görenler nura garkolur
Göster cemalını görek sultanım
Senin huzurunda diller lâl olur
Merhaba hoş geldin aziz mihmanım

Seni seven canlar didâra erdi
Nat Ali suresi hakkında geldi
Lâ feta illâ ki Ali'yi gördü
İllâ ki Zülfikâr dinim imanım

Şahsı Merdan sırr-ı Yezdan Ali'sin
Muratlar verici cömert ganisin
Cümle erden, evliyadan ulusun
Sıtkınan sevene cansın cananım

Bilirim ki kalp evinde durağın
Ol sebepten yakın oldu ırağın
Gün be gün artıyor ahım firağım
Yine senden erdi derde dermanım

Seni sevenleri biz de severiz
Sevmeyene nalet olası deriz
Kabul et sultanım kapında kuluz
KUL FAKIR diyor ki ben de kurbanım

HER KIRDA BAYIRDA CUMA KILINMAZ

Çaresizim zara düştüm n'eyleyim
Hele bir zaman da seyran edeyim
Vefasız dünyayı seçmen her dayım
Bir dost vardır, yola çetin sarılmaz

Dostunu tanıyan canını verir
Yalancı duzağa tutulur kalır
Kişi ettiğini elbette bulur
İkrarsız kimseye tavaf olunmaz

İkrarın varısa sahip zamansın
Emrini tutarsan Şah-ı Merdan'sın
Mânâyı fark eden On İk' İmamsın
Her kırdan bayırdan cuma kılınmaz

Mısırı Camide namaz kılmalı
Okuduğun Fatiha'yı bilmeli
Fatm'Ana sırrından haber almalı
Muhammed-Ali' siz devran sürülmez

KUL FAKİR'ım devran Şah-ı Merdanın
Velâyet sahibi Balım Sultan'ın
İçtim badesini fazl-ı Yezdan'ın
Gönül aşk atına bindi yorulmaz

BİR YORUM

Âşığımız insan vücudunu bir kaleye benzetmişti, Öyle bir kale ki, her yanı (1) surlarla çevrilmiş, girilmesi görülmesi, alınması güç, ilahi güzellikte (can-kan) kalesi!...

Gönül derler o kalenin burcuna, bir yüce dost vardır o burçta... İkrar verilir, Nun Kaf'a Kaf Nun'a !...

O burçta "Mısır-ı Camii" vardır; Orda kılınır, sevgiyle kılınan namaz!...

Güzel söyler-Güzel görür-Güzel duyar-Güzel koklar!... "Fatiha Suresi"ni simgeliyen yedi uzuv!...

(1) Surlar:akıl, fikir, duygu, sevgi, aşk korku ve benzeri soyut kavramlar!...

İNKÂR SIRRIMIZI ELE DUYURDU

Dosttan ayrılmanın değildir vakti
Kavm-i nâ-dan bizi yârdan ayırdı
Eyliğe çalışmak erenler cahdı
İnkâr sırrımızı ele duyurdu

Öğüt verip ağnamağın çağıdır
Sinemde goylanın aşkın dağıdır
Şimdiki çekilen gam sancağıdır
Balım Sultan sevenleri kayırdı

Gelin bir nasihat edelim kardaş
Dost deyi sevdiğim çıkıyor kallaş
İş dikkate bindi sanmayın yavaş
Özü sağ olanı hamdan ayırdı

Ham karışmaz ehl-i aşkın işine
Seller gam çağlıyor didem yaşına
Bilmezim ki hangi aylar başına
Bize dost elinden destur buyurdu

KUL FAKİR ciğerin közlemesin mi
Sırrını yad elden gizlemesin mi
Dost işin sonunu gözlemesin mi
Taze uyardılar çoktan uyurdu

KARIŞTI HUBLARA YERİNİ BULDU

Ehli mühiplerin sevgili yâri
Müşkülüm kaldıran gönlümün varı
Kemalı var olan birader hani
Kariőtı hublara yerini buldu

Hublar mekânında gördük erleri
Hak sevmez mi Hakk’a yakın kulları
Nat Ali süresi okur dilleri
Batnını gören anadan geldi

Batını anasında Cennet-i Âla
Mümin kullarına verildi ora
Anca inkâr ehli yakışır nara
Er olan ay gibi doğdu dolundu

Er olanlar Hakk’a teslim oldular
Mute kable ente mut’u buldular
Can veren canana kurban oldular
Cahdeyle ki sende bâki kalındı

Kadir olurusan bâki kalırsın
Hakk’ı günde aşıkâre görürsün
İkiliği atar bir’i bulursun
Can veren cananın kıymetin bildi

Can içinde cananını görene
Piri Baba sultan idi erene
Ol sultanı öldü diye bilene
Sene bin üç yüz otuza kondu

Sene tamam oldu otuzda göçtü
Âdet üzre ecel şerbetin içti
Bindi Burak'ına Hakk'a ulaştı
Bunca veli nebi nerede kaldı

Er olanlar gider amma gelirler
Gizli değil birbirini görürler
Kendi canın kendi' eliyle alırlar
Bunlar da yerini orada gördü

KUL FAKIR'ım hallerini görürdü
Sen demeden diyeceğin bilirdi
Alıp Kamber'ini bile yürürdü
Rehberi olanlar didâra erdi

Ozan bu yapıtında, ağabeyi Ahmet Ağa ve onun kam-beri Caloğlu Mehmet'in ölümünü işliyor. Ahmet Ağa ile Caloğlu birbirlerini candan sevmektedirler. Ahmet Ağa'nın ölümünü duyan kamberi büyük bir üzüntüyle cenazeye geliyor. İçten bir yakarıyla, ağam beni koyup nere gidersin n'olur beni almadan gitme diyor. Ahmet Ağa'nın cenaze hazırlıkları sürerken Caloğlu Mehmet de hakkın rahmetine kavuşuyor. Bu olay herkesi öyle etkiliyor ki olay yıllarca söyleniyor. **Kul Fakır** da bu anlamlı olaydan etkilenip bu deyişi söylüyor.

KÜN DEYİNCE KARAR KILDI BÜNYESİ

Evvel bahar yaz ayları geliyor
Garip bülbül ötüşmenin sırası

Durmaz deli gönöl dostu diliyor
Kadir Allah nedir bunun çaresi

Açılmış gülleri bülbüller öter
Dertliyim derdime kim derman katar
Kaşları yay olmuş, kirpik ok atar
Sızılıyor şu sinemde yarası

Seçerler sağları sağlam ararlar
Yüze gülücüye nâra sürerler
Elestü gününden haber sorarlar
Cemalın Vedduha aynın suresi

Cümle muratları verici Hüda
Efendim dergâhtan eyleme cüda
Zulûmat çoğaldı yetiş Mustafa
Mahlûk azdı yakın ola belası

KUL FAKİR'ım sözüm gerçektir haktır
Zerrece gönlümde kıyl u kal yoktur
Söyleyip söyleden dinleten Hak'tır
Kün deyince karar kıldı bünyesi

MARİFETSİZ KİŞİ ELDE NE GEZER

Evvelce şariat birince kapın
İkinci tarikat muhkem yap yapın
Üçüncü marifet fark edip tapın
Marifetsiz kişi elde ne gezer

Marefetsiz canın işi de zordur
Sürerler tamuya durağı nârdır
İkilik gerekmez Hak kavli birdir
İcraatsız kelam dilde ne gezer

Dördüncü kapıda Turap olmalı
Dört Kapı'da Kırk Makam'ı bulmalı
Kırk ikide şirin kelam olmalı
Kelamı duymayan ker de ne gezer

Otuz üç huruftur ilmin kapısı
Altı bin altı yüz altmış tabisi
Altının içinde mevcut hepsi
Kendini görmeyen kör de ne gezer

KUL FAKİR'ım Dört Kitap da aynıdır
Ayakta ölenin hali gayrıdır
Bu aşkın elinden sinem dağlıdır
Derdi olmayanda derman ne gezer

İSTERSE ATASI DİNE HOR OLSUN

Eylik ehli eyilikte kalacak
Bundan böyle kem belasin bulacak
Yolu doğru süren Ali olacak
İsterse atası dine hor olsun

Al'evladı olan yola bakarlar
Sim ü zeri sevmez hale bakarlar
Diline bakmazlar dine bakarlar
İsterse Ali'nin kendinden gelsin

Deseler yerinde Muhammed-Ali
Yolu doğru süren cümleden ulu
Sıtkının çağırın yetirir eli
İsterse kendisi Yemen'de olsun

"Der Yemen Peş Yemen" buyurdu Allah
nerede çağırısam hazırdır billah
Şefaatkârımız ol Resullullah
İster ise İsa havadan gelsin

Doğrunun dostudur Muhammed-Ali
Eğrinin hasmıdır işit bu dili
Serseri **KUL FAKİR** onların kulu
İsterse bu cihan hep senin olsun

ECELİNİN NASİP KAIL OLURSA

Gel gönöl gidelim dosttan tarafa
Eğer kadir Mevlâm izin verirse
Yüce bellerinde olak murafa
Ecelinin nasip kail olursa

Nasibini gözet Hakk'ın yolunda
Dosta ıkrar verdik uçmak şehrinde
Tecelli bekleriz gönöl bahrında
İrazıyız Hak'tan her ne gelirse

Dayım ırızada durursa kişi
Her dem Hak iledir alış-verişi
Muhabbet bağına düşürmem kışı
Güller şad olmaz mı bülbül öterse

Bülbül gibi dost bağında öterim
Derde dert verene derman katarım
Matahım Ali'den alır satarım ,
Sermiyeli mümin-müslim var ise

KUL FAKİR'ım ayrı düştüm ilimden
Bin bir lisan gelir elin dilinden
Anca Balım Sultan bilir halimden
Gam yemezim ıkrarında durursam

SAK OL BU SÖZÜMÜ YABANA ATMA

Gel ey gönül gezme cümle âlemi
Sahavet ararsan, özünü yokla
Çalan böyle çalmış levh-i kalemi
Müşteri olmazsa, matahın satma

Sen bir bezirgânsın, her hana konma
Irızasız kâra elini sunma
İlmine âmil ol, cifeye kanma
Sak ol bu sözümü yabana atma

Yabana atanlar yabanî kalır
Başına gelenler eyisin bilir
Erenler yolunda kıyl u kal olur
Köprü dururkene çamura batma

Bu yolun sahibi köprüyü kurdu
Sırat'ı Mizan'ı eline verdi
Sen onu görmesen o seni gördü
Sen de fark et bunu uzağa gitme

Mümin olan yakın görür didârı
Müslim olan mihman eyledi canı
Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin şanı
Sırrı Balım Sultan Kadıncık Ana (= Fatma) (1)

Kadıncık Ana'dır Urum'un eri
Ona mihman oldu Horasan piri
Şemsinin şulesi kamerin nuru
Gaminan kederi araya katma

KUL FAKIR'ım nura hile katışmaz
Aşkın kûrresine düşmeyen pişmez
Hakk'a mihman olan yolundan şaşmaz
Tuttuğun dameni mudara tutma

- (1) **Kul Fakır** bir Anadolu Hak-Halk âşığıdır; âşığımızda tüm Anadolu Bektaşî'leri gibi, Hacı Bektaş Veli'nin Kadıncık Ana (Fatma) ile evlendiğini içtenlikle kabul etmektedir!...

ALTUNU BİLECEK SARRAF KALMAMIŞ

Gezdim cevlan ettim cümle âlemi
Benden gayrısında günah kalmamış
Bilmem nere varır sonra hallarım
Eller marifetli solak kalmamış

Kemal ararısın özünü yokla
Na-ehil na-dandan sırrını sakla
Olura olmaza matahın satma
Altunu bilecek sarraf kalmamış

Hıfz-ı lisan selamete erdirir
Ayn-el müşahede Hakk'ı gördürür
Zamane mahlûğu seni öldürür
Eline alacak silah kalmamış

Silah nedir, kılıç nedir, el nedir
Edep nedir, erkân nedir, yol nedir
Efsaneyi gerçek gibi dinletir
Hakkı bilebilen sürek kalmamış

Hakkı mengûş edip gûşuna takın
Aman sak dur, İblis görmesin sakın
Hesap yetiremen sağına bakın
Sözlere bakarsan ölek kalmamış

Söz gerekmez amel ister orada
Hizmetine dikkat eyle burada
Huma kuşu yedinci kat semada
Konup eğleşecek tûnek kalmamış

KUL FAKİR'ım sen de varabilün mü
Sorgusuz Cennet'e girebilün mü
Huri gılman derler görebilün mü
Neyleyim Cennet'te melek kalmamış

CÜMLEMİZE NASİP EYLE

Güzellere kanım kaynar
Cism içinde canım oynar
Gönül ab-ı kevser umar
Cümlemize nasip eyle

Benim nalım sana malum
İlm-i hikmet söyler dilim
Yanıma gelmiyor gülüm
Merhametsiz insaf eyle

Seyrimde görmüşüm düşü
Gelin yaz edelim kışı
Lâm-elif cümlenin başı
Marifette usul eyle

Çağlayıp akıyor gözüm
Yalancıya değil sözüm
Dayım ol didârdır arzum
Arz edeni nail eyle

KUL FAKİR'ım evvel ahır
Hakikat ilmini okur
Dilberin alnında balkır
Noktasından hesap eyle

ÖLMEYİNCEĞİZ

Hacı olmaz Beytullah'a varanlar
Bir mümin gönlüne girmeyinceğiz
Didâr görmez dalalette kalanlar
Masivadan elin almayıncağiz

Cife-i dünyaya tutulup kalan
Vücudun şehrine hükmeder yalan
Kim görmüş ki bunda maksudun alan
ölmeden evvelin ölmeyinceğiz

Can verenler bir canana eş oldu
Şimdiki mahlûğun bağı taşı oldu
Sene de bin üç yüz yirmi beş oldu
Paklanmaz bir tufan gelmeyinceğiz

Tufana ilayık tıfıl bölüğü
Fark eylemez gafiller uyanğı
Kalp evine konduraman konuğu
Kürre kazanına dalmayıncağiz

KUL FAKİR'ım kürresinde pişerse
Gönül gözü muhabbete düşerse
Hak ne desin kul yolundan şaşarsa
Umduğuna layık olmayıncağiz

(NOT: Şiirdeki 1325-1900-tarihine bakılacak olursa
ozan Meşrutiyet sonrasındaki sosyal-siyasal karmaşadan
söz ediyor.

Bu şiirin dörtlüklerinin sonlarındaki uyaklar oldukça

dikkat çekici... "Almayıncağız, ölmeyinceğiz, gelmeyinceğiz, dalmayıncağız ve olmayıncağız" ulaçları bu biçimiyle eski Anadolu Türkçe'sinde kullanılırdı. Bu durum günümüz Türkçe'sinde kullanımdan düşmüştür. Eskiden kullanılan bu ulacın **Kul Fakır** söylemine edebi şiir geleneğiyle girdiği sanıyoruz. Ozanımız yine bir şiirinde "Haykurban hamle kıldı kıldı şiir gibi" diyor. Bu dizedeki "-uban-" eki de eski bir ulaç ekidir. Yukardaki şiirinde ozan içtenlikli bir söyleyişle ve -ceğiz, -cağız ekinin anlam özelliklerinden yararlanarak insana ilişkin şikâyetlerinde bir yumuşaklık sağlamaya çalışıyor.)

YEDİK ÜZÜMÜNÜ ETTİK ŞÜKRANI

Hayran oldum Kızılöz'ün bağına
Cevlan ettim hem soluna sağına
Üzümü ab-, engür Ali soyuna
Nuş edip mest olduk, bildik insanı

Üzümün ab-engür edip içmeli
Her dem muhabbetten kapı açmalı
Müşteri olana cöfer saçmalı
Muhabbette bulduk ehl-i irfanı

Ehl-i irfan olmak mümin işidir
Gönlümüz üşüten adû kışdır
Sene Türkiye'nin yirmi üçüdü (1323-1907)
Yedik üzümünü ettik şükranı

Şükür olsun dost bağına varınca
Andelibim gancasını derince

Güz gelip de yaprakları solunca
Artar bülbüllerin ah u figanı

KUL FAKIR'ım gönüllerde bağımız
Muhabbetten açıldı eyyamımız
Dışarıdan kimse bilmez halımız
Balım Sultan süren yolu erkânı

DAĞDAKİ DELİYİ YOLA GETİRİR.

Her sabah her sabah bülbülün sesi
Bülbül avazını güle getirir
Yiğit olan sırrın kimseye demez
Kötü kalbindekin dile getirir

Yiğit olan eşiğinden bellidir
Yiğit kâmil olur yüzü yerededir
Kurttan doğan yine kurt eniğidir
Akibet başına bela getirir

Yalınız git yoldaş olma yolsuza
Komşu olma rehbersize pirsiz
Selam verme namussuza arsıza
Bir gün namusuna hile getirir

Erenler de der ki Selman-ı Pakıttır
Kırklar da derler ki cümlesi haktır
Cehennem evinin ataşı yoktur
Herkes ataşını bile getirir

KUL FAKİR'im gezdim gurbet ellerde
Bülbül ötmez gülistansız güllerde
Çok keramet vardır tatlı dillerde
Dağdaki deliyi yola getirir.

(Not: **Kul Fakir**'in bu yapıtıyla Pir Sultan'ın bir şiiri arasında bazı noktalarda benzerlikler görülüyor. Ancak ozanımızın bu şiiri Pir Sultan'ın şiirinin kopyası değildir bence. Halk yazınımızda bazı şiirlerde bu tip benzerlikle-

re rastlamak olasıdır. Sözlü geleneğe dayanan ve birçoğu halk ağzından derlenerek yazıya geçen şiirlerde birbirine benzemeler, hatta ne yazık ki karışmalar dahi olmaktadır. Kanımız odur ki, **Kul Fakır** Pir Sultan'ı çok iyi bilmektedir. Belki de bu şiiri ile ona bir nazire (benzek) yapmak istemiştir. Okurlarımızın her iki şiir arasında bir karşılaştırma olanağı sağlamaları için Pir Sultan'ın şiirini de buraya alıyoruz:

"Sabahtan sabahtan her dem sabahtan
Bülbül ağlar ağlar güle getirir
Bak şu feleğin işine baka
Cevrile cefayı kula getirir

Kırmızı gül bitişiktir har ile
Mansur darda bağlı bir ıkrar ile
Musahip olmada kallaş yâr ile
Altın adınızı pula getirir

Musahiptir musahibin varısı
İkisi de bir elmanın yarısı
Eyyup'un teninde kovan arısı
O da her çiçekten bala getirir

Sabahtan kalk selam verme nursuza
Komşu olma edepsiz arsız
Yalnız git yoldaş olma pirsiz
Ahiri işine hile getirir

PİR SULTAN ABDAL'ım nefesim haktır
Ol Hakk'ın katında noksanım çoktur
Cehennemde ateş var derler, yoktur
Herkes ateşini bile getirir") -C. Öztelli, Pir Sultan Abdal, Bütün şiirleri, İst. 1983, s.319-

ASILZADE DURUŞUNDAN BELLİDİR

İblis'i dergâhtan süren Allah'tır
Hak Muhammed Ali Kelamullahtır
Görüp inanmazsa aslı felah'tır
Asılzade duruşundan bellidir

Divanına durdum İmam Hasan'ın
Yüzüne bakmayın sakal kesenin
Hakkında nalet var mürvet basanın
Zülfikâr'ı çalışından bellidir

Zülfikâr elinde Şah Hüseyin'in
Pâ ile Çâ'nın da yerini bulun
Zâ ile Kâ'nın kıymetini bilin
Sahaveti soruşunda bellidir

Sahavet göründü İmam Zeynel'de
Ol İmam Bakır'ın makamı sende
Cafer-i Sadık'tan ders alan elde
Mânâsını verişinden bellidir

Mânâ-yı Tur'unda ol İmam Musa
Kalp evinde mihman İmam İrıza
Şah Taki ba-Naki kanar görürse
Saki gönül sunuşundan bellidir

Hasan-ül Askerî saki-yi kevser
Mehdî yaramazın ılkını keser
Kemalsız kemlere sam yeli eser
KUL FAKİR'in deyişinden bellidir

HALİM YAMAN OLDU KÖRLER ELİNDEN

İkrarından dönmez kavli sadıklar
İmanı ne bilir özü fasıklar
Dinini talatmış gider şaşıklar
Halım yaman oldu körler elinden

Kendini göremez sana taş atar
Emrini yitirmiş, neyhini tutar
Aman Balım Sultan içinden kurtar
Dadım çoktur "bilmem kimler" elinden

Kime vardıysam sadığım dedi
İşleğine baktım işlemez adû
Haramı helalden lezzetli yedi
Hayırımı hıvset şerler elinden

Şeriatın şartlarını atalım
Tarikatta pir emrini tutalım
Marifette bir mürşide yetelim
Sazlar düzen almaz teller elinden

Tel Kırılmaz hakikata karışan
Aşkın kürresinde kaynayıp pişen
Her dem bahar olur goncaya düşen
KUL FAKİR'ın zarı güller elinden

ŞÜKROLSUN KARIŞTI KANI KANIMA

İncili'den geldi bir ehl-i tufan
Haneyi dağıttı ezeli şeytan
Aslını sorarsan Şimir ü Mervan
Garaz etti Hüseyin'in kanına

Hüseyin düşmanı, din hıyaneti
Ona nasip olmaz Hakk'ın rahmeti
Şeytanlar hocası, bâgi mabeti
Azanların yakın olman yanına

Yanına varanlar yolundan azar
Ebu Cehil gibi kuyular kazar
Tabisi akraba dilinden bezer
Hak buyurdu hazer oldu şanına

Ömer Nakıs gibi adalet güder
Şimir ü Mervan'ın yoluna gider
Şeytana kul olmuş Dedelik eder
Huyu aşna olmuş mundar tenine

KUL FAKIR'ım garaz Şimir'in işi
Gitmiyor adûnün gönlünün kışı
Muhammed Ali'ye attılar taşı
Şükrolsun karıştı kanı kanıma

KALBİ BEYTULLAH'TA GİZLİ SIR GİBİ

İkrarını aldım bir sadık dostun
Tazelendi gönlüm gülüzar gibi
Gönül goncasını dermekte kastım
Açılmış bahçada olan ter gibi

"Len terani" dedi haddi bölüğüm
Karşı dağda cemalını gördüğüm
Uzak değil aşk içinde bulduğum
Kalbi Beytullah'ta gizli sır gibi

Tur-u Sina'sında Musa Peygamber
Tekellüm eyledi ol sırrı Haydar
Muhammet Miraç'ta görünce ol der
Haykıruban hamle kıldı şiir gibi

Sak durun meydanda aslan yatıyor
Yaramazı habersizden yırtıyor
Oturmuş mizana matah satıyor
Terazi gönüldür tartar dil gibi

Doğru tutun terazinin dilini
Doğrulukta sevdi Allah kulunu
Ali ile Muhammed'in yolunu
Saklayanlar bu meydanda er gibi

Şah Hasan sırrını Hüseyin saklar
İmam Zeynel gibi çilesin bekler
İmam Bakır idi "masum-u pak"lar
Gönül gerek kalaylı bakır gibi

Cafer-i Sadık'ın Buyruk'u elde
Musa-yı Kazım'ın lisanı dilde
İmam İrıza'nın makamı serde
Şeriksiz nazirsiz Allah bir gibi

Kadir Allah'ımın ihsanı boldur
İncitme canını, nefsini öldür
Şimdiki mahlûğun putası puldur
Şah Taki ba-Naki sevgi can gibi

Can içinde cananını görene
Hak aşikâr hakikatta durana
Erden himmet, Hak'tan nazar alana
Hasan-ül Askerî, Mehdî var gibi

Var olan meydanda On İki İmamdır
Cümlelerin sahibi Şah-ı Merdan'dır
Gerçek âşıkların azmi didârdır
Yad uğrular yaramazlar har gibi

Har kondurma gonca gülün üstüne
Er olan har gülü almaz destine
Çalışırız Kerbelâ'nın kastine
Har'ın oğlu imdat verdi hür gibi

KUL FAKİR'ım matem ehl-i mümünün
Makamı belledür Kaf ile Nun'un
Sevdası serimde İmam Hüseyin'in
Aşkı derunumu yaktı nar gibi

MEHDÎ RESUL SAHİP ZAMAN GEL YETİŞ

Kâfirin kıralı dönmez sözünden
Hayır gelmez amelinden özünden
Bin kul yanar bir münafık yüzünden
Mehdî Resûl sahip zaman gel yetiş

Yüzbin asker süvarisi peşinde
Hile çoktur ol mel'unun işinde
Atatürk var Türkiye'nin başında
Mehdî Resûl sahip zaman gel yetiş

Balım Sultan aman sonu uzatma
Mürüvvet diyeni tufana katma
Atatürk'ün fidanların budatma
Mehdî Resûl sahip zaman gel yetiş

Şu Çar mel'ununun gider mi kini
Ali İmran okur gerçeğin dili
Gün gibi balkıyor Muhammed dini
Mehdî Reslu sahip zaman gel yetiş

KUL FAKİR'ım der ki sevmem ziyneti
Çalışalım Şah-ı Merdan gayreti
Kerbelâ'da akan kanlar hürmeti
Mehdî Resûl sahip zaman gel yetiş

(**NOT:** Bu şiirde tarihsel ve mantıksal açıdan bir çelişki vardır. M.Kemal, "ATATÜRK" soyadını aldığı anda Rusya'da Çar ve Çarlık Kurumu yoktur. Büyük olasılıkla derleme sırasında iki ayrı şiir birbirine karışmış olmalıdır. Kurtuluş Savaşı öncesine ve sonrasında ait iki şiir konu yakınlığı nedeniyle birleştirilmiş olabilir. Özellikle şiirin nakarat dizelerinde "Mehdî Resul sahip zaman gel yetiş" diye bir çağrı yapılıyor. Şiirin genel temasında da Kurtuluş Savaşından önceki ülke gerçeklerinin betimlemesi var. Ozanın bu konudaki diğer şiirleriyle bu şiir arasında bir paralellik kurulduğunda "ATATÜRK" adı dışında bir çelişki görülüyor. Kanımızca "ATATÜRK" yerine büyük önderi ifade eden başka bir sözcük vardı bu şiirde...)

GELDİ ÜLKEMİZE GEÇTİ DE GİTTİ

Muhammed Ali'nin sevgili yâri
Geldi ülkemize geçti de gitti
Hulku İmam Hasan, kemali Rıza
Örtük yaramızı açtı da gitti

İmam Hüseyin'dir hüsnü bakışı
Huyu hulku benzer idi nakışı
Yaktı şu sinemi aşkın ataşı
Tabipler derdimiz deşti de gitti

Har kondurma gonca gülün üstüne
Er olan her gülü almaz destine
Çalışır hem Kerbelâ'nın kastına
Har'ın oğlu imdat verdi Hür gibi

KUL FAKİR'ım matem ehl-i müminin
Makamı bellidir Kaf ile Nun'un
Sevdası serimde İmam Hüseyin'in
Aşkı derunumu yaktı nâr gibi

İBRET NAZARIYLA HAL OLMAYINCA

Kişi şu âlemd e Hakk'ı göremez
İbret nazariyla hal olmayınca
Arz ettiği maksuduna eremez
Küll-ü varlığından dur olmayınca

Varlık Hakk'ın biz neyiz ki arada
Koşma canım pervaz vurup havada
Balım Sultan kabul etmez sırada
Kaddin Elif, vücut Dal olmayınca

Elif okur Bâ'dan haber alanlar
Haddesinde mucizatın görenler
Her dem Hak yoluna kurban olanlar
Kabul olmazımış kan olmayınca

Dost yoluna akıtalım kanımız
Yaramamaza bildirmeyin halımız
Havariç'ten gizli ol mekanımız
Ehl-i irfan meclis dür olmayınca

Dürr-ü Hakk'ın cöferine dalanlar
Küh-ü kenzden sebağını alanlar
Ben âşığım deyi dava kılanlar
Kürrede kaynayıp hallolmayınca

Âşık ol kim aşnasına erendir
Sadık ol kim ıkrarında durandır
Ârif ol kim mânâsını görendir
İkilik var olur bir olmayınca

KUL FAKİR'im birlik Hakk'ın birliği
Dirliğimiz Şah-ı Merdan dirliği
Hasan Hüseyin'dir aşkın varlığı
Gönüt yanmazmış pir olmayınca

İstemem dünyayı vefası yoktur
Zeynel'im zindanda çilesi çoktur
Ali evladının yolu gerçektir
Muhabbet tohumun saçtı da gitti

Muhabbettir Muhammed'i nur eden
İmam Bakr'ı kalp evine sır eden
Kendi eli ile devesin yeden
Yıkıldı depeler aştı da gitti

Cafer-i Sadık'ın hücceti vardı
Musa-yı Kazım'ın noktası birdi
Muhammed de gördü Miraç'ta şirdi
Hatemini alıp göçtü de gitti

İmam İrıza da balkır nur idi
Bin bir donda baş gösterdi, bir idi
Takî, Nakî hem Askerî var idi
Aşk edip yollara düştü de gitti

Muhammed Mehdî'den bir nişan oldu
Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den geldi
Hamdolsun ülkemiz sahibin buldu
Hamılar nârı görüp pişti de gitti

(**NOT:** Düvaz şeklinde yazılan bu şiirin ilginç bir tarafına değinmek istiyoruz: Düvaz, On İki İmam'ın adları geçirilerek onların öykülerinin ve övgülerinin yapıldığı şiirdir. Şiirin son dörtlüğünde "Hamdolsun ülkemiz sahi-

bin buldu" denilerek ATATÜRK'e atıfta bulunuluyor. Alevî-Bektaşî zümresinin büyük öndere bakış açısını yatsıtması bakımından bu düvaz gerçekten önem arz ediyor. Mustafa Kemal'in "Mehdî" olarak algılanmasının tipik bir örneğini bu düvazda görebiliyoruz.)

DELİK TAŞI SUBHAN SANIR

Muhabbete âşık olan
Kesreti âyân sanır
Can ül dilden meyil verin
Sevdiğin sultan sanır

Sultanın veçhine nokta
Beyan oldu harf be harf
Bu sözüm anlamaz fakı
Delik taşı Subhan sanır

Subhanallah der çağırır
Rabbena'sını ayırır
Hüve'l ebder'im diyenler
Mekânı lâ-mekân sanır

Hüve'l Haydar, hüve'l Ali
Mekânı müminler gönlü
Hükmü bâki adil hani
İnkâr anı insan sanır

KUL FAKİR'ım insan değil
Söylediği lisan değil
Her dem gönüllerde gezer
Anı gören sersem sanır

KAHKAHAYNAN GÜLDÜĞÜME AĞLARIM

On beşimde bi-vefaya düş oldum
Zann u güman olduğuma ağlarım
Yetmeyip menzile yollarda kaldım
Beller duman olduğuna ağlarım

Kör gezerdim, açmamıştım gözümü
Yapalağa yoldurmuşum baz'ımı
Cahillere ifşa ettim sözümü
İkilikte kaldığıma ağlarım

Cahillik âlemin aldım da sattım
Taş atarak çok kov-gaybetler ettim
Boş yuvaya elim sundum ne tuttum
Efsaneye yeldiğime ağlarım

Otuzumda seyran ettim düzümden
İkilik perdesi kalktı gözümünden
Şükür Hakk'ı birlemişim özümünden
Kahkahaynan güldüğüme ağlarım

KUL FAKİR'im aşk meyinden içeli
Dalga vurup didem yaşın saçalı
İhsan edip kalp aynasın açalı
Ömrüm telef olduğuna ağlarım

MUHABBETİ TAN ETMEYİN

O dergâhın bu dergâhtır
Mümin gönlü Beytullah'tır
Her dem işi gücü Hak'tır
Muhabbeti tan etmeyin

Muhabbet müminin işi
Olmaz ise gıllığı
Sırrı Settar olan kişi
Yok yare bbühtan etmeyin

Bühtan eden merdud olur
Mümin olan Hakk'ı bulur
Mekânından haber alır
Vücuttan taşra gitmeyin

Vücutundan haber alan
Veçhullaha nazar kılan
Kuduretten cöfer olan
Müşterisiz mal satmayın

KUL FAKİR'ım cöfer yükü
Muhabbetten gelir koku
Sene bin üç yüz yirmi'ki (1322 = 1906)
Sak durun gafil yatmayın

MERHABA SEVDİĞİM SEN SAFA GELDİN

Sadık yâr olana can kurban ola
Dilerim Mecnunlar Leylasın bula
Âşık mâşuğunun halından bile
Merhaba sevdiğim sen safa geldin

Safan nizam olsun kevn ü mekâna
İbret nazarıyla geldik cihana
Göremedim diye etme mahana
Merhaba sevdiğim sen safa geldin

Hakk'ı gören göze niyazım vardır
Elif bâ noktası cemalde sırdır
Gönül Hakk'ın mihman olduğu yerdir
Merhaba sevdiğim sen safa geldin

Noktasından haber aldım ol yâri
Münezzehtir ol sultanın şehiri
Yazan kâtip böyle çalmış kalemi
Merhaba sevdiğim sen safa geldin

KUL FAKİR'im kalem aldım elime
Balım Sultan destur verdi dilime
Alaydım sultanımı gönlüme
Merhaba sultanım sen safa geldin

AÇ GÖZÜNÜ YEK NAZAR KIL ÂDEME

Sakla sırrın Settar olayın dersin
Muhabbet evinde kalayım dersin
Hakk'ı aşikâre göreyim dersin
Aç gözünü yek nazar kıl âdeme

Âdeme kem bakıp gezme serseri
Âdemde fark eyle türlü cöferi
Fark edenler erdi sırr-ı didârı
İblis olan eremedi bu dem'e

Her dem secde eyle âdeme haktır
Âdemin şeriki naziri yoktur
Âdemi don edip giyinen Hak'tır
Ana mekânını münezzezh deme

Münezzezh diyenler inkâr eyledic Ehl-i mürşit doğru-
sunu söyledi
Hakk'ı vücudunda ıspat eyledi
Göre göre inanmışım Hüda'ma

Hakk'ı gören görür kendi özünde
Her dem gezer isen gerçek izinde
Özümüz turapta, yüzümüz yerde
KUL FAKIR'ım dergâhında hademe

İÇİ AHRET, DIŞI DÜNYAYA BENZER

Seyrimde gezerken üç dilber gördüm
Biri aydır; biri, ol güne benzer
Aşkın dolusunun sundu elime
Biri allar giymiş ahtere benzer

Üçler olup beşten haber alınca
Üç sünneti yedi farzı kılınca
Sağıma soluma haber verince
Sağdaki sevdiğim sultana benzer

Mümin olan arı gibi iniler
Bin çiçekten alır balı bir eyler
Güzeli görenler aynayı n'eyler
İçi ahret, dışı dünyaya benzer

Aklımı başımdan aldı bakışı
Yaktı şu sinemi aşkın ataşı
Ölmeden evvelin ölse bir kişi
Kur'an'da okunan imlaya benzer

KUL FAKİR'ım ezel ağladım gülmem
Okumuşum aktan, karayı bilmem
Bin derman verseler bu derdi vermem
Her dem kalp evinde durana benzer

MİRÂÇ KAPISINDAN ŞİR'İM AYRILMAZ

Sultanımın aşkı vardır sinemde
Met'in eylemeden dili ayrılmaz
Muhabbet goncası açar gönlümde
Asla andelipten gülüm ayrılmaz

Gül açılır yaz baharın gelince
Kel ırakıp bir tarafa duranca
Aşk-ı Mansur, "Ene-I Hakk"ı görünce
Kancalar taksalar yönüm ayrılmaz

Yolumuz Muhammed Ali'ye doğru
Ali'nin didarın göremez uğru
Kimlere çağıram ya senden gayrı
Aşk-ı muhabbetten canım ayrılmaz

Canım kurban olsun mert oğlu merde
Meyil verilir mi tilkiye kurda
Ne kendinde görmüş, ne gökte yerde
Müminin gönlünden bir dem ayrılmaz

Mümin olan hile katmaz kârına
Ârif ne gösterebilir elin körüne
Doğrusun söyleyen gider zoruna
Miraç kapısından şir'im ayrılmaz

KUL FAKİR'im mümin Miraç eyledi
Ehli ile Hak kelâmın söyledi
Kalben Beytullah'ı tavaf eyledi
Bu zat bu sıfattan nurum ayrılmaz

DEVİN BENDİN KIRAN SEN DEĞİL MİSİN

Şükrolsun hünkârım cemalın gördüm
Hak-i paylarına yüzümü sürdürüm
Muhabbet bağının güllerin derdim
Güle rayha veren sen değil misin

Sultanımın teri gül gibi kokar
Mümin müslim olan hicabın çeker
Elinde Zülfikâr, münkirler korkar
Devin bendin kiran sen değil misin

Ülkemize kondu şahin donunda
Düldülün eğninde, Kamber yanında
Şir-i Yezdan olup Miraç yolunda
Hatemini alan sen değil misin

Toprak yoğukene tekne içinde
Cebrayil de der ki üç bin yaşında
Bir kez nazar edip anın peşinde
Kanadını sunan sen değil misin

Evvel ebed Allah sana yâr idi
Kırk Budak'ta şamaların eridi
Sultanımız dü cihanda bir idi
Kadı'yı kudurtan sen değil misin

Evvel Ali, alir Veli dedirdin
Sarı'nın öküzün kurda yedirdin
Aluç ağacında elma bitirdin
Cansız at'a binen sen değil misin

KUL FAKİR'ım Ali Haydar pirimiz
Sırrı Balım Sultan, Bektaş Velimiz
Sene bin üç yüz kırk beyanımız
Horasan'dan gelen sen değil misin

LÂ FETA İLLÂ ALİ...

Ya Allah Muhammed Ali
Balım Sultan Kızıl Deli
Şah Hasan'dan tuttum eli
Lâ feta illâ Ali...

Şehid-i Kerbela olan
Hüseyn aşkına ser veren
Zeynel'le zindana giren
Lâ feta illâ Ali...

İmam Bakır'dır yârimiz
İmam Cafer'dir pirimiz
Bir'e bağlıdır binimiz
Lâ feta illâ Ali...

Musa Kâzım Horasanı
Ezelden sevmişim anı
İmam Rıza'nın erkânı
Lâ feta illâ Ali...

Şah Taki'den ola yardım
Ba-Naki'dilimde virdim
Askerî'ye asker verdim
Lâ feta illâ Ali...

Bu deyişte verilen 1340 tarihi, Ali Haydar Efendi'nin Merzifona gelişiyile ilgili olsa gerektir. Ali Haydar Efendi, Çelebi Ahmet Cemaletdin Ulusoy Efendi'nin,

sonraki aldığı dul Fatma Ana'nın oğludur, kendisinde Ulusoy soyadını almıştır. **Kulfakır** Ali Haydar Ulusoyla Dost olur bu dostluk sonuna değin sürmüştür.

KUL FAKİR'ı kul eyleyen
Arşâlâyı sır eyleyen
Hem yokları var eyleyen
Lâ feta illâ Ali...

BİZE MUHAMMED'TEN YOL OLMADI MI

Yüz yirmi dört bin nebiden sonra
Muhammed Mustafa var olmadı mı
Cümlesi de nefisinden geçerek
Ümmetin dileyip sır olmadı mı

Muhammed Miraç'ta Ali'yi gördü
Saddaksın sultanım kadirsin dedi
Mümin olan bunu ol zaman duydu
Lahmike cismike bir olmadı mı

Ali Muhammed'e yüz kitap verdi
Kur'an-ı Kerim'i yüz bir de gördü
Birini Muhammed aşikâr kıldı
Yüz'ü kalp evinde sır olmadı mı

Sırrı beyan etsin âşıklar dedi
Mânâsını versin sadıklar dedi
Gafil olmaz ârif ayıklar dedi
Bunu fark etmeyen kör olmadı mı

Müminler gönlüne kendin gizledi
Müslim olan biri birin gözledi
Muhammed Miraç'tan niye tez geldi
Hatemi elinde şir olmadı mı

Muhammed Kırklar'a yolun uğrattı
Açılsın kapılar, diye ses etti
Senliği benliği orada attı
Oturup postuna bir olmadı mı

Evvel kelâm hani sizin biriniz
Ol dedi ki birindedir varımız
Arş'a çıktı engür ezen pirimiz
Selman ile gelen Al'olmadı mı

Buyurun sultanım oturun, dedi
Keşkölü meydana getirin, dedi
Müminler demini yetirin, dedi
Bize Muhammed'ten yol olmadı mı

Muhammed'i bilen Ali'yi bilir
Ali'yi bilen de Allah'ı bulur
Hasan Hüseyin'den armağan gelir
Hatice Fatıma hal olmadı mı

Zındanda Zeynel'in halını gören
İmam Bakır ile nura gark olan
Hocam İmam Cafer dersimiz veren
Cümle âşıklara pir olmadı mı

Aktan okur, kara bilmez pirimiz
Musa-yı Kazım'a âyân halımız
İmam ırza'ya teslim varımız
Cihan'ı ışıtan nur olmadı mı

Taki, Naki veçhi nurla balkıyor
Cennet çeşmesinden Zemzem akıyor
Kulağın duymazsa gözün bakıyor
Âdem hakkı için şar olmadı mı

Hak âdeme, âdem Hakk'a çıraaktır
Hayvan madenine tabut gerektir

Çağırdığın yerde, sanma ıraktır
Hasan-ül Askerî el olmadı mı

Ne kazandın kârın var mı elinde
Muhammed Naki'yi gözet yolunda
Uzakta arama fark et gönlünde
Har'ın oğlu görüp Hür olmadı mı

KUL FAKİR'ım Har olanlar Hür oldu
Ocak-zadelerin gözü kör oldu
Şimir, Ömer Nakıs ülkeyi aldı
Bize biat ver diye zor olmadı mı

DOĞRU DOST YOLUNA VARAN KALMADI

Zamane halkından çevir yüzünü
Kulak sağır, duyaraman sözünü
Mahluk Deccal olmuş, kaybet izini
Doğru dost yoluna varan kalmadı

İşin doğruyusa devranın döner
Gönül şemasında چراغlar yanar
Pervane kul olmuş şevkinen döner
Aşk-ı muhabbete yanan kalmadı

Nâr-ı aşka sarfolursa bu beden
Belli olur hemi yoktan var eden
Terk et benliğini sen çık aradan
Varını meydana koyan kalmadı

Gönül varlığını verme havaya
Suret uğruları girdi araya
İtikat kalmadı ata anaya
Büyük küçüğünü sayan kalmadı

İnsan/ itikadı verdi paraya
Tabip yok ki merhem saram yaraya
Asla musahipsiz girme sıraya
Kadim ıkrarında duran kalmadı

İkrar bâki, yol kadimdir gaziler
Hak sevdiğim, tan ediyor bazıları
İrakıp taş vurdu, yaram sızılar
Azdı yaralarım, saran kalmadı

KUL FAKİR'ım tabip gerek yaraya
Şimdi mahlûk kul olmuştur paraya
Hak demişim Şah-ı Merdan Ali'ye
Sakla cöferini, alan kalmadı.

AL-İ İMRAN OKUR DİLİN MAKBU LU

Zamane halkının yanına varma
Her cahil âdeme sırrını verme
O seni görmezse sen d'onu görme
Budur bu âlemde halın makbulu

Hal içinde hallar vardır görürsen
Eğer bu sözümden ibret alırsan
Hak kelâmı fark eyleyip bilersen
Al-i İmran okur dilin makbulu

Dinimiz Muhammed, dilimiz Kur'an
Aliyyülazim'dir dersimiz veren
Elham suresinden süzülüp gelen
Birlik makamıdır yolun makbulu

Yolu kuran kurdu böyle aslından
Er olanlar belli olur zatından
Körler seçemedi Hakk'ı batıldan
Akrabadan hoştur elin makbulu

El mi olur biri birin bilenler
İkiliği atıp bir'i bulanlar
Cife-i dünyadan elin alanlar
İkilikten geçer birin makbulu

Birlik makamına sahip olmalı
Sabredip de selameti bulmalı
Kaf u Nun'un haberini almalı
Cennet-i Âlâ'da şarın makbulu

KUL FAKİR'ım biz de geldik o şardan
Getirip götüren ol Şah-ı Merdan
Evveli kulluktur ahiri sultan
Doğup dolunandır nurun makbulu

KUL FAKIR SÖZLÜĞÜ *

A)

ab-engür: Üzüm suyu, şarap; (ab-ı engür)

ab-ı Kevser: Cennet'teki Kevser havuzunun baldan tatlı, kardan soğuk suyu; Bu suyun sâkisi Hz. Ali'dir. Bir adı da Kevser şarabıdır.

Abidin: Zeynel Abidin (659-719) üçüncü imam, Hz. Hüseyin'in oğlu ve On İki İmamların dördüncüsü. Kerbela kıyımından sağ kurtulmuştur.

Adû: Düşman, hasım.

Ahmet Cemalettin Çelebi: (1862-1921) Kurtuluş Savaşı yıllarında Hacı Bektaş Dergahı postnişini. Savaş sırasında Alevî-Bektaşî zümresini Mustafa Kemal saflarında örgütledi. Müdafaa adlı bir yapıtı vardır.

ahter: Yıldız.

alleme'l-esma: Tanrı'nın yüce adları; insan yüzü...

Al-i İmran: Kur'an'ın üçüncü suresi. Meryem'in babası olan İmran'ın sülalesini ve Hz. İsa'nın doğumunu anlatır. Ancak **Kul Fakır**'ın sözünü ettiği Al-i İmran suresi, "Kur'an-ı Natık" inancında sözkonusu edilendir. Buna göre; "Meryem'in bir kocası vardır ve İsa Babasız değildir. Babasız çocuk olmaz.

Ali Saddak: "Ali doğrudur...", Hz. Ali...

Ali-yyel Naki: Ali Naki (811-835) İmam Muhammed Taکی'nin oğlu, On İki İmamların sonuncusudur. İmamlığı süresinde yaptığı açıklama ve öğütleri üç kitap halinde toplanmıştır.

Amentü: "İnandım" anlamında bir sözcük olan Amentü, İslam'da inanılması gereken esasları toplu olarak ifade eden bir cümlelerin adıdır.

andelip: Bülbül.

arşl: (Arş-ı Âl) Ggn en yüksek katı.

arışınan krs: (Arş ile Kürsi) Alevi-Bektaşı inancına göre, dokuz kat ggn en üstünde Arş (atlas) bulunur. Arş, bomboştur. Arştan sonra Kürsi (burçlar) gelir. Arş ile Kürsi ggn en yüksek iki katıdır. Aynı zamanda Arş, insan yüzüdür. Kürsi de Tanrı'nın mekânı olarak kabul edilir ve beyindir.

aslı zat: Asilzade, soylu, mtegalip.

Aşk: Bektaşiliğın en çok önem verdiğı bir kavram. İnsanı teki canlılardan ayıran, ona üstün bir yer kazandıran kutsal duygu. Aşk bu anlamda genel bir istek değıl, bir "var olma" sorunudur. **Kul Fakır**'da aşk (muhabbet, sevgi, sevi) bütün evreni, tüm insanları ve Tanrı'yı kuşatır. Bu genel aşk imgesi Tanrı, Ali, On İki İmam ve ermişler üzerinde somutlaştırılarak da anlatılır. Ama içerik olarak hiç bir zaman tek bir nesneye duyulan "tekil aşk" yoktur.

aşna: (Aşına): Bildik, tanıdık, dost, arkadaş

Ayn: Arap abacesinde bir harf adı. Hz. Ali'nin simgesi olarak kullanılır.

âyân: Belli, açık, aleni; seğıkin...

ayne'l-müşahede: Gözlem gözü... Baktığı her nesnede "Tanrısal" olanı görme işi.

B)

Bâ: Arap abacesinde ikinci harf. Hurufilikte Tanrısal birliği simgeler. Ayrıca Elif'ten sonra (Elif Allah'ın simgesidir) geldiği için Hz. Ali'yi simgeler. Elif'in hemen yanında iki büklüm secde etmektedir.)

ba: ile... -le, -la. (Şah Taki ba-Naki: Şah Taki ile Naki)

bab: Kapı, pir, şeyh, rehber...

batıl: Gerçekdışı, yalan, asılsız, hak olmayan...

battal: Kaba saba, biçimsiz...

bagi mabeti: Azgın tapınağı.

Bakır: Muhammed Bakır (677-733) İmam Zeynel Abidin'in oğlu ve beşinci imamdır bilgeliğiyle ün yapmıştır.

balkımak: Parıldamak, parlamak.

balkır: Şimşek.

Balım Sultan: (Bali Sultan) 1473-1516. Bektaşîliğin kurallarını saptayıp tarikat biçimine sokmuş, Hacı Bektaş'tan sonra ikinci pir olarak da kabul edilmiştir. Hacı Bektaş'ın evlat edindiği (bir başka sava göre de karısı) kadıncık Ana'nın torununun torunu Mürsel Baba'nın oğludur.

Bâ noktası: Kur'an'ın Fatiha süresinde bulunan Arap abecesinin "be" harfi. Bu harf, Besmele'nin simgesi olarak kabul edilir ve bu harfe gelince besmele çekilmez. Kur'an'daki bu gizemli harf, tasavvufçulara çeşitli yorumlar yaptırmıştır. Bektaşîler, Bâ noktasına Ali noktası derler.

Bâtın: Görünmeyen, iç yüz, öz, zahiri karşıtı... Bâtın daha çok erenler celladı diye bilinen Hacım Sultan'ın bir niteliğidir. Hızır Aleyhisselam benzeri motiflerle şiirlerde yer almıştır. Darda kalana yardım eder, kö-

tüleri bâtın kılıcıyla keser.

baz: Şahin.

Beşler: Muhammed, Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin.

Beytullah: Kâbe, Tanrı'nın evi; Tasavvufta gönül, kalp.

Birlik: Tasvvufta, kişinin "İnsan-ı Kâmil" aşamasına ulaşıp Tanrı ile kendi varlığını bir görmesi; İkilik karşıtı.

biat: Onaylama, kabul etme, uyma.

bühtan: iftira, yalan, uydurma.

Burak: Muhammed'in Miraç'a yükselirken bindiği binek atı.

burhan: Kanıt, delil, rehber.

boza saçmak: Sürülmemiş tarlaya tohum saçmak; saçmasapan iş...

C)

Cafer-i Sadık: (699-765) On İki İmamların altıncısı, İmam Bakır'ın oğlu. bilgeliyle ün salmıştır. İnançlarını düzenlediği, görüşlerini kurallaştırdığı için Alevîliğin bir mezhep olarak kurucusu sayılır. Bektaşîler kendilerinin bu mezhepten olduğunu söylerler. **Kul Fakır** da Ca'ferî'dir. İmam Ca'fer düşünce ve kuralarını "BUYRUK" adlı çok kabul gören bir kitabında belirtmiştir.

cahd: (ceht): Çalışma, çabalama, uğraşı, zorlama.

cem: Ayin-i cem. Alevî ve Bektaşîliğin önemli törenlerindendir. Tarikata yeni girenler, büyük kişilerin anılması, dargınların barıştırılması, öğüt, aydınlatma vb. amaçlarla düzenlenir. Cemi, dede yönetir. Kadınlar da katılabilir. Çalgılı, şürlü, içkilidir. Kişinin bencil ve aşırı tutkularını frenleme, topluluğun birlik ve dayanışmasını berkitme gibi işlevleri vardır. Dinsel-mezhepsel içerikli bir toplantıdır.

cemal: Yüz güzelliği, Tanrı'nın yüzü...

cevlan: (cevelan) Gezme, dolaşma, gezinti.

cife: Pislik, kötülük.

cim: Arap amacesinde bir harf, bu harf "cemal'i simgeler.

cöfer: Cevher, gevher; altın, gümüş, inci; değerli madenler, tuşlar... (hazine, varlık, zenginlik...)

cüda: Ayrılık.

Ç)

çar (car): Çare, umar, ilaç, medet...

çığır: İnce yol, tarikat, inanç yolu.

çırak (çerağ): Mum, kandil.

D)

dad: Feryat, ılık.

dağ: Yara, dert.

dalalet: Yoldan ıkma, sapma, sapkınlık.

dar: 1-Kapı, 2-Ev, 3-Ayin-i cemde suçların sorgulandığı, itiraf edildiğı yer.

darı e: Buğday yığını... Menakıb-name'de geçen bir olaya göre: Hacı Bektaş, Lokman Parende'nin öğrencisiyken, darı eci üzerinde namaz kılmış ama ağırlığından yığın bozulmamıştır. Bu kerametinden dolayı da icazet almıştır. H.Bektaş Veli'nin söylencesel erdemlerindendir.

damen: Etek.

Deccal: Kıyamet'ten az önce ortaya çıkacağına inanılan ve Mehdi tarafından ldrleceğı varsayılan yaratık. Zararlı olan, olumsuzlanan kimse.

dede: Dergahta hücre sahibi olmuş, ermişliğine inanılan, ynlendiri misyonu bulunan kimse; nder, Alevi hocası.

delil: 1-Yol gösterici, 2-Alevi-Bektaşî inançlarını açıklayan, tasavvuf öğretisi içeren didaktik şiir; nefes, deyiş...

delik taş: Tesbih.

dem: 1-İki ve ikili söyleşi, 2-Aşk, 3-Zaman, 4-Kan.

derc: Toplama, bir araya getirme.

derg: Anlama, kavrama.

Der Yemen Peş Yemen: "Yemen'deki yanımda, yanımdaki Yemen'de... "Muhammed'in bu sözü kısaltılarak ve Farsça kuruluşuyla alıntılanmıştır. Bazı insan yanıbaşımıdadır ama bana uzaktır (Yemen'dedir.) Bazı

insan Yemen'dedir ama bana yakındır, anlamındadır.

destur: izin, yol...

destegir: Elinden tutan, yardımcı, rehber.

dest: El.

Didâr: Yüz, çehre, sevgili... Allah, Muhammed, Ali...

dide: Göz.

dil: 1-Lisan, 2-Gönül, 3-Kalp.

dil-figar: Yaralı yürek.

dil-nigar: Gönül putu, sevgili.

dür: İnci

E)

efsane: söylence, rivayet, menkıbe... yalan, uydurma, gerçek dışı...

Ehl-i Beyt: Ev halkı... Hz. Muhammed'in (Ali'nin) soyundan olanlar.

Elestü Günü: Kur'an'da anlatılana göre; Tanrı insanların bir araya getirmiş ve onlara: Elest-ü birabiküm. (Ben sizin Tanrı'nız değil miyim?" diye sormuş ve ruhlardan: "Kalû belâ (Evet). "yanıtını almıştır. O güne, "Elestü Günü" denir.

Elif: Arapça'da ilk harf. Hurufilik'te Tanrı'yı simgeler. Bu harf, insan yüzünde hatt-ı istiva (ekvator)yı oluşturur. Bu, burun gibi insan yüzünü ikiye böler. Sayısal değeri "bir" olduğundan Tanrısal Birlik'i gösterir. Öteki harflerin tümü Elif'ten türemiştir. Yani tüm yaratılmışlar Tanrısal Birlik'ten türemişlerdir.

Elif bâ: Arap abecesi (Alfabeti).

Elif ü Lâm: Allah ve Ali, Allah-Ali.

Ene'l Hak: "Ben Tanrı'yım." demektir. Hallac-ı Mansur'un (öl.922) ünlendirdiği ve Vahdet-i Vücut felsefesinden kaynaklanan bu söz tüm Alevî-Bektaşîlerce benimsenir.

eren: Bektaşî inançlarını yayan kimse, ermiş, er.

erkân: Kurallar, yollar. (Alevî-Bektaşî tarikatında tarikat töreleri)

eyyam: Günler, zaman.

F)

Fasık: Mnkir, sapık

Fatma Ana: Hz. Muhammed'in kızı, Hz. Ali'nin karısı.

Fazl-ı Yezdan: Tanrı'nın erdemi; Ali...

fellah: Arap... Seilmeyen adam anlamında kullanılır.

fehm: Anlama, sezme, fark etme.

fikar: Ayrılık.

Fcur: Gnahkarlık.

G)

garaz: Kötü amaç, düşmanlık.

gark: Batma. boğulma.

gaybet: Dedikodu, çekiştirme.

gail, kail: Rız olma.

geda: dilenci.

gullıgış: gizli kin.

gûş: Kulak

gulâm: Köle, uşak, çocuk.

gülbenk, gülbank: Yüksek sesle okunan dua. Bektaşîlik'te yirmi bir tane gülbenk vardır.

H)

Habibullah: Tanrı'nın sevgilisi; Hz. Muhammed'in sıfatlarından.

had, hat: 1-Sınır, 2-gerçek değer, 3-Ortak bir amaç etrafında birleşen, ya da herhangi bir konuda taraftar olan, yani hat üzerinde bulunan insan topluluğu. 4--Yazı, çizgi.

Hakikat: Dört Kapı ilkesinin en üst aşaması. Bu aşamada Tanrı görünüş alanına çıkar, Vahdet-i Vücut oluşur. Alevî-Bektaşî inancında en önemli makam.

Hak: 1) Gerçek, doğru... 2-Tanrı, Allah... 3-Ali, Muhammed...

hak-i pay: Ayak tozu.

har: 1-Diken, 2-Eşek, 3-Ateş, ısı.

Har'ın oğlu Hür: "Babası kötü, kendi iyi insan", anlamındadır.

Hasan: Hasan-el Mücteba (624-670) İkinci imam ve Ali'nin büyük oğlu. Ali'nin ölümünden sonra Muaviye ile antlaşma yaptığı ve yine Muaviye'nin adamları tarafından zehirlenerek öldürüldüğü ileri sürülür.

Hasan-ül Askerî: (847-874) On İki İmamların on birincisi, İmam Ali Naki'nin oğludur. Din ve mezhep konularında dört kitabı vardır.

hatem: Yüzük... İnanca göre; Muhammed, Tanrı ile görüşmek üzere Miraç'a çıkarken yolunu bir aslan (şir-i yezdan) keser. Muhammed bu aslanın ağzına yüzüğünü atar, aslan yol verir. Daha sonra peygamber, bir söyleşisinde Miraç'tan söz ederken Ali, ağzından yüzüğü çıkarıp ona verir.

hatm: Bitirme, son.

Havaric: Hariciler... Ali ile Muaviye arasındaki Sıffin Savaşından sonra Ali yandaşlarının barış isteğine karşı çıktılar; Ali yandaşlığından vazgeçerek ona tavır aldılar. Ali'yi de Mülcem adlı bir Haricî öldürdü. Böylece İslam'da ilk ayrışma başlamış oldu.

Haydar: Aslan... Ali'nin nitelemelerinden biri.

Hayıf: 1-Zulûm, 2-Yazıklanma.

hazer: "Sakın!" anlamında Tanrı buyruğu.

hüccet: Kanıt.

Hüma kusun: Devlet kuşu

hıfz-ı lisan: Dili koruma, gerekmedikçe düşünceyi dillendirmeme...

Hızır Sersem: Merzifon'un Yakuplar köyünde yaşamış ermiş bir kimse.

hidayet: Doğru yola kılavuzlama, kılavuzluk

hilaf: Yalan, yanıltma, yanlış.

himmet: Kayırma, yardım.

hor: Önemsiz, bayağı, kötü.

hub-liga: Güzel yüz.

hulk: Ahlak, huy.

hun-u giryan: Kanlı gözyaşı, aşırı derecede ağlama.

hüve'l-ebder: "O, oğulsuzdur... "Muhammed için söylenir.

D)

ıkrar: (ıkrar) Tarikate girerken verilen söz. AlevîBektaşîlikte çok önemsenir.

ılkı: Yılık, at sürüsü.

Irakıp: (Rakip): Düşman, karşıt.

ırıza: Ali Rıza (765-818) Musa Kâzım'ın oğlu, sekizinci imam. Bir süre Halife Me'mun'un yanında görev alması ayaklanmalara neden olmuş, bilinmeyen nedenlerle ölmüş veya öldürülmüştür.

ırıza: (rıza) Rız olma, bütün varlığıyla inanma, kabullenme.

i)

icazet: İzin, diploma, yeterlik belgesi.

İfşa: Açıklama, açığa vurma.

İkilik: Kişinin Tanrı ile kendi varlığını bir görmemesi, nefse kapılma, Birlik karşıtı.

ilm-i cavidan: Kalıcı bilim.. Tasavvufun insan olgusunu çözümleyen, yorumlayan kolu.

ilm-i hikmet: Tasavvuf, mistisizm, felsefe.

İlm-i müsemma: Adlandırılmış bilim, tasavvuf...

İnkâr: 1-Kabul etmeme, tanımama, 2-İnkâr eden, yoldan çıkmış (kimse)...

İnsan-ı kâmil: Olgun, ermiş insan... Kişinin tüm eksikliklerinden kurtulup hakikat kapısına ulaşması. Bu aşamaya gelen, Tanrı ile kendi varlığını bir sayar, Vahdet-i Vücut'a kavuşur. Buna Fenâ-fillah (Tanrı'da yok olma) adı verilir.

iradet: Dilek, dileme, istene...

itikât: inançla bağlanma, iman.

K)

Kadıncık Ana: Kadıncık Fatma, Fatma Nuriye... Hacı Bektaş'ın karısı. (Bektaşiliğin Babagan koluna göre evlatlığı) Hacı Bektaş'tan Seyyid Ali Sultan (Timurtaş) adlı bir oğlu vardır. Hacı Bektaş, Horasan'dan geldiğinde ona konuk olmuştur. Hakkında çok sayıda söylence (menkıbe) vardır. Kadınlık simgesi sayılır ve kutsal bir insan olarak değerlendirilir. .

kadim: Eski, temelli, antik, ezel...

Kaf u Nun: Tanrı buyruğu Arapça KÜN (Ol) bu iki harfle yazılır. Ayrıca, **Kul Fakır**'da, KÜN, insanileştirilmiş olup Kaf; erkek, Nun; kadın olarak simgeleştirilmiştir. Yaratılmış her şey kadın ve erkeğin (Kaf ile Nun'un) elinden çıkmıştır.

Kale: Tasavvufta insan, insan bedeni, vucut...

Kamber: Hz. Ali'nin sadık kölesi...

Kandil: İnanca göre; Cebrail, Muhammed'in huzurunda Ali'ye büyük saygıda bulununca, Muhammed bu saygının nedenini sormuş. Cebrail de şu olayı anlatmış: Tanrı, tüm melekleri toplamış, "Sen kimsin, ben kimim?" diye sormuş. Tüm melekler, "Sen sensin, ben benim." demiş. Son olarak Cebrail'e sorulmuş, o da bilemediğinden bir hayli zaman uçmuş. Gökyüzünde bir kubbe görmüş. Kubbe açılınca yarısı ak, yarısı yeşil nurdan bir kandil çıkmış. Ak, "Ben Ali'yim, yeşil nur da amcam oğlu Muhammed'tir." demiş. Tanrı'nın sorusuna, "Ben kulum, sen yaratansın." diye karşılık ver demiş... Bektaşî şiirlerinde Kandil öyküsü sık sık dile getirilir.

kâr: İş, uğraşı, kazanç...

kefare: Para karışılığı bağışlama.

kelâm: Söz, hikmetli söz, Kur'an...

kenzullah: Tanrı'nın hazinesi... İnsan.

ker: Sağır, işitmez.

kesret: Çokluk, bu dünya; vahdet karşısı

keşköl: Şarap tası, çanak.

kevn ü mekân: Varlık âlemi, evren, kainat.

Kırk Budak: Hacı Bektaş dergâhının ünlü tunç şamdanı.

Kırklar: Evreni yönettiğine inanılan kırk kişi. Alevî ve Bektaşîliğin bu kutsal makamı üzerine yaygın inancı şudur: Ali'nin başkanlığında kırk kişi toplanmış. Muhammed bu toplantının kapısını çalmış. kendini peygamber olarak tanıttığından önce içeri almamışlar. İkinci kez, "fakirim" dediği için kabul edilmiş. Bir üzüm tanesini kırka bölüp suyunu içmişler. Böylece peygamber ermişlik sıfatlarına da kavuşmuş. Selman-ı Pak bu meclisin sâkisi imiş. Mecliste Ali parmağını kanatmış, meclistekilerin hepsinin parmağından kan damlamış.

Kızıl Deli: 15. yüzyıl Bektaşî ulularındandır. Gerçek adı Seyyit Ali Sultan'dır. Hacı Bektaş'ın oğludur.

Kızılöz: Hacıbektaş ilçesi yakınında zamanında bağlarıyla ünlü bir yöre.

kiramen katibi: Kulun iyi amellerini yazan ve insanın sağ yanında bulunduğu inanılan melek.

kisb ü kâr: İş güc, çalışma, kazanç.

küllühün finnar: "Hepsi ateşi..." demektir; Kur'an'da geçer.

Kün: "Ol..." anlamına gelir; Tanrı evreni bu buyrukla yaratmıştır.

künhü kenz: nGizli hazine... Fatiha süresi, insan, insan-Allah birliği.

kürre: Demirci ocağı, büyük ocak; olgunlaşma için verilen savaşım.

L)

Lâ feta illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr: "Ali gibi yiğit, Zülfikâr gibi (keskin) kılıç bulunmaz. Bu sözü Muhammed Ali için söylemiştir. Lahmi-ke cismi-ke ruh be ruh-ke: "Eti etimizden, cismi cismimizden ruhu da ruhumuzdan... "demektir. Muhammed bu sözü de Ali için söylemiştir.

Lâl: Dilsiz, konuşmaz.

Lâm: Arap abacesinde bir harf. Bu harf Hz. Ali'yi simgeler. "Allah" sözcüğü içinde iki tane lââm vardır; Kendi aşkı içinde, kendi aşkı aracılığıyla âşığa dönüşen mâşuk" anlamına gelir. Allah sözcüğü içinde Lâm gizlenmiştir.; öyleyse Lam, gizlilik demektir. Tasavvufa göre; Ali, Allah'ta gizlidir. Bu inanca Ali-Allahîlik denir. Alevîlik'in köktenci kollarındandır.

Lâm demi: Ali demi... Âyini cem.

Len terani: "Beni göremezsin... "Tanrı Hz. Musaya Sina Dağı'nda böyle seslenmiştir.

Levh-i Mahfuz: Alın yazısı; Tanrı'nın evrende olacakları ve insanların alın yazısını yazdığı levha; gizli levha; Tanrı'nın bildiği yazgı levhası...

Levhi Kalem: Levh-i Mahfuz'a bkz.

leyl ü nehar: Gece ve gündüz; her an...

M)

Mahlûk: Yaratılmış, halk edilmiş, Canlı olmaktan başka bir özelliği olmayanlar, insan sürüsü; sıradan, niteliksiz insanlar.

mânâ-yı Tur: Tur-u Sina'nın anlamı... İmam Musa Kâzım, Tanrı'nın bulunduğu dağın, "İnsan vücudu" olduğunu söylemiştir. İnsan'ı bilmek, Sina Dağı'nın gerçek anlamını kavramak demektir.

Mansur: Hüseyin bin Mansur-ül Hallac. Vahdet-i Vücut felsefesinin tipik temsilcisi. Ene'l Hak dediği için 922'de Bağdat'ta asılarak öldürülen ünlü mutasavvıf. Kitabu-t Tevasin ve Divan adlı yapıtları var. Hallacîye inancının kurucusu. Trajik ölümüyle tüm mutasavvıfları etkilemiştir. İncından ödün vermemenin simgesi olarak bilinir.

Ali Mansur dârî: Âyin-i Cem'de yargılama, sorgulama yeri; hesap verme...

Marifet (kapısı): Dört kapı temel ilkesinin üçüncüsüdür. Bilgisizlikten, hamlıktan, kabalıktan kurtulma kapısıdır. Üç aşaması vardır: 1-Ayne'l yakın (görerek, duyarak öğrenme) 2-İlme'l yakın (bilim yoluyla öğrenme). 3-Hakke'l yakın (bütün gizleri bilme, gerçeğe ulaşma).

Matah: Mal, meta... Bilgi, kültür, bilim.

Mehdî: Muhammed Mehdî (870-878) Hasan Askerî'nin oğlu, On İki İmamların sonuncusu. Çok küçük yaşta imam seçilmiş, kısa bir süre sonra ortalıktan kaybolmuştur. Bu durum çeşitli yorum ve rivayetlere yol açmıştır. İnanca göre; son imam olmamış, gizlilikler (Gaip) ülkesine çekilmiştir. Tanrı'nın uygun gördüğü bir zamanda (Kıyamet Günü öncesinde) ortaya çıkacak, tüm insanlığın mutluluğunu sağlayacak, kötü-

lükleri, haksızlıkları ortadan kaldıracaktır. Mehdî'nin bu niteliklerinden dolayı Alevî ve Bektaşîler olumsuz ve zor koşullarda hep bir "MEHDÎ" beklentisi içinde olmuşlardır. Bu inanca sahip tüm ozanların şiirlerinde Mehdî teması sık sık işlenmiştir. **Kul Fakır**'ın şiirlerinde de Atatürk Mehdî gibi algılanmıştır.

mihman: Konuk, misafir, dost, sevgili...

mengüş: Bektaşî küpesi.

merdut: Tard edilmiş, kovulmuş, lanetlenmiş,

Mervan: Emevî halifelerindendir. Alevî ve Bektaşîlerce lanetle anılanlardır.

mısr-ı câmi: Caminin bulunduğu yer; Tanrı'nın evi... Tasavvufta insan vücudu.

miftah: Anahtar.

Mim: Muhammed sözcüğünün başında bulunduğu için onun simgesidir.

Miraç: Göğe çekilme, merdiven; Muhammed'in Tanrı'yla görüşmeye gitmesi.

muallâk: Asılı, havada, boşlukta.

muamma: bilmece, bilinmezlik, sorun...

mudara, müdara: Öğreti, inanılmaz, güvensiz...

Muhammed-Ali: Ali ile muhammed, Ali, Halife Ali... Ali-Muhammed birliği...

Muhammed Taki: (811-835) İmam Ali Rıza'nın oğlu, dokuzuncu imam. Genç yaşta zehirlenerek öldürüldü.

muhannet, muhanet: İnatçı, muannit; (halk dilinde hayın, kötü, yaramaz...)

mundar, murdar: Pis, pislik, işe yaramaz...

murafa: Hesaplaşma,

musaf-ı kübra: Büyük kitap, Kur'an... İnsan vücudu.

Musahih, musahhih: Düzeltici, düzen veren, kurtarıcı...

musahip: Alevî-Bektaşî töresinde; iki evli erkek karısıyla

birlikte, tarıkata girmek istediklerinde bir rehber onları dedeye götürür. Bunlar birbirlerine musahip olurlar. Bu dört "can" birbirinin eteğini tutar, bir kalp olurlar. Musahipler iyi ve kötü günde birbirlerine destek olurlar; birbirini kollayıp gözetirler. Yol kardeşidirler. .

Musa-yı Kâzım: Musa Kâzım (745-799) İmam Caferi Sadık'ın oğlu, On İki İmamların yedincisi. Dünya işlerinden el çekip kendini ibadete vermeyi, dünya işleriyle fazla ilgilenmemeyi öğütlemiş, kendisi de öyle yaşamıştır.

Mute kable ente mut: "Ölmeden önce ölmek...." Mal, can davasından geçmek, ermek, hırs, nefis, benlik gibi tutkulardan sıyrılmak, yaşarken kutsal niteliklere kavuşmak... Alevî ve Bektaşîlerce kutsal nitelik sayılır.

muin: Yardımcı.

münezzeh: Uzaklaştırılmış... (Mekândan münezze olmak (Tanrı sıfatlarından): Belli bir yeri olmamak.) İnanca göre, Tanrı mekandan münezze değildir. O'nun mekanı insandır.

mürvet: İmdat, aman.

mürvet basmak: Aman dileyene el kaldırmak, silah çekmek.

N)

Nat Ali Suresi: Ali'nin övgüsü... Bektaşî inancında iki tür Kur'an vardır: 1-Kur'an-ı Samit (Susan Kur'an), 2--Kur'an-ı Natık (Konuşan Kur'an, yani insan) Yazılı Kur'an'da Nat Ali suresi yoktur. Kur'an-ı Natık (Kur'an değil, KURAN; yani her şeyin kurucusu olan insana atfen) inancında böyle bir sure vardır. Aslında bu Ali'yi yardıma çağıran Arapça bir duadır.
nâdan-nâ-dan: Bilgisiz, cahil... (Kavm-i nâ-dan: Cahil toplum).

na-ehil: Ehil olmayan, mutasavvıf olmayan; ham insan...

nan: Ekmek.

nâr: Ateş, od.

nazir: Benzer, eş.

nebi: Peygamber. (124 bin nebi olduğuna inanılır.)

nedamet: Pişmanlık

nehy: Dinsel yasak, haram.

neşter: Bıçak, kılıç...

nispet: 1-Oran, 2-İnat için yapılan iş.

niyaz: Bektaşîliğin dört inancındandır. (İbadet, niyaz, adak, vuslat) Tanrı'ya, Peygambere, Ali'ye, din ulularına, tarikat büyüklerine... yapılan yakarmadır. Bektaşîlikte sünni anlamda namaz yoktur; niyaz namaz yerini tutar ki çok kutsal bir ibadet sayılır.

nuş: İçme, dem çekme.

O)

ocak-zade: Tarikat yöneticileri... Softa dedeler, Alevîlik kurallarına sıkı sıkıya bağlı olanlar.

ocak: Tarikat başındaki dedenin soy kütüğü ya da tarikat kollarından her birinin adıdır.

On İki İmam: Halife Ali'nin soyundan gelen on iki kutsal kişi. Sırasıyla: 1-Ali, 2-Hasan, 3-Hüseyin, 4-Zeynel Abidin, 5-Muhammed Bakır, 6-Cafer-i Sadık, 7-Musa Kâzım, 8-Ali Rıza, 9-Muhammed Taki, 10-Ali Naki, 11-Hasan Askerî, 12-Muhammed Mehdi.

On sekiz bin âlem: Tasavvufa göre evren on sekiz bölümden oluşur. Arapça'da en yüksek sayı bin olduğundan bu biçimde genişletilerek anlatılır.

otuz üç nişan: Otuz üç harf, eski alfabe. İnsanda varsayılan göstergeler...

Ö)

ölek: Ölecek gibi olan; ölümlü, ölüm salgını.

Ömer Nakıs: Peygamberin sahabelerinden Seyyid Vakkas'ın oğlu. Babası Muhammed'in yakın dostu olmasına karşın kendi Kerbelâ'da Hüseyin'e kılıç çekmiştir. Bundan dolayı "Hür'ün oğlu Har" olarak anılır ve lanetlenir. Dönekliğin simgelerindendir.

P)

pâ, Câ, Zâ, Kâ: Dört büyük kutsal kitabın simgeleridir.

Pâ: İncil, Ça: Tevrat, Zâ: Zebur, Kâ: Kuran.

Pervaz: Kanat.

peyik: Yama, kumaş parçası.

pir: Tarikat kurucusu. (İmam Ca'fer ve Hacı Bektaş pir-
dirler. Cafer, Alevîlik'in, Hacı Bektaş, Bektaşîlik'in
piridir.) in, Hacı Bektaş, Bektaşîlik'in piridir.)

Piri Baba: Ahmet Yesevî'nin Anadolu'ya gönderdiği sanı-
lan dervişlerden. Yaşamı hakkında yazılı kaynaklar-
da bilgi yoktur. Ahmet Yesevî'nin Osmancık (Ço-
rum) ilçesine gönderdiği misyoneri Koyun Baba ile il-
gili söylenceleri vardır. Merzifon (Amasya)'da yaşa-
mıştır. Orada bir türbesi vardır.

puta: Hedef, amaç.

pinhan, pünhan: Gizli. (Gizli pünhan: Çok gizli, gizliden
daha gizli.)

R)

Rabbena: "Tanrı bizim..."

Rayha: Rayiha, koku.

rehber: Tarikata girmek isteyen (talip) genel işlemleri, kuralları öğreten, onu dedeye götüren kılavuz, yardımcı...

Resullullah: Allah'ın elçisi... Muhammed Peygamber.

S)

sahavet: Cömertlik.

sak: Uykusu hafif, uyanık...

Sak durmak: Düşün, dikkat et, uyanık ol, sakın ha... anlamında deyim.

samıt: suskun, dilsiz.

Sarı'nın öküzü: Hacı Bektaş üzerine söylenmiş bir menkabedir: Birgün Sulucakarahöyük'te sığırları gütmeye sırası Hacı Bektaş'a gelir. Sığırları güderken Sarı İnkâr adında birinin öküzünü kurt yer. Sarı, öküzünün Hacı Bektaş tarafından çalındığı iddiasındadır. Kadıya gidilir. Hacı Bektaş suçsuzluğuna tanık olarak taşları konuşturur. Bunun üzerine Sarı İnkâr tarafını tutan kadı büyük bir hırsa kapılır, kududur.

sebak: ders, öğüt...

Sebbü'l-mesan, (sebü'l-mesânî): Fatiha suresi... Yedi ayetten oluştuğu, iki rekatta tekrar edildiği için bu sureye "sebü'l-mesânî (tekrarlı yedi)" adı verilir. İnsan yüzünde yedi hücre (delik) vardır. Tasavvufa göre; insan yüzünde sebü'l-mesanî yazılı bulunmaktadır. Bu nedenle insan yüzü kutsaldır. Alevî ve Bektaşîler insan yüzüne ilişkin küfür etmezler. İnsan yüzü Kur'an'ın (Fatiha suresi de öyle addedilir) özetidir.

sermiyeli: Sermayeli, paralı, zengin...

Settar, seddar: Suçları örten... Tanrı.

Selman-ı Pak: Temiz selman. Selman-ı Farisî. Kırklar Meclisinin sâkisi. Hz. Muhammed'in ev halkındandır. Tüm Bektaşîlerin kabul ettiği soykütüğünde (sil-sile-name) adı geçer. Ali soyundan geldiğine inanılır. Hacı Bektaş da aynı soya bağlanır.

Seyir: Düş, rüya... Mânâlar âleminde gezme.

Sıdk: bağlılık, sadakat, aşk...

sidretü'l-mümteha: Sonsuzluğun ucundaki kiraz ağacı...

Tasavvufta; evrenin sınır taşı kabul edilen bu ağaçtan öteye geçilmez. Ötesinde Tanrı vardır. Bu, öğrenmenin ve bilimin ulaşabileceği en son noktadır. **Kul Fakır**'ın düşündüğü ve varmak istediği nokta bu sınırın da ötesidir. Ene'l Hak diyen mutasavvıflar sidretü'l-mümtehanın ötesine geçtikleri inancındadırlar.

sim ü zer: Gümüş ve altın.

Subhan: Tanrı, Allah, yaradan...

Sultan Bayazıt: İstanbul'un ünlü camilerinden biri...

Sultan Veyis: Veysel Karanî, Ali'yi görmeden âşık olmuş, Sıffin Savaşına gelerek Ali'ye ikrar vermiş ve bu savaşta ölmüş Yemenli derviş.

Sürek: İnsan topluluğu, reaya... Devam etme, sürdürme.

Ş)

Şah-ı Merdan: Yiğitlerin şahı, yiğitler yiğidi... Hz. Ali'nin sıfatlarından

şama: (şem'a) Mum, ılık, nur...

şar: Şehir... İnsan vücudu.

şasık: Şaşkın, şaşırmış, deli.

şefaatkâr: Acıyıyıcı, yardım eden; Hz. Muhammed... Hz. Ali...

şer: Kötü... (yaramaz)...

şerik: Ortak.

Seriat (kapısı): Bektaşîliğin dört kapı temel ilkesinin birincisi. (şeriat, tarikat, marifet. hakikat) İslam inançlarının Bektaşîlik açısından öğretilmesi. Bu aşamada olana bel-oğlu denir.

şimîr: Kerbela'da İmam Hüseyin'in başını kesen, bundan ötürü Bektaşî ve Alevîlerce lanetlenen kişi; acımasız, düşman, katil...

şûle: Alev, ılık.

T)

tahir: Temiz.

talatmak: nIsırtmak, parçalamak.

tâlip: Tarikata yeni giren kişi, istekli... öğrenci.

tamu: Cehennem.

tan (ta'n): Ayıplama, sövme, küfür.

tart (tard): Kovma, uzaklaştırma, atma.

Tarikat (Kapısı): Dört kapı tme ilkesinin ikincisidir.

Bektaşiliğe girmenin yolları, töreleri, ilke ve kuralları öğretilir. Bu aşamadaki kişiye yol-oğlu denir.

taşra: dış, dışarı.

tavaf: Etrafını dolanma, hizmet, ziyaret etme.

taylamak: Dengeli ve eşit olarak yükleme.

teber: Kılıç

teccelli: Tanrı'nın görünmesi; yazgının sonu.

tekellüm: Konuşma, hitap, söyleme...

ter: Taze, yeni.

tıfıl bölüğü: Osmanlı Devleti'nin son döneminde askerlik çağına gelmemiş çocuklardan oluşturulan ve çoğunluğu Doğu cephesinde kırılan askeri birlikler... Güruh, işe yaramaz kalabalık...

Turap: Toprak... Ebu Turap, Ali'nin lakabı. (Ali'nin bu sıfatından dolayı Bektaşiler yere tükürmeyi ayıp sayarlar, tükürmezler.)

Tur-u Sina: Sina Dağı... Hz. Musa'ya peygamberliğin verildiği ve Musa'nın Tanrı'yla konuştuğu ünlü dağ.

tünek: Tünenen yer, kümes, barınak...

U)

üç sünnet: İmam Ca'fer tarafından ortaya konan ve her Alevînin uyması istenen kurallar: 1-Gönlü hırstan arıtmak, 2-Düşmanlık duygusunu atmak, 3-Alçakgönüllü olmak.

üçler: Allah, Muhammed, Ali... Bektaşî inancında; evreni yöneten en üste üç kişi vardır. Buna KUTB denir. Kutbun sağında sağında ve solunda iki kişi yer almıştır. Bunlardan Muhammed nübüvveti, Ali velayeti temsilen bulunur. Üçlerden sonra Beşler, Yediler, Kırklar ve en sonra da Üç Yüz Erenler gelir. Hepsinin evrenin yönetiminde görevleri vardır.

V)

Vav: Arap abecesinde bir harf; bu harf "velayet"i simgeler.

vech: Yüz, yüz güzelliği.

Vechullah: Tanrı'nın güzel yüzü... (insan yüzü).

Vedduha suresi: Kur'an'ın yirmi ayetten oluşan 93. suresidir. Günün en iyi saatinin kuşluk vakti (duha) olduğunu anlatır.

Velâgat keramna ben-i âdem: Bir hadis; "Tanrı'nın kere mi insan oğlundadır."

veâlâyet: Velilik, ermişlik.

vezin: Terazî, ölçü, denge, uyum...

vird: Dua, yakarma; sürekli söylenen söz...

visal: kavuşma, birleşme...

Y)

Yâ: Bu harf, insanı simgeler, "Yâ Rabb" sözünün başında geçer. Yâ (ey, üstün) insan olarak yorumlanır.

yad uğru: düşman, el, yabancı, uğursuz, kimse...

yabalak: Baykuş.

Yâ sin: Kur'an'da bir sure olup "ey insan" anlamına gelir. Bundan dolayı Yâsin suresi insan vücudu olarak yorumlanır.

Yedi farz: İmam Ca'fer'in ortaya koyduğu, her Alevî'nin uyması zorunlu olan kurallar; 1-Mürebbiye gitmek, 2-Musahip olmak, 3-Sır saklamak, 4-Dost ile dost olmak, 5-Özünü ulu kılmak, 6-Beli berk olmak, 7--Hak'la sohbet etmek.

Yediler: Muhammed, Ali, Hasan, Hüseyin, Hatice, Fatıma, Selman-ı Pak.

yer: yeğ, üstün... (yekten: birden, doğaçtan)

yelek: Kuşlarda büyük tüy, telek.

yen: giysi kolu.

yeşil el: Hacı Bektaş üzerine söylenen bir menkabe. Elinin ayasını yeşil olarak göstermiştir.

Yetmiş üç: Yetmiş üç katarı... Guruh-u Naci, Hz. Muhammed'in söylediği: "Ümmetim yetmiş üç bölüğe ayrılacak ve hepsi cehenneme girecek, ancak bir bölüğü kurtulacak", sözü urayınca kurtulanlar müminlerdir. Bunun için Bektaşîler kendilerini yetmiş üç katarından yada diğer adıyla guruh-u naciden sayarlar.

Yezdan: Tanrı.

Zann u güman: Kuşku ve şüphe ve tereddüt.

Zar: Ağlama, inleme.

zem: Ayıplama, kınama.

zembil: Kulplu torba.

Zülfikâr: Muhammed'in Aliye armağan ettiği ucu çatallı kılıç. Ali'nin yiğitlik simgesi. Alevî ve Bektaşîlerce kutsal sayılan kılıç; hakkında birçok söylenceler vardır.

* Kitabımızın sözlük bölümü, değerli öğrencim Ahmet YÜKSEL'in, "KUL FA-KİR, Yaşamı, Sanatı ve Şiirleri Üzerine Gümüşhacıköy Merzifon Ağzı Araştırması" adlı mezuniyet tezinin (Edebiyat Fakültesi) sözlük bölümünden yararlanılarak hazırlanmıştır. Kendisine sonsuz teşekkürler.

Dört Kapı Kuralıyla İlgili, A. İhsan AKTAŞ'ın Bir Yorumu:

Hakikat : Ana babadan dünyaya geliş, doğum.

Marifet : **Çocuğun varlığı, yetişmesi, büyütülmesi.**

Tarikat : İki gencin evlenip birlikte yaşaması

Şeriat : Toplum içinde toplumsal yasa ve kurallara uyumlu yaşama.

Şeriat : Bekarlık dönemi, bireysel yaşam.

Tarikat : Evlilik dönemi, toplumsal yaşam.

Marifet : İnançla sevgiyi erdeme dönüştürme.

Hakikat : Gerçek ile sevgiyi yaşamda birleştirme.

Şeriat : Şer'i yasalara uyumlu kişisel yaşam.

Tarikat : Kadın ile erkeğin bir arada sosyal yaşamı, birlikteliği.

Marifet : Kendini tanımak, bilmek, yücelerek yaşamak, olgunluk.

Hakikat : Erdeme ulaşma, Tanrı ile bütünleşme (vahdet-i vücud)

Şeriat : İlk öğrenim.

Tarikat : Orta öğrenim

Marifet : Yüksek öğrenim

Hakikat : Yaşamın her dönemini eleştiri ve özeleştiriden geçirip sürekli gelecek için araştırma.

Şeriat : Yel

Tarikat : Ateş

Marifet : Su

Hakikat : Toprak

Şeriat	: İstemek
Tarikat	: İstenilen yolda yürümek.
Marifet	: Hakk'a ulaşmak
Hakikat	: Hak ile bir olmak, sevmek.

ÂŞIK KUL FAKİR 1973 - 1838

(Çizen : A. İhsan AKTAŞ)

Belgeler:

İtalya'nın en büyük şairi, yazarı, düşünürü, insanı olduğu belkî aşkı...

Merzifonlu Kul Fakir

NABİ YÜCEL

Merzifonlu Kul Fakir, 16. yüzyılın en büyük şairi, yazarı, düşünürü, insanı olduğu belkî aşkı...
 Merzifonlu Kul Fakir, 16. yüzyılın en büyük şairi, yazarı, düşünürü, insanı olduğu belkî aşkı...
 Merzifonlu Kul Fakir, 16. yüzyılın en büyük şairi, yazarı, düşünürü, insanı olduğu belkî aşkı...

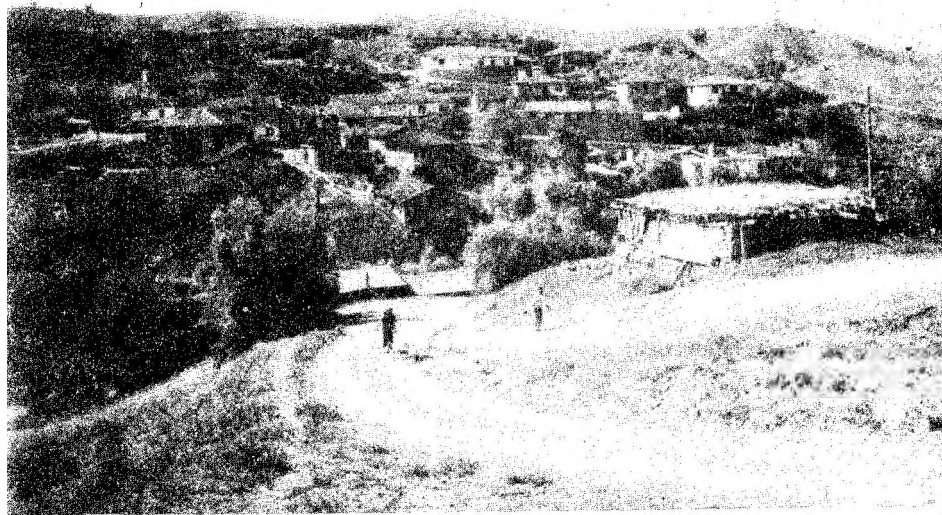
Merzifonlu Kul Fakir, 16. yüzyılın en büyük şairi, yazarı, düşünürü, insanı olduğu belkî aşkı...
 Merzifonlu Kul Fakir, 16. yüzyılın en büyük şairi, yazarı, düşünürü, insanı olduğu belkî aşkı...
 Merzifonlu Kul Fakir, 16. yüzyılın en büyük şairi, yazarı, düşünürü, insanı olduğu belkî aşkı...

Âşık Kul Fakir hakkında ilk yayın çalışması...
 Yazko SOMUT Gazetesi, Sayı 46-47; 16-23 Aralık 1983.
 Sabri YÜCEL.

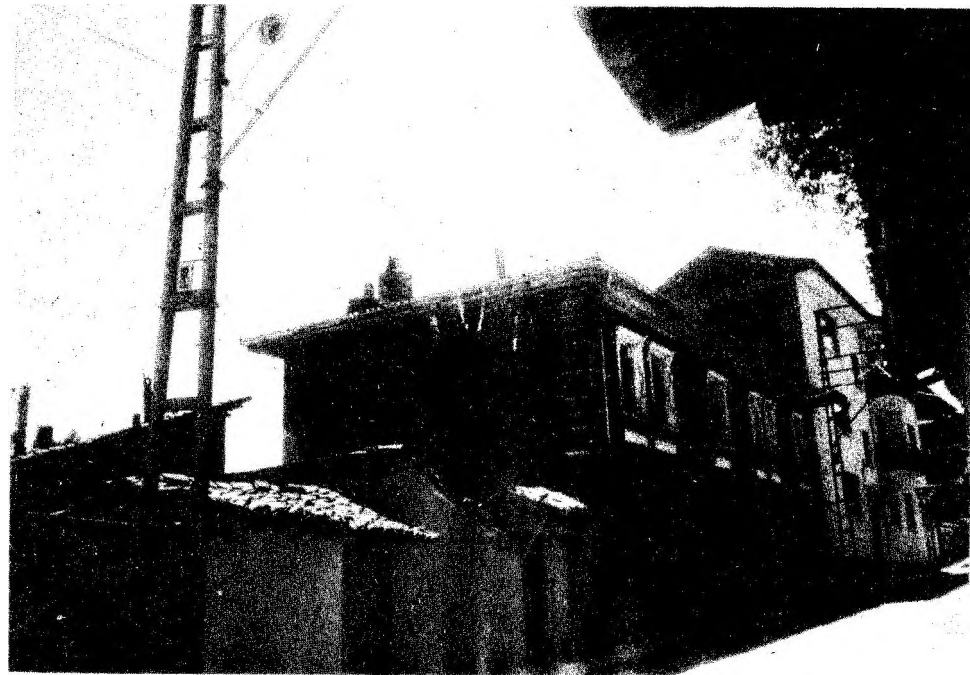

Ahmet YÜKSEL'in Âşık Kul Fakır üzerine yaptığı «Kul Fakır, Yaşamı Sanatı ve Tüm Şiirleri üzerinde Gümüşhacıköy-Merzifon Ağzı Araştırması»

A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili Lisans Tezi, 1985

Âşık Kul Fakır'ın doğup büyüdüğü,
Kireymir köyünden bir görüntü...

Âşık Kul Fakır'ın Merzifon'daki
Evinin Görüntüsü
(Resim: A. İhsan AKTAŞ)

Âşık Kul Fakır'ın evinin bahçesindeki mezarı...

Mezar, âşığın gönül yoldaşlarınca zaman zaman ziyaret edilen, adaklar adanıp kurbanlar kesilen kutsal bir türbe haline getirilmiştir.

(Resim: A. İhsan AKTAŞ)

İÇİNDEKİ ŞİİRLER

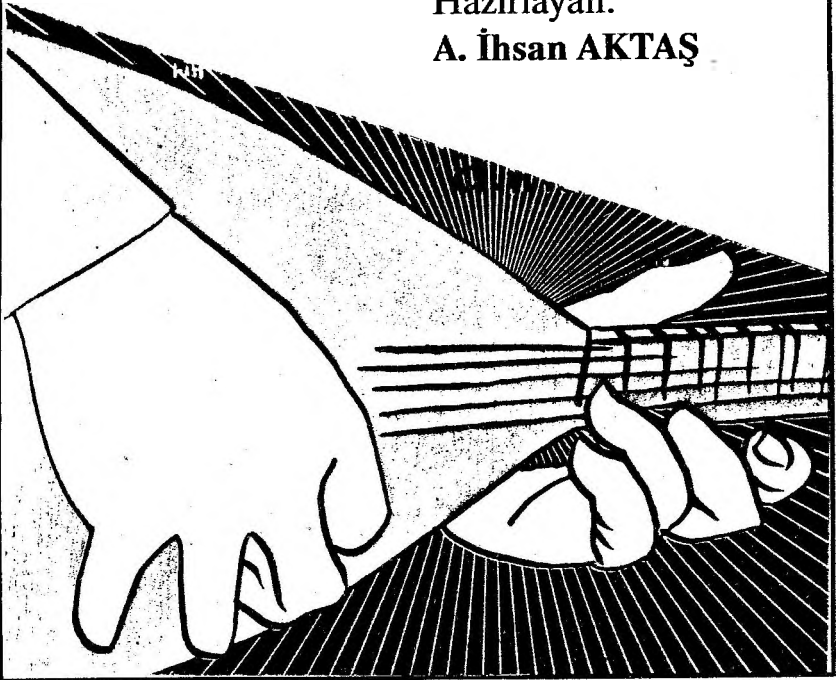
Eğleşir sultan gibi	15-16
Lâ feta illâ Ali, lâ seyye illâ Zülfükâr	18
İsmimiz Kul Fakır kaldıda gitti	20
Gönül yoldaş olak enginlerinen	22
Bir pınardan bin deryayı süzen var	24
Derelerden akan çoşkun sel gibi	27
Günah af olunurmu kefaretinin	30
Kafınan Nun dan hasıl	34
Vücut Dört Kitap'a benzer	35
Herdem Hüseyin'e boyun eğmeli	38
İblis'i gönlünden süren incimez	39
Sakin durman yalancının darına	40
Dar-ı Çeç'de namaz kılmaya geldim	42
Erenler verdiği almaz inşallah	49
İnşallah ülkeye bir sahip gele	55
Batın tarafından bir haber geldi	57
Durduğumuz Ali Mansur dâridir	59
Nur-u Cemalettin ya iki gözüm	60
Mim'de Mim'e vursa gerek	65
Kemâl'in var olsun Mustafa Paşa	67
Hayın kalleş iş başından tardoldu	70
İrakıbm bağı taştan katolur	74
Hakıkata eren hâl incinir mi	76
Nazlı yarım gel yetiş	77
Bahım Sultan deryasında yüzerim	79
Mezarımı dost köyüne	94
Mahluk Deccal oldu ötmek isterler	97
Sultan Beyazitt'te ola cemimiz	98
Kul Hüseyin yarım benim	99
Merhaba hoş geldin aziz mihmanım	100
Her kırdı bayırda cuma kılınmaz	101
İnkâr sırrımızı ele duyurdu	102
Karıştı hublara yerini buldu	104
Kün deyince karar kıldı bünyesi	105-106

Marifetsiz kişi elde ne gezer	107
İsterse atası dine hor olsun	108
Ecelinen nasip gail olursa	109
Sak ol bu sözümü yabana atma	110
Altunu bilecek sarraf kalmamış	111
Cümlemize nasip eyle	113
Ölmeden evvelin ölmeyinceğiz	114
Yedik üzümünü ettik şükranı	115
Dağdaki deliyi dile getirir	117
Asılzade duruşundan bellidir	119
Halım yaman oldu körler elinden	120
Şükrolsun karıştı kanı kanıma	121
Kalbi Beytullah'ta gizli sır gibi	122
İbret nazarında hal olmayınca	127
Mehti Resul sahip zaman gel yetiş	124
Geldi ülkemize geçtide gitti	125
Delik taşı Süphan sanır	129
Kahkahaynan güldüğüme ağlarım	130
Muhabbeti tan etmeyin	131
Merhaba sevdiğim sen sefa geldin	132
Aç gözünü yek nazar kıl âdeme	133
İçi ahret dışı dünyaya benzer	134
Miraç kapısından şirim ayrılmaz	135
Devin bendin kıran sen değilmisin	136
La feta illa Ali!	138
Bize Muhammed'ten yol olmadımı	140
Doğru dost yoluna varan kalmadı	143
Al-i imran okur dilin makbulu	145
Önsöz yerine = Sabri Yücel, A.İhsan Aktaş	3
Devir gam yükünü çöze gel çöze	46
Özüm turab edip toza gelmişem = Âşık İbrahim	48
Sarı saçlım mavi gözlüm neredesin = Aşık Mahzuni Şerif	69

ANADOLU'YU Kucaklayan Ozan

Mahzuni ŞERİF

Hazırlayan:
A. İhsan AKTAŞ

1873 Merzifon ili Kireymir Köyü doğumlu Ali Oymak. Okur yazar olmamasına karşın, çalıp söylediği deyişler, onun öyle bir kaynaktan içtiğini gösteriyorki; O, varsıl kaynak bitip tükenmiyen Hak - halk kaynağı !...

Tüm esinini böyle bir kaynaktan alan aşğımız, hikmet dolu sözleriyle, kâmil kişiliği ve çalışkanlığı ile çevresinde örnek bir insan oluyor.

Özellikle, Mustafa Kemâl Atatürk'e bağlılığı ve sevgisiyle de gerçekçi bir kişilik sergiliyor.

Tekke şiiri geleneğinden de bir ölçüde etkilenen **Kul Fakır**, din tarikat ve ibadet anlayışlarını, insanın yücelmesi için araçlandırıyor ve şiirlerine nakşediyor !...

Ali İhsan AKTAŞ